

USTAŠKO-DOMOBRAŃSKA DOKUMENTA

BR. 147

**DNEVNI IZVJEŠTAJ MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA
NDH OD 1 NOVEMBRA 1943 GOD. O BORBAMA SA
JEDINICAMA NOV NA TERITORIJI BOSNE¹**

DNEVNO IZVJEŠĆE BROJ 305

(Po podatcima primljenim 1.XI. 1943 godine do 9 sati)

B) JUŽNO OD R. SAVE I KUPE:

Podr. Nove Gradiške:

Noću 30/31. X. partizani su napali oruž. postaju Kosijerevo² (27 km. j. j. izt. od Bos. Gradiške), Razboj i Kukulje (18 i 21 km. j. izt. od Bos. Gradiške). Na postaji Kosijerevo svukli su 20 oružnika, dok se posljedak borbe kod Razboja i Kukulje³ još nezna. Od partizana je oduzeta i laka strojnica, 1 strojopuška i 1 puška.

Podr. Teslić — Doboj:

29.X. kod s. Irice (3 km j. z. od Teslića) četnici su napali naš razviđački odjel. Vlastiti gubitci: 3 ranjena, a četnički nepoznati. 30.X. četnici su napali našu domdo posadu u Banji Vrućici (3 km izt. od Teslića). Vlastiti gubitci: 2 mrtva, a za sudbinu ostalih se nezna.

31.X. između želj. postaje Jelah i Vrela naišao je oklopni vlak na minu. Stroj i 1 vagon su izkliznuli, a oklopna kola izgorila, 2 njemačka vojnika, stro-

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Muzeju narodnog oslobođenja u Zagrebu, a mikrofilm u mikroteci Vojnog istoriskog instituta pod reg. br. 3/724—725.

², * Opširnije o tome vidi izvještaj Štaba Pete kozarsko-krajiške brigade od 1 novembra 1943 god. Dokumentat se nalazi u arhivi Vojnog istoriskog instituta pod reg. br. 3/2, k. 869.

jovođa i 3 građanske osobe su ranjene, dok je posada oklopnog vlaka vjerovatno zarobljena.

Podr. Fojnice:

III. zbornu područje javlja da se jače part. snage⁴ sa područja: Fojnica — Kiseljak (9 km j. z. od Visokog) kreću u smjeru želj. pruge: Sarajevo — Konjic.

Podr. Tuzla:

II. zbornu područje javlja, da se prema pouzdaničkoj vijesti na području: s. Miričina (23 km z. s. z. od Tuzle) — Tuzla sada nalaze samo vrlo slabe part. snage.⁵ Sve udarne brigade⁶ su u pokretu u smjeru Sarajeva, a na spomenutom području ostavljene su samo domaće part. skupine.

Podr. Olovo — Kladanj:

2 teklića počastne bojne branitelja Kladnja probila su se sa izvješćem, da se spomenuta bojna koja se sada nalazi na području Olova još bori, da ima oko 800 ljudi i da prikuplja dobrovoljce sa namjerom izdržati do oslobođenja Tuzlanskog područja.

Podr. Sarajeva:

Prema dobijenom nalogu⁷ ustaška posada⁸ Sokolca nakon što je nekoliko dana odoljevala napadajima nadmoćnijih neprijateljskih snaga⁹ probila se pod borbom iz obkoljenog Sokolca (30 km izt. s. izt. od Sarajeva) preko Romanije i Mokrog, te je stigla 30.X. uz neznatne gubitke u Pale (14 km izt. j. izt. od Sarajeva). Prema izvješću ustaškog bojnika Cigoje neprijatelj je imao preko 300 mrtvih i mnogo ranjenih. Oružje

⁴ Odnosi se na jedinice Pete NOU divizije. Vidi dok. br. 26 i 141.

⁵ Na toj prostoriji bili su Osamnaesta hrvatska brigada i Tuzlanski NOP odred. Opširnije o tome vidi dok. reg. br. 39/1—1, k. 407, u arhivi Vojnog istoriskog instituta.

• U to vrijeme bile su u pokretu ka Sarajevu Sedamnaesta i Dvadeset sedma NOU divizija. Vidi dok. br. 99.

⁷ Nalog za povlačenje dala 369. legionarska divizija. Opširnije o tome vidi M.N. OSL. — Zagreb br. 3/726 u mikroteci Vojnog istoriskog instituta.

⁹ Odnosi se na Prvi ustaški zdrug. Vidi primjedbu br. 7.

• Na Sokolac su napadale jedinice Sedamnaeste i Dvadeset sedme NOU divizije. Opširnije o tome vidi dok. br. 99 i tom IV, knj. 18, dok. br. 214.

je spašeno, a tvorivo i hrana koja se nije mogla ponieti uništena je.

Podr. Nevesinja: 29.X. odbijeni su ponovni partizanski napadaji na Odžak¹⁰ (8 km j. izt. od Nevesinja).

Zrakoplovstvo: 31.X. zrakoplovstvo je vršilo bojne zadaće i obskrbu.

Po nalogu
Ministra i zapovjed. oružanih
snaga Pročelnik podhvatnog
odjela general (Dragojlov)
Dragojlov¹¹

BR. 148

DNEVNI IZVJEŠTAJ MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 2 NOVEMBRA 1943 GOD. O BORBAMA SA NOV NA TERITORIJI BOSNE¹

DNEVNO IZVJEŠĆE BROJ 306

(Po podacima primljenim 2. XI. 1943 godine do 9 sati)

B) JU2NO OD R. SAVE I KUPE:

Podr. Prijedora: 31. X. prigodom nasilnog razviđanja smjerom: Prijedor — Miljakovci (6.5 km. j. od Prijedora) došlo je do okršaja sa partizanima.² Vlastiti gubitci: 10 ranjenih, a neprijateljski: oko 20 mrtvih.

Podr. Teslića: Noću 27/28. X. partizani su napali naša domdo uporišta: Križ i Lončari³ (9 i 10 km s. izt. od Teslića). Pred nadmoćnijim neprijateljem posade su se povukle u Jelah (10 km s. izt. od Teslića).

¹⁰ Napadale su jedinice Desete hercegovačke NOU brigade. Vidi dok. br. 15 i 22.

¹¹ Fedor

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Muzeju narodnog oslobođenja u Zagrebu, a mikrofilm u mikroteci Vojnog istoriskog instituta pod reg. br. 3/727—728.

¹ Na ovom terenu u to vrijeme bila je Šesta krajiška NOU brigada. Vidi dok. br. 7 i 80.

f Vidi dok. br. 21.

- Podr. Brčkog:* ' Noću 28/29. X. odbijen je slabiji part. napadaj na naše postave oko Brčkog.⁴
- Podr. Sarajeva:* Na području sjeveroistočno od Sarajeva njemačke čete u daljem nadiranjju dostigle su 30. X. s. Vranj⁵ (10. km s. izt. od Sarajeva).
Partizanske bande drže još uvijek zatvorenu cestu: Visoko — Kiseljak' (9 km j. z. od Visokog).
- Zrakoplovstvo:* 1. XI. zrakoplovstvo je vršilo bojne zadaće i obskrbu.
- Osobitosti:* 31. X. srušio se u Prijedoru 1 zrakoplov tipa Breguet iz zrakoplovnog jata iz Banja Luke. Posada je nepovrijeđena.

C) DOGAĐAJI NA PRUGAMA:

- Pruga Bos. Novi— Bihać:* 1. XI. između želj. postaje Otoka i Blatna naišao je osobni vlak na minu.' 5 vagona je uništeno, a 2 su izkliznula. 2 domobrana, 1 njemački vojnik i 16 radnika je poginulo, a 5 domobrana, 1 njemački dočastnik i 3 radnika su ranjeni.

Po nalogu
Ministra i zapovjed. oruž. snaga
Pročelnik podhvatnog odjela
general (Dragojlov)
Dragojlov

⁴ U to vrijeme oko Brčkog i Bijeljine djelovala je Druga vojvođanska brigada. Vidi dok. br. 28.

⁵ Vidi dok. br. 59, 149 i' tom IV, knj. 18, dok. br. 167.

⁶ Odnosi se na jedinice Devete krajiške NOU brigade. Vidi dok. br. 7, 24 i tom IV, knj. 18, dok. br. 158.

⁷ Ovu akciju izvršio je Podgrmečki NOP odred. Vidi dok. pod reg. br. 47—9, k. 456 u arhivi Vojnog istoriskog instituta.

REFERAT PROČELNIKA POTHVATNOG ODJELA GENERALA DRAGOJLOVA OD 2 NOVEMBRA 1943 GOD. O BORBAMA SA JEDINICAMA NOV NA PODRUČJU ISTOČNO OD SARAJEVA I O PREGOVORIMA S HUSKOM MILJKOVICEM¹

U ZAGREBU DNE 2.XI.1943 G.

ZA REFERIRANJE GOSPODINU MINISTRU:

Podr. Sarajeva: Na području sjeveroistočno od Sarajeva 92. njemačka motorizirana pukovnija u daljem nadiranju dostigla je 30. X. s. Vranj* (10 km s. izt. od Sarajeva).

Osobitosti: Zapovjednik 2. lovačke brigade javlja da je 373. hrvatska pešačka divizija izvršila utanačenje sa Huskom Miljkovićem i njegovim pristalicama.³ — Kod Huske je postavljen 1 njemački častnik kao pratilac rada i radi prikupljanja podataka o partizanima. Svi bjegunci iz njemačke i hrvatske vojske te oružništva imaju se odmah iz Huskinih redova povratiti (izručiti). Huška ima pravo među muslimanskim žiteljstvom vršiti novačenje. O ovome je traženo obavještenje preko njemačkog opunomoćenog generala.

RAZASLATO:

Zupanstvu pri Poglavniku,
Vojnom uredu Poglavnika,
Ministru i zapov. oruž. snaga
Sastavak.

(M.P.)

Pročelnik podhvatnog odjela
general (Dragojlov)
Dragojlov

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Muzeju narodnog oslobođenja u Zagrebu, a mikrofilm u mikroteci Vojnog istoriskog instituta pod reg. br. 3 729.

² Vidi dok. br. 59 i tom IV, knj. 18, dok. br. 167.

³ Opširnije o tome vidi dok. br. 154 i tom V, knj. 19, dok. br. 26.

DNEVNI IZVJEŠTAJ MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA
NDH OD 3 NOVEMBRA 1943 GOD. O SITUACIJI NA TERITRIJI
BOSNE I HERCEGOVINE¹

DNEVNO IZVJEŠĆE BROJ 307
(po podatcima primljenim 3.XI.1943 godine do 9 sati)

B) JUŽNO OD R. SAVE I KUPE:

- Podr. Kostajnice:* 30.X. prigodom čišćenja područja: Kostanjnica — Majur — Meminska — Kukuruzari (4 km s., 8 km s.s. izt. i 6 km s.Z. od Kostajnice) došlo je do dodira sa partizanima koji su razpršeni. Vlastitih gubitaka nije bilo.
- Podr. Banja Luke:* Noću 30/31.X. kod s. Razboj (18 km j. izt. od Bos. Gradiške) prešla je 1 part. brigada r. Vrbas u smjeru zapada.² Protumjere su u toku.
- Podr. Travnika:* 31.X. na području jugozapadno od Travnika razpršena je partizanska skupina.
- Podr. Sarajeva:* Na području istočno od Sarajeva, njemačke čete su dostigle 31.X. određenu obrambenu crtu: Bistrica — Pale zapadno od Mokrog (13 km j.izt., 12 km izt.j. izt. i 16 km izt. s. izt. od Sarajeva).
Druge njemačke čete zauzele su nakon kraćih, ali težkih borbi s. Vrhovine,³ (15 km s. izt. od Sarajeva) i odbile neprijateljske protunapadaje.
U dolini r. Lepenice (jugoistočno od Kiseljaka) pojavile su se ponovno partizanske skupine.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Muzeju narodnog oslobođenja u Zagrebu, a mikrofilm u mikroteci Vojnog istoriskog instituta pod reg. br. 3/730—731.

² U to vrijeme na ovom terenu dejstvovala je Peta krajiška NOU brigada. Opširnije o tome vidi dok. br. 65.

³ Odnosi se na Devedeset drugi njemački motorizovani puk. Vidi dok. br. 149 i dokumenat Muzeja narodnog oslobođenja Zagreb u mikroteci Vojnog istoriskog instituta pod reg. br. 3'732.

Noću 1/2.XI. između želj. postaje Lašva i Zenica part. su porušili želj. prugu i zaposjeli želj. postaju Janjići⁴ (6 km j. j. izt. od Zenice).

Podr. Nevesinje — Gacko: 31.X. 1 part. brigada⁵ zaposjela je visove uz cestu: Nevesinje — Gacko.

Zrakoplovstvo: 2.XI. zrakoplovstvo zbog lošeg vremena nije radilo.

Osobitosti: III. zbornu područje javlja da se je 1.XI. kod Dolca (1 km j. od Travnika) spustio 1 zrakoplov sa sovjetskom oznakom i nakon kraćeg vremena ponovno uzletio.

C) DOGAĐAJI NA PRUGAMA:

Pruga Sunja — Bos. Novi: 2.XI. kod želj. postaje Ravnice naišao je osobni vlak na minu. Bližih podataka još nema.

Pruga Bos. Novi — Prijedor:

30.X. popravljena je želj. pruga Bos. Novi — Prijedor.

Po nalogu
Ministra i zapovjed. oružanih snaga
Pročelnik podhvatnog odjela
general (Dragojlov)
Dragojlov

⁴ Ovu akciju izvršio je Travnički NOP odred. Opširnije o tome vidi dok. br. 76.

⁵ Odnosi se na jedinice Desete hercegovačke NOU brigade. Vidi dole. br. 16.

DNEVNI IZVJEŠTAJ MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA
NDH OD 4 NOVEMBRA 1943 GOD. O BORBAMA SA JEDINI-
CAMA NOV NA TERITORIJI BOSNE¹

DNEVNO IZVJEŠĆE BROJ 308
(po podatcima primljenim 4.XI.1943 do 9 sati)

B) JUŽNO OD R. SAVE I KUPE:

- Podr. Metkovića:* 1.XI. na području Ploča (16 km z. od Metkovića) odbijeni su prepadi manjih partizanskih skupina.
- Podr. Kostajnice:* 1.XI. na cesti Krisnica — Kuljani (7—9 km j. z. od Bos. Kostajnice) partizani su napali njemačku samovoznu kolonu, ali su bez vlastitih gubitaka odbijeni.
- Podr. Prijedora:* Noću 1/2.XI. part. skupina nepoznate jačine prešla je na području s. Petkovac (8 km izt. od Bos. Novog) r. Sanu i krenula u smjeru Grmeč pl.
2.XI. prigodom nasilnog razviđanja smjerom Prijedor — Ljubija Rudnik naišlo se na jače neprijateljske snage.² Neprijatelj se povukao na jug. U Ljubiji Rudniku uništena je električna središnjica i rudnička postrojenja.
- Podr. Banja Luke:* 1.XI. na području oko Banja Luke part. skupine³ su se pred našim napadajem povukle preko r. Vrbasa u iztočnom smjeru.
- Podr. Teslića:* 1.XI. partizani⁴ su zarobili posadu na Debelom Br. (476 — 4 km s. izt. od Teslića) u jačini od 30 ljudi.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Muzeju narodnog oslobođenja u Zagrebu, a mikrofilm u mikroteci Vojnog istoriskog instituta pod reg. br. 3/733, 734.

² Opširnije o tome vidi dok. br. 49.

³ U to vrijeme na prostoriji oko Banje Luke djelovale su jedinice Jedanaeste NOU divizije. Vidi dok. br. 87.

⁴ Tešanjско-teslički NOP odred. Vidi dok. br. 87.

- Podr. Travnika:* 1.XI. na području jugozapadno od Viteza (12 km j. izt. od Travnika) te jugoiztočno i jugozapadno od Travnika protjerane su partizanske skupine.
- Podr. Sarajeva:* 1.XI. na području istočno od Sarajeva suzbijene su neprijateljske razvidnice.
III. zbornu područje javlja, da se neprijatelj prikuplja na području zapadno i južno od Zenice, jugoiztočno od Kakanja, te sjeverozapadno i južno od Visokog. — Zenica i Kakanj su ugroženi.⁵
Vareš su partizani napustili.
2.XI. na području sjeveroiztočno od Kreševa (15 km j. izt. od Fojnice) njemačke čete su razbile IX. part. brigadu.⁶
2.XI. odbijeni su manji part. prepadi na Visoko i Kiseljak.
- Podr. Konjica:* / Razviđanjem 1.XI. je utvrđeno, da je visinsko područje sjeverno od želj. pruge. Konjic — Rama (19 km z. od Konjica) zaposjednuto od partizana.
- Zrakoplovstvo:* 3.XI. zrakoplovstvo zbog lošeg vremena nije radilo.

Po nalogu
Ministra i zapovjed. oruž. snaga
Pročelnik podhvatnog odjela
general (Dragojlov)
Dragojlov

(M.P.)

•⁰ Opširnije o borbama Devete brigade vidi dok. br. 24.

DNEVNI IZVJEŠTAJ MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA
NDII OD 5 NOVEMBRA 1943 GOD. O BORBAMA SA JEDI-
NICAMA NOV NA TERITORIJI BOSNE¹

DNEVNO IZVJEŠĆE BROJ 309

(po podatcima primljenim 5.XI.1943 godine do 9 sati)

- Podr. Kulen Vakuf:* 2.XI. njemačke razvidnice protjerale su manje part. skupine sa područja izt. od Lapca (30 km j.j. izt. od Bihaća), kao i neprijateljske razvidnice koje su se približile Kulen Vakufu.
- Podr. Banja Luke:* 2.XI. odbačene su part. skupine koje su nadirale na područje oko s. Nova Topola (Windchorst) (34 km s.s. izt. od Banja Luke).
- Podr. Doboj — Teslić:* Naknadno se zasnalo da je 27.X. kod s. Putešić (5 km s. izt. od Teslića) prigodom part. napadaja na oklopni vlak (Dnevno izvješće br. 305) posada oklopnog vlaka savladana, a vlak zapaljen. Od posade su 5 domobrana ranjena, 17 ih je zarobljeno, a 3 su nestala. Partizanima je palo u ruke svo oružje posade vlaka i ostala sprema.
- Podr. Brčkog:* 2.XI. na području jugozapadno od Brčkog raspršene su partizanske skupine.
- Podr. Zenice:* 3.XI. part. su se sa područja zapadno i južno od Zenice povukli na područje Bile (8 km j. izt. od Travnika).
- Podr. Vareša:* III. zbornu područje javlja, da je u Varešu koga su partizani napustili, ispostavljena milicija. Stanje kvarova u željezari još nije stručno ustanovljeno.
- Podr. Sarajeva:* Nakon povlačenja vlastitih snaga iz Mokrog (16 km izt. s. izt. od Sarajeva) na glavnu obrambenu crtu, neprijatelj je za-

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Muzeju narodnog oslobođenja u Zagrebu, a mikrofilm u mikroteci Vojnog istoriskog instituta pod reg. br. 3/736—737.

posjeo i delimično zapalio Mokro.² Neprijatelj sa jačim snagama drži visove istočno i područje sjeverno od Mokrog (Romanija pl.)

Podr. Konjica: Noću 3/4.XI. odbijen je manji part. napadaj na Konjic.

Zrakoplovstvo: 4.XI. zrakoplovstvo zbog lošeg vremena nije radilo.

C) DOGAĐAJI NA PRUGAMA:

Pruga Novska — Brod: Noću 3/4.XI. između želj. postaje Zapolje i Nova Gradiška naišao je oklopni vlak na minu. Žrtava nije bilo.

Pruga Sunja — Bos. Novi: Naknadno se saznalo da je 2.XI. prigodom nailaska osobnog vlaka na minu kod želj. postaje Ravnice (Dnevno izvješće br. 307) poginulo 9 njemačkih vojnika i 8 putnika, ranjeno 5 njemačkih vojnika i 9 putnika, 2 željeznička činovnika nestala. Stroj i 2 vagona su iskliznuli i jako oštećeni.

3.XI. pred želj. postajom Bos. Novi naišao je ponovno osobni vlak na minu i potom napadnut i opljačkan od partizana. Navodno ima mnogo mrtvih i ranjenih ali točan broj još nije poznat.

Pruga Brod — Dobož: 4.XI. partizani su napali ugibalište Kotorsko i odveli stražu jačine 23 domobrana kao i jednog željezničkog službenika.

Pruga Lašva — Travnik: Noću 3/4.XI. između želj. postaje Vitez i Bila partizani su na 3 mjesta minirali želj. prugu, a između želj. postaje Bila i Dolac minirali 1 most i... metara želj. pruge.

Po nalogu
Ministra i zapovjednika oruž. snaga
Pročelnik podhvatnog odjela
general (Dragojlov)
Dragojlov

(M.P.)

* Vidi dok. br. 59 i izvještaj oružničke postaje Mokro od 1 novembra 1943 god. Dokument se nalazi u arhivi Vojnog istoriskog instituta pod reg. br. 41/4—2, k. 149 b.

**DNEVNI IZVJEŠTAJ MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA
NDH OD 6 NOVEMBRA 1943 GOD. O BORBAMA SA JEDI-
NICAMA NOV NA TERITORIJI BOSNE¹**

DNEVNO IZVJEŠĆE BROJ 310

(po podacima primljenim 6.XI- 1943 godine do 9 sati)

- Podr. Prijedora:* 4.XI. partizani su sa Topića (7 km južno od Prijedora) otvorili bacačku vatru na postaju Baltine Bare (3.5 km j. od Prijedora).
Kod Dubočaja (6 km j. z. od Prijedora) partizani su djelimično porušili tunel.
5.XI. u zoru odbijen je bez vlastitih gubitaka neprijateljski prepad na Martin Br. (14 km izt. od Bos. Novog).
- Podr. Doboja:* Prema izvješću glav. zapov. oružništva, noću 4/5.XI. između želj. postaje Komarica i Kotorsko naišao je njemački teretni vlak sa pratnjom od 20 vojnika na 3 mine. 11 što punih što praznih vagona je izgorjelo. U borbi sa partizanima ranjeno je 13 njemačkih vojnika, a 2 vojnika i 2 željezničara su nestala.² Partizani su se povukli u smjeru V. Prnjavora (13 km s. z. od Doboja) od kuda su i došli.
- Podr. Travnika:* Noću 3/4.XI. odbijeni su partizanski napadaji na Travnik, Han Bilo i Vitez (9 i 12 km j. izt. od Travnika). 4.XI. njemačke čete potisnule su neprijatelja iz s. Rankovići (6 km j. od Travnika) u smjeru juga i spalile selo Rankovići.³
- Područje Vareša:* Naknadno se saznalo da je željezara u Varešu djelimično razorena. Kvar na rud-

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Muzeju narodnog oslobođenja u Zagrebu, a mikrofilm u mikroteci Vojnog istoriskog instituta pod reg. br. 3/739—740.

² Vidi. dok. br. 87.

³ Na Travnik je vršen demonstrativni napad. Opširnije o tome vidi dok. br. 24/1—3, k. 709 u arhivi Vojnog istoriskog instituta.

ruku će uskoro biti popravljen. Visoke peći su oštećene.

Zrakoplovstvo:

5.XI. zrakoplovstvo zbog lošeg vremena nije radilo.

Po nalogu
Ministra i zapovjed. oruž. snaga
Pročelnik podhvatnog odjela
general (Dragojlov)
Dragojlov

(M.P.)

BR. 154

OBAVJEŠTENJE ZAPOVJEDNIŠTVA DESETE LOVAČKE
PUKOVNIJE OD 6 NOVEMBRA 1943 GOD. O SPORAZUMU
NIJEMACA, ČETNIKA I HUSKE MILJKOVIĆA O ZAJED-
NIČKOJ BORBI PROTIV NOV¹

ZAPOVJEDNIŠTVO
10 LOVAČKE PUKOVNIJE
Br. 3105/taj.
6 studenog 1943 g.
Ostrožac

Predmet: sklopljen sporazum
između kordunaških četnika
i Huskinog odreda. —

1. — Zapovjedničtvu 2. lovačkog zdruga.
2. — Sastavak. —

Dne 5 o. mj. oko 10 sati prije podne došao je u Cazin 1c major Schmail iz 373 pješačke divizije i doveo dvojicu četnika. Četnici su bili iz ličkog četničkog odreda. Jedan od njih je bivši jugoslovenski kapetan i sada vrši dužnost kod četnika kao Ia i ujedno vodi propagandu. Drugi četnik koji je došao sa pomenutim, bio je samo pratilac i nije sudjelovao u pregovorima.

Pregovori vršeni su u uredovnici III bojne 10 lovačke pukovnije i major Schmail zamolio je da ovim razgovorima pri-

sustvujem i ja kao poznavalac hrvatskog jezika i da sve čujem, što i o čemu će Huška sa onim četničkim vođom govoriti.

Poslije dugog razmatranja političke situacije uobće od strane kako Huske, tako i od četničkog častnika, prešlo se je na stvar.

Prilikom razmatranja obće političke situacije, četnički vođa žalio se je u uvijenim riječima na nasilja, koja su vršena od strane neodgovornih ustaša u 1941 godini i da zato sada narod hrvatske pravoslavne vjere nema povjerenja. On je tom prilikom naročito naglasio, da je on za Hrvatsku državu za sadanji poredak i da nikome slučaju nije za srbsku državu, niti za kralja Petra. Da dođu Englezi u našu zemlju, oni bi bili prvi, koji bi se u hrvatskim redovima borili protiv njih. Oni su najogorčeniji neprijatelji komunizma, jer su u prvom redu nacionalisti, pa zatim Srbi naših krajeva — tako se je on izrazio — oni su na ovoj grudi starosjedioci i ne mogu nikome dozvoliti da im njihovu zemlju i njihovu starinu oduzme. Kako su Englezi sklopili sporazum sa S.S.S.R. i tako Rusima ustupili sav Balkan, oni su prinuđeni boriti se do posljednje kapi krvi protiv Engleza kao i protivu partizana.

U tome smislu vođeni su dosta dugo razgovori, naročito između Huske i onoga kapetana.

Poslije ovoga prešlo se je na razmatranje lokalne situacije u ovim krajevima i u krajevima Like i Bosanske Krajine. Konstatirano je, da u tim krajevima ima vrlo velik broj pravoslavnog življa, kako kod svojih kuća, koji podpomažu pokret partizana i da iz ovoga kraja ima među partizanima velik broj življa, koji aktivno sa partizanima sudjeluje. Ovo većinom iz razloga, jer stanovništvo nema povjerenja u sadanje prilike i boje se još uvijek nasilja. Da bi se suzbila ova fama kod ovoga življa odlučeno je, da izvjestan mali broj — njih oko 10 četnika dođe u Cazin da se priključi Huskinom pokretu i da se sa tim četnicima sprovodi jedna velika propaganda, kako kod življa, koje se još nalazi kod svojih kuća, tako i kod redova partizana. Cilj ovoga pokreta i ove propagande bio bi, da se stvara razdor u redovima partizana i tako njihove redove oslabi.

Ujedno je potvrđeno, da poslije izvjesnog vremena budu od Huske odaslati nekoliko ljudi u redove četnika oko Banja Luke (Drenovića)² iz tih gore navedenih razloga — propagande među življem u tom kraju, kako bi i tamo narod dobio povjerenje u četnički pokret i uvidio da se ne vrše nasilja sa pravoslavnim življem, već da je jednom došlo vrijeme uzajamne suradnje.

¹ Odnosi se na četnički odred Uroša Drenovića koji je djelovao oko Banje Luke.

Nešto preciznije nije bilo utanačeno na tome polju, niti je riješeno kada će taj sporazum stupiti na snagu. Sporazum između Huske i četnika sklopljen je usmeno, ništa pismeno nije utanačeno.

Po izjavi ovoga kapetana četnika i po podacima koje mi je izložio osobno major Schmail iz 373 pješadijske divizije, četnici uživaju vrlo veliko povjerenje 114 pješadijske divizije, a to sam mogao zaključiti i po tome, što je taj kapetan iznio kako on često služi pomenutoj diviziji kao teklić za prenošenje raznih tajnih spisa kroz redove partizana, pa i po tome što su njegovi četnici dosada primili iz 114 pješ. divizije preko 2000 pušaka i streljiva.

Oko 15 sati poslije podne otputovao je major Schmail sa četnicima u Bihać.

Prednje dostavljam tom zapovjedništvu na znanje.

Za Poglavnika i Dom spremni!

Zamjenik zapovjednika,
bojnik (GROSS)
Gross bjk v.r.

BR. 155

DNEVNI IZVJEŠTAJ GLAVNOSTOZERNOG UREDA ORU-
ŽANIH SNAGA NDH OD 7 NOVEMBRA 1943 GOD.
O SITUACIJI U BOSNI¹

DNEVNO IZVJEŠĆE BROJ 311

(po podacima primljenim 7.XI. 1943 godine do 9 sati)

Podr. Bihaća:

4.XI. prigodom razviđanja i čišćenja područja sjeverozapadno i jugozapadno od D. Lapca (30 km j. j. izt. od Bihaća) i jugo-iztočno od Nebljusi (16 km j.j. izt. od Bihaća) neprijatelj se svuda povukao.

Podr. Prijedora:

4.XI. prigodom razviđanja s obje strane puta: Prijedor — Dubica partizanski

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Muzeju narodnog oslobođenja u Zagrebu, a mikrofilm u mikroteci Vojnog istoriskog instituta pod reg. br. 3/742—743.

dielovi su se pred našim razvidnicama povukli.

6.XI. prigodom razviđanja smjerom: Prijedor — Miljakovci (6 km j. od Prijedora) došlo se u slab dodir sa neprijateljem.

Podr. Dervente:

5.XI. skupina od navodno oko 1.000 partizana prešla je sa lijeve na desnu obalu r. Save i zaposjela s. Bos. Dubočac i rub s. Korače² (7 km s.z. i 9 km s. od Dervente). 6.XI. poduzele su 2 bojne podpognute protuzrakoplovnim topništvom protiv ove partizanske skupine i oko podne stigle bez dodira sa neprijateljem u Bos. Dubočac. Neprijatelj se 6.XI. rano u jutro povukao u zapadnom smjeru. Čete su vraćene na svoje polazne postave.

Podr. Travnik — Fojnica: Noću 4/5.XI. partizani su djelovali slabom topničkom vatrom na Travnik bez učinka.

Na području Kreševa (15 km j. izt. od Fojnice) kreću navodno 4 part. brigade u smjeru iztoka.³ Može se očekivati djelovanje prema glavnoj želj. prugi.

Zrakoplovstvo:

Je vršilo bojne zadaće i prenos pošte 6.XI.

Osobitosti:

Prema izvješću 4. lovačkog zdruga, u Jajcu se nalazi jedna proleeterska udarna brigada jačine 340 ljudi i vrhovni partizanski stožer sa Titom. Sposobni muslimani iz Jajca su otišli u partizane. Tito je navodno zapoviedio da se Travnik ima zauzeti pod svaku cenu. U posljednjim borbama kod Travnika partizani su izgubili 6 bornih kola.

Glavar
Glavnostožerskog ureda
general (Dragojlov)
Dragojlov

(M.P.)

² Odnosi se na Dvanaestu slavonsku NOU brigadu. Vidi dok. br. 107, primjedbu br. 6.

ⁿ Na ovoj prostoriji u to vrijeme dejstvovala je Deseta NOU divizija. Vidi dok. br. 24.

**DNEVNI IZVJEŠTAJ (DEPEŠA) TRISTA SEDAMDESET
TREĆE LEGIONARSKJE PJEŠADISKE DIVIZIJE OD 8 NO-
VEMBRA 1943 GOD. O SITUACIJI NA PODRUČJU LAPCA
I BOS. KRUPJE¹**

Dokumenat NOKW- br. 720 suda za rat. zloč.

8.11.1943

*Radiogram 873 pješ. div. I a, poslat preko centrale 415
korpus, bataljona za vezu (15 brd. arm. korpusa) pod bro-
jem 1151 8.11 u 23 časa.*

15. brd. armiskom korpusu.

Dnevni izvještaj za 8.11.43:

I. 1) Prostor Lapac:

2. bataljon 384 puka na području Kamensko 7.11 izvrši-
o akciju po planu. Bande, izgleda, ranije otstupile, samo slab
neprijatelj kod kote 1259 (6,5 zap. Nebljusi) takođe otstu-
pio. Spalili smo barake, skloništa i zalihe sijena i slame
i uhapsili 2 muškarca i 2 žene, osumnjičene kao banditi.
Zaplijenili smo 20 grla krupne i 18 grla sitne stoke. Akcija
završena u 19 časova.

2) Prostor Bos. Krupa:

Noću od 6. na 7. 11 banda srednje jačine napala položaje
kod Rudice,³ zatim Otoku⁴ i željez. most Drenova Gla-
vica.⁵ Privremeno smo napustili uporište Plavna (1 km
s. od Otoke), po dolasku pojačanja uporište smo ponovo
zauzeli i sada se nalazi čvrsto u našim rukama.

Zarobili smo 3 bandita. — Prema tragovima krvi može
se pretpostaviti da neprijatelj ima veće krvave gubitke.
Sopstveni gubitci: više mrtvih i ranjenih, *tačan broj još
nije utvrđen*. Situacija kod Rudice i željez. stanice *Blatna
još je nejasna*.⁶ Posada u Krupi privremeno pojačana, po-
red ostalog i sa 5 tenkova. Prema izvještaju Huskinom od
6.11, više brigada nalazi se u podilaženju prostoru Cazina.

¹ Prepis originala, izvršen u arhivi Međunarodnog suda u Nirn-
bergu, pisan na mašini, na nemačkom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnog
istoriskog instituta pod reg. br. 41/6-a, k. 8. Nedostaje završni deo
dokumenta.

² NOKW—Nationalsozialistischer Oberkommando der Wehrmacht
(Nacistička vrhovna komanda oružane sile) — oznaka data u admini-
straciji Međunarodnog suda u Nirnbergu za ovu vrstu dokumenta.

^{3,4} Bliže o napadu na ova mjesta vidi dok. br. 36.

⁵ Opširnije o tome vidi dok. br. 80.

• Vidi dok. br. 31.

DNEVNI IZVJEŠTAJ GLAVNOSTOZERNOG UREDA ORU-
ŽANIH SNAGA NDH OD 8 NOVEMBRA 1913 GOD. O BOR-
BAMA SA JEDINICAMA NOV U BOSNI¹

DNEVNO IZVJEŠĆE BROJ 312

(po podatcima primljenim 8.XI.1943 godine do 9 sati)

- Podr. Prijedora:* Noću 6/7.XI. partizani su izvršili va-
trene prepade na bunkere kod mosta na
r. Sani 4 km j. od Prijedora. Željeznička
postaja Baltina Bara (4 km j. od Prije-
dora) je zapaljena.²
- Podr. Dervente:* Noću 6/7.XI. jače part. snage razorile
su želj. postaju Komarica (14 km j. izt. od
Dervente) i zapalile želj. postaju Dažnica
(10 km j.j. izt. od Dervente). Između ovih
želj. postaja porušena je želj. pruga, a
između želj. postaje Komarica i Kotorsko
naišao je oklopni vlak na minu.³ — 7.XI.
njemačke i naše čete poduzele su protu-
podhvat.
- Podr. Travnika:* Noću 6/7.XI. odbijen je manji part.
napadaj na Travnik. Oko Travnika se ne-
prijatelj i dalje prikuplja.
Sa ceste Busovača (22 km j. izt. od
Travnika) — Kiseljak (9 km j. z. od Viso-
kog) part. su se povukli u smjeru Fojnice.
— Područje južno od Busovače i Kreševa
(15 km j. izt. od Fojnice) još je zaposjed-
nuto od jakih part. snaga.
- Podr. Sarajeva:* Zapadne padine Romanije pl. sa obje
strane puta: Mokro — Sokolac zaposjed-
nute su od neprijatelja.⁴
5.XI. nakon što su pročistile područje
oko Gloga (7 km s. izt. od Sarajeva) nje-
mačke čete su se vratile u Sarajevo.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Muzeju narodnog
oslobođenja u Zagrebu, a mikrofilm u mikroteci Vojnog istoriskog insti-
tuta pod reg. br. 745—746.

² Vidi dok. br. 31.

³ Vidi dok. br. 87.

⁴ Odnosi se na jedinice Sedamnaeste NOU divizije. Vidi dok. br. 59.

G) DOGAĐAJI NA PRUGAMA:

Pruga Sunja — Banja Luka: Noću 6/7.XI. u blizini želj. postaje Blagaj partizani su uništili želj. most i iste noći napali želj. postaju Majur. Počinjena je manja šteta.⁵

(M.P.) Po nalogu
Glavara glavnostožernog **ureda**
Pročelnik operativnog **odjela**
glavnostožerni podpukovnik
(Helbich)
Helbich

BR. 158

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ČETVIRTE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE O BORBAMA JEDINICA NOVJ NA TERITORIJI SJEVERNOG DIJELA CENTRALNE I ISTOČNE BOSNE OD 20 OKTOBRA DO 5 NOVEMBRA 1943 GODINE¹

ZAPOVJEDNICTVO

4 oružničke pukovnije

J.S. br. 220/taj

U Brodu 10. studenog 1943

Predmet: Doglasno izvješće za
I. polovinu studenog.

**1. PRETSJEDNIŠTVU VLADE NA RUKE POMOĆNIKA PRETSJEDNTKA
VLADE DRŽAVNOG TAJNIKA DR. VJEKOSLAVA VRANCIĆA
ZAGREB**

2

Prema uputu za organizaciju i rad izvještajne službe i zapovjedi Vrhovnog oružničkog zapovjedništva Taj J.S. br. 320 od 31. srpnja 1941. predlažem slijedeće doglasno izvješće za vrijeme od 20. listopada do 5. studena 1943.

⁵ Ovu akciju izveo je Kozarski NOP odred. Vidi dok. br. 68.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi UDB u Zagrebu, a mikrofilm u mikroteci Vojnog istoriskog instituta pod reg. br. 39 685—690.

² Izvještaj je dostavljen i drugim ustaško-domobranskim jedinicama i ustanovama.

I. OPCA POLITIČKA SITUACIJA:

1. Raspoloženje naroda obzirom na unutrašnje i vanjske prilike i događaje:

Hrvati: Odani su Poglavniku i N.D.H. Jedan dio mladih ljudi podlegao je komunističkoj promidžbi te se je odmetnuo u šumu ili komuniste potajno potpomažu. Zbog jake akcije partizana u istočnoj Bosni i pada Tuzle i Sprečkog bazena u njihove ruke, narod je jako zabrinut, pa se na tome prostoru iz bojazni za goli život u masama priključio partizanima.

Na području pukovnije sjeverno od r. Save, došli su jaki odredi njemačke vojske u kojima se velikim djelom nalaze ruski kozaci.³ Došli su radi čišćenja terena od partizana. Dolaskom ovih narod je strahovito naplašen zbog česte samovolje pojedinaca koji se izražavaju u otimanju i uništavanju tuđe imovine, pojedinačnih ubijanja i silovanja, te paljenje sela. Od kada su naišli kozaci brige narodne su još veće, a odmetanje u šumu pojačano. Poduzeto je potrebno, da ovo onemogući.

Događaje na ratištima narod pažljivo prati.

Pravoslavno pučanstvo:

Neiskreno je i ne misli dobro N.D.H. Prividno su mirni, ali im nije za vjerovati, pošto tajno i diskretno drže se sa odmetnicima i čekaju momenat da im se pridruže.

Njemci i Slovaci: lojalni su.

Mađari: lojalni su ali neiskreni.

Židovi: ima ih vrlo malo i ne dolaze uopće do izražaja.

2. ČETNIČKA AKCIJA:

3. O KOMUNISTIMA — PARTIZANIMA:

Akcija partizana postaje iz dana u dan sve veća i opasnija. Ovo se osjeća na cijelom području ove pukovnije, jer partizani teritorijalno drže dvije trećine u svojim rukama, gdje ne dolazi naša vojna i upravna vlast do izražaja.

Postoji velika opasnost, da će partizani bogate krajeve Srijema i Slavonije potpuno opustošiti, a to se vidi iz slijedećih partizanskih napada. Pale državne objekte, miniraju željezničke pruge i mostove, prekopavaju ceste, napadaju vlakove, oružničke postaje i vojničke posade, trgaju b. linije. . . . uopće uništavaju našu državnu imovinu.

* Detaljnije o tome vidi dnevni izvještaj (depešu) komande Šezdeset devetog rezervnog korpusa od 3 novembra 1943 god. Dokumentat se nalazi u arhivi Vojnog istoriskog instituta pod reg. br. 18/20-a, k. 6.

Partizani drže u svojim rukama sa područja ove pukovnije slijedeća veća mjesta i to: Tuzlu, Bijeljину, Zvornik, Srebrenicu, Gračanicu i Gradačac, te sva sela i područje koje gravitira sa ovim mjestima.⁴

Padom Tuzle u ruke partizana, tamo su nastale očajne prilike. Rudnike su i električnu središnjicu partizani uništili, radnike sposobne za borbu mobilizirali u svoje redove a neopskrbljene njihove obitelji skapavaju od neimaštine. U još su gorem položaju obitelji činovnika, službenika i umirovljenika koji su živjeli isključivo od svoje plate, koju sada ne dobivaju niti imaju srestava za život.

Po padu Tuzle, u partizanske se je redove prvenstveno priključio gradski ološ i niži sloj ljudi oba spola. . . . Pod ovakvim okolnostima, da bi spasili gole živote, zaslužnjeni častnici, dočastnici, činovnici i ostali mještani Hrvati priključili su se iz nužde partizanima .

U zadnjih 15 dana, partizanska djelatnost na području pukovnije ogleda se u slijedećim događajima:

NA PODRUČJU KRILA BROD:

19.X.1943. oko 21.00 sati, jaka skupina partizana napala je sa sviju strana s. Gunju⁵. (2 km s. Brčkog), naša posada i oružnici primili borbu, ali pred jačim neprijateljem povukli su se u Brčko. Zapovjednik oružn. postaje narednik Gašparović i 3 oružnika poginuli, 1 oružnik ranjen, a 2 nestala. Gubitci domobrana i partizana nisu poznati.

22.X.1943. oko 00,30 sata, jača skupina partizana napala je željezničku postaju Komarica⁶ (13 km j. i. Dervente) i zapalili je kao i stanove želj. osoblja b. b. veze pokidali. Promet je bio u zastoju 1 dan.

4.XI.1943 oko 23.00 sata, upalo je 15 partizana u Babinu Gredu i opljačkali iz tamošnje mlijekare 50 kg. putera, 30 kg. masla, 70 kg. čavala i 534.138 kuna u gotovu.

NA PODRUČJU KRILA DOBOJ:

12.X.1943 u 21.00 sat, napala je XII. partizanska brigada na uporište Vel. Prnjavor (7 km s. z. Johovca) koje su uporište držali milicioneri 4 sati Dom Do bojne iz Dervente. Parti-

⁴ Opširnije o tome vidi dok. br. 28 i 99.

¹ Selo Gunju zauzela je Druga vojvođanska NO brigada. Opširnije o tome vidi dok. br. 28.

• Napad je izvršio Drugi bataljon Dvanaeste krajiške NOU brigade. Vidi dok. br. 21.

zani su milicionere razbili i uporište zauzeli i 4 milicionera zarobili.⁷

13.X.1943 u 00,45 sati podmetnuli su partizani minu na želj. prugu između Rudanke i Johovca pa kada je naletio teretni vlak mina je eksplodirala i vlak srušila.⁸ Vlak je bio natovaren sa živežnim namirnicama i stočnom hranom. Partizani su vlak opljačkali a potom zapalili sve vagone.

15.X.1943 u 21.30 sati napali su partizani⁹ na želj. postaju Ševarlije (8 km ist. Doboja), želj. postaju i blok zapalili a nekoliko vagona opljačkali u kojima se nalazila razna roba.

Iste noći partizani su napali na bunker naših domobrana u Jablanici (2 km s. Maglaja) kojom su prilikom ranjena 3 domobrana. Gubitci partizana nepoznati.

Iste noći partizani su napali na želj. prugu kod Globalarica (19 km j. Maglaja) gdje se je nalazila straža želj. bojne iz Teslića. Pod pritiskom jakog neprijatelja straža se povukla. Partizani su tom prilikom zapalili blok — Postavnicu, pumpu i stražaru a zatim opljačkali 2 železničara odnevši im 40.300 kuna gotova novca.

17.10.1943 u 00,30 sati veća grupa partizana¹⁰ napala je i zauzela želj. postaju Rječica (5 km. s. Maglaja), opljačkali je i zapalili, a potom porušili želj. prugu između postaje Rječica i Trbuk.

26.X.1943 u 20,20 sati, jača grupa partizana napala je na želj. postaju Rudanka (4 km. j. z. Doboja) i nakon kratke borbe zauzeli.¹¹ Istodobno zauzeli su 1 bunker želj. stražarske bojne i zarobili 7 domobrana sa puškama i 1 teškom strojnicom, nakon toga opljačkali su želj. postaju Rudanka, skladište i pučku školu koje su zgrade nakon pljačke zapalili.

27.X.1943 u 04.30 sati, oko 350 partizana napalo je na želj. postaju Johovac i oružničku postaju Johovac. Nakon 15 časaka borbe oruž. i domobrani odbili su partizane. 2 domobrana nestala. Gubitci partizana nepoznati.

31.X.1943 u 10,30 sati, postavili su partizani 3 mine na železničku prugu između Usore i Teslića, kada je naišao oklopni vlak iz Teslića mine su eksplodirale i izbacile vlak sa tračnica, tada su iz zaklona iskočili partizani i sve oružje i drugo tvorivo opljačkali a potom vlak opljačkali.¹² Ovom prilikom poginula su 2 domobrana a 1 ranjen, ranjena su i 3 seljaka, a strojovođa, 2 njemačka vojnika i 14 domobrana nestalo za čiju se sudbinu nezna.

⁷ Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 18, dok. br. 91.

⁸," Odnosi se na jedinice Sedamnaeste divizije. Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 18, dok. br. 107.

¹¹ Vidi dok. br. 21.

4. O AKCIJI, RADU I KRETANJU SUMNJIVIH OSOBA, TUĐINSKIH AGENATA, PROVOKATORA I ANTIDRZAVNIH ELEMENATA:

Nije ništa zapaženo.

5. O STRANOJ PROMIDŽBI I NARODU:

Vrši se rasturanje komunističkih letaka, brošura, držanjem sastanaka i slušanjem krugovalnih postaja iz Londona i Moskve.

6. O PRILIKAMA PREHRANE I PROMETA:

Prehrana je na selu dobra, dočim u gradovima jako slaba jer je vrlo slab ili skoro nikakov uvoz živežnih namirnica u gradove. Uvoz namirnica u gradove zabranjuju partizani jer su skoro sva sela u njihovim rukama.

Željeznički i cestovni promet dosta je ugrožen na području cijele pukovnije i teško se odvija usljed čestih napada na saobraćajne objekte, rušenjem želj. pruge i podmetanjem razornih mina pod tračnice od strane partizana.

7. O ODNOSU VOJSKE SA USTAŠKIM ORGANIZACIJAMA I SA GRAĐANSKIM VLASTIMA:

Odnosi su dobri.

II. O AKCIJI NAŠIH I SAVEZNIČKIH SNAGA:

III STANJE U VOJSCI:

1. Raspoloženje, duh i stega kod oružnika dobra je.
2. Incidenata, nereda i izgreda većeg značaja nije bilo.
3. Uticaj strane izvještajne službe i neprijateljske promidžbe kod oružnika nije zapaženo.
4. Bjekstvo: 5.X.1943 pobjegao je oružnik Josip Šćira sa oruž. postaje Drenovci u Gunji, i priključio se k partizanima. 27.X.1943. prilikom napada partizana na oruž. postaju Johovac, nestala su 2 domobrana ove postaje i to: Mujaga Pilipović i Latić Hašid, a sa 10 dnevnog odobrenog mu dopusta nije se povratio domobran ove postaje Hadžić Muhamed. Razlog nepoznat. 11.X.1943. pobjegao je oružnik Marko Rab postaje Surčin za vrijeme putovanja na pridjelbu na postaju Hrtkovci. 28.X. o.g. pobjegli su sa zasjede domobrani Plodinac Ivan i Kunješić Pavao postaje Surčin i navodno se priključili partizanima u Jakovu.
5. Ponašanje častnika, dočastnika i oružnika u vojarni i van ove dobro je.

IV VANJSKA SITUACIJA:

Srbija: Stanje nepromjenjeno. Na granici vlada mir.

Mađarska: Stanje nepromjenjivo. Na granici vlada mir.

Strani vojni bjegunci nisu uhićeni a niti ih je bilo slučajeva nedozvoljenog prijelaza granice od posljednjeg izvješća.

V OPCI ZAKLJUČAK:

Politička situacija prema općim prilikama ostala je nepromjenjena. Stanje javne sigurnosti na južnom dijelu pukovnije pogoršava se iz dana u dan a naročito oko želj. pruge Brod — Sarajevo, dočim na ostalom dijelu pukovnije ostalo je nepromjenjeno.

ORUŽNICKE POSTAJE KOJE SU ZAUZETE PO PARTIZANIMA:

Tuzla, Lukavac, Zivinice, Puračić, Kladanj, Jasenica, Olovo, Careva Čuprija, Zvornik, Kozluk, Palator, Drinjača, Kalesija, Teočak, Caparde, Gračanica i Bos. Petrovo Selo, sve krila Doboj.

Drugih promjena kod oružničkih postaja nije bilo.

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI.

Zapovjednik pukovnik
(Ante Curić)
Curić

(M.P.)

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ŠESTE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE OD 10 NOVEMBRA 1943 GOD. O VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI U HERCEGOVINI¹

ZAPOVJEDNIČTVO

6. oružničke pukovnije

Tajno

*JS. Broj 3396/taj.*¹

U Mostaru, dne 10. studenog 1943.

Predmet: Doglasno izvješće za
I. polovinu mjeseca
studenog 1943.

1. — GLAVNOM ZAPOVJEDNIČTVU ORUŽNIŠTVA (SIGUR. ODJEL) ZAGREB
2. — PREDSEDNIČTVU VLADE NA RUKE PODPREDSJEDNIKA G. Dr. DZAFERA KULENOVIĆA ZAGREB
3. — GLAVNOM RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST ZAGREB
4. — MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA — GLAVNO RAVNATELJSTVO ZA JAVNI RED I SIGURNOST (ODSJEK X.) ZAGREB
5. — GLAVARU GRAĐANSKE UPRAVE BANJA LUKA
6. — DRŽAVNOM VIECNIKU I OPUNOMOĆENIKU POGLAVNIKA ADMIRALU G. ĐURI JAKCINU ČAPLJINA
7. — ZAPOVJEDNIČTVU I. i III. DOMOBRANSKOG SBORA (GLST)
8. — ZAPOVJEDNIČTVU 6. PJEŠAČKE DIVIZIJE DUBROVNIK
9. — ZAPOVJEDNIČTVU SREDISNJE ORUŽNIČKE ŠKOLE BJELOVAR
10. — ZAPOVJEDNIČTVU 1, 2, 3, 4, 5 i 7 ORUŽNIČKE PUKOVNIJE (J. S.)
11. — ORUŽNICKOM KRILNOM ZAPOVJEDNIČTVU MOSTAR I DUBROVNIK

Temeljem odredaba privremenog Naputka za rad i organiziranje izvještajne službe u vojsci i zapoviedi G.Z.O.² Taj broj 320 od 31. srpnja 1941. a po prikupljenim podacima od područnih jedinica, dostavljam doglasno izvješće za I. polovinu mjeseca studenog 1943 godine u slijedećem:

I. OBČA UNUTARNJA SITUACIJA:

1) Raspoloženje pučanstva:

Na hercegovačkom dielu područja pukovnije bez bitnijih promjena od posljednjeg izvješća, jer su i prilike, pod kojima pučanstvo živi ostale nepromjenjene. Sve češće nadlietanje

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnog istoriskog instituta pod reg. br. 52/7—1, k. 106.

* Glavno zapovjedništvo oružništva

anglo-američkih zrakoplova, koji u posljednje doba i pucaju na nezaštićeno pučanstvo, pojačana partizanska akcija³ i pojava oboružanih četnika u mjestima, naseljenim isključivo našim pučanstvom, uzroci su, da raspoloženje hrvatskog diela pučanstva prema državi i njenom Vrhovničtvu nije na dostojnoj visini. Zbog neuspeha naših oružanih snaga u uništavanju partizanskih bandi kod pučanstva se osjeća želja za samoodbranom; obveznici izbjegavaju nastup službe u domobranstvu, osobito oni od muslimanskog diela pučanstva i nastoje svim silama ostati kod svojih domova, da u redovima milicionera ili domdo postrojbi štite svoja sela i domove od možebitnih napadaja partizanskih bandi. Ova pojava češća je u posljednjim mjesecima odkako su četnici uspjeli, da kod njemačkih vojnih vlasti pridobiju povjerenje; oni se sada javno kreću oboružani i u zajednici sa njemačkim vojnicima vode borbe sa partizanima. Radi nepoznavanja stvarnog raspoloženja hrvatskog pučanstva ili radi njegovog neistinitog prikazivanja, ima slučajeva, da hrvatski dio pučanstva prigodom akcija čišćenja stradava, što također nepovoljno djeluje na raspoloženje.

O stanju u dalmatinskom dielu područja pukovnije nema podataka; u toku minulih 15 dana nisu primljene nikakove obavijesti sa tog područja, budući da je promet morskim putem neredovit a i ugrožen.⁴

Pravoslavci: U odnosu na njihov stav prema našoj državi nema nikakvih promjena. I nadalje su zakleti neprijatelji Hrvatsva i ne pokazuju nikakvih znakova za smirenje. Dok hrvatsko-katolički i muslimanski dio pučanstva sa zebnjom prati događaje na ratištima, dotle se oni očito vesele svakom, pa i najmanjem uspjehu neprijatelja na ratištima i partizanskih bandi na području naše države, očekujući skoru invaziju anglo-američkih četa na naše područje i stvaranje fronta na Balkanu.

Zidovi: nema ih na području hercegovačkog diela područja pukovnije. Dalje mjere, koje su od posljednjeg izvješća sa njima poduzimate u Splitu, nisu još javljene.

2) *O četnicima:*

Četničke vođe u oblasti iztočne Hercegovine i nadalje živo rade na preustroju četničkih jedinica za borbu protiv partizana. U tome ne uspijevaju gladko i mjestimično upotrebljuju i silu. Njemačke vojne vlasti u nedostatku svojih vlastitih

³ U to vrijeme u Hercegovini je izvodila operacije širih razmjera Deseta hercegovačka brigada, u sadejstvu sa NOP odredima, a oko Mostara dejstvovao je Mostarski bataljon. Brigada je postigla veliki uspjeh u razbijanju neprijateljskih snaga, rasplamsavanju borbe i omasovljavanju svojih jedinica. Opširnije o tome vidi dok. br. 15, 16 i 32.

^{4,5} O dejstvima u Dalmaciji i na otocima vidi tom V, knj. 22, dok. br. 134 i tom Mornarice, knj. I.

snaga odobrile su ovo ustrojavanje i podpomažu ih i sa naoružanjem. Ova suradnja četnika nije posve iskrena i jednostavna. Dok se jedni stvarno bore protiv partizana dotle drugi pri jačem napadu odstupaju i skrivaju se pred partizanima, a po njihovom odlasku opet se pojavljuju pod vidom boraca protiv partizana. Inače sa našim oblastima ne surađuju i nadalje su prema nama neprijateljski raspoloženi.

3) *O komunistima:*

Komunističko-partizanska djelatnost i nadalje se ispoljava u napadima na naše slabije posade, naseljena mjesta, željezničku prugu i objekte. Naše snage odolevaju, ali u uništenju ovih bandi nije postignut željeni uspjeh. Naročito na dalmatinskom području oni su još jaki, drže otoke i obalne pojase čvrsto u svojim rukama, napadaju izolirane posade i ugrožavaju promet morem.⁵

U savezu sa njihovom akcijom u minulih 15 dana kao važnije iztičem sljedeće:

Na području oružničkog krila Mostar:

16. listopada neutvrđenog sata, jedna grupa od oko 3.500 oboružanih partizana,⁶ izvršila je napad na mjesto i oružničku postaju Bjelečići (26 km j. i. od Konjica). Oružnici sa nekoliko milicionera domdo sati, primili borbu, ali su se zbog nadmoćnosti partizana povukli pod borbom, a partizani zauzeli mjesto. Zapovjednik domdo sati odsutan je bio od 29. rujna. Većina milicionera domdo sati nisu htjeli boriti se. Vojarna oružničke postaje i zgrada pučke škole spaljene. Oružnici su izbjegli u Konjic na 25. listopada i tu su zadržati dok se područje postaje ne očisti jačim snagama.

23. listopada u 1000 sati kod sela Udrežnja (6 km j. z. od Nevesinja), jedna bojna njemačkih vojnika⁷ posade Nevesinje vršeći izviđanje u tom smjeru, sukobila se je sa jednom grupom neutvrđene jačine oboružanih partizana pod vodstvom Dušana Brstine koji su došli iz Snježnice (10 km j. od Nevesinja). Borba je vođena do 1400 sati tog dana, kada su partizani potisnuti i povukli su se nazad u Snježnicu. Gubitci Niemaca: 4 vojnika ranjena. Ubijeno je oko 20 partizana.

24. listopada u 0400 sata nepoznat broj oboružanih partizana izvršio je napad na mjesto Vrgorac. Nakon jednosatne

⁶ Odnosi se na dijelove Pete NOU divizije, koja je u to vrijeme bila u pokretu pravcem Bugojno — Rama — Kalinovik — Višegrad. Opširnije o tome vidi dok. br. 141 i tom IV, knj. 18, dok. br. 33 i 146.

⁷ Tada se u Nevesinju i okolini nalazio Četrnaesti pješadski puk SS divizije »Princ Eugen«. Vidi dok. br. 3/2 a, k. 72 A, u arhivi Vojnog istoriskog instituta.

borbe napad je odbijen. Gubitaka na našoj strani nije bilo. Gubitci kod neprijatelja nepoznati.

27. listopada u 2100 sat nepoznat broj partizana⁸ iz skupine Dušana Brstine i Tome Aničića, izvršili su napad na Babju Glavu i Odžak (51/2 i 2 km j. i. od Nevesinja). Borba je trajala do 28. listopada u 0330 sati, kada su njemačke snage pomoću četnika potisnule partizane. Među četnicima i partizanima ima stanovit broj gubitaka, ali točno se nezna. . . .

29. listopada u 0100 sat jedna grupa od oko 150 oboružanih partizana,⁹ izvršila je napad na jedan naš odjel domobrana na postavama kod sela Podbablje — kota 324 (4 km j. z. od Imotskog). Borba je trajala do 0200 sata, kada su se partizani povukli u smjeru sela Zagvozd (14 km j. z. od Imotskog) gdje im se nalazi glavnina. Gubitaka kod naše momčadi nije bilo. Ranjena je, a potom zaslužnjena jedna partizanka, a potom predata njemačkim vojnim vlastima.

30. listopada u 1000 sati jedna skupina od oko 1.200 oboružanih partizana skupine Dušana Brstine i Vlade Šegrta, izvršila je napad na jedan njemačkih vojnika i četnika, koji su osiguravali popravak mosta kod sela Ljeskovika¹⁰ (9 km j. i. od Nevesinja). Borba je trajala do 1400 sati tog dana, kada su partizani odstupili u smjeru sela Lukavac (20 km j. i. od Nevesinja). Gubitaka kod njemačkih vojnika nije bilo. Ranjen je 1 četnik. Na strani partizana bio je nepoznat broj ranjenih i poginulih.

31. listopada u 1000 sati jedna grupa od oko 600 oboružanih partizana¹¹ pod vodstvom pravoslavnog svećenika nekog Mastilovića iz Gackog i Tome Aničića iz sela Fojnice kod Gackog, napala je na njemačke snage i četnike kod sela Ribari (20 km i. od Nevesinja). Posljedak borbi nepoznat.

30. listopada u 0700 sati na željezničkoj pruzi Metković — Ploče (22 km z. od Metkovića) pronađena je jedna mina težine 25 kg. Njemački vojnici, koji su došli da minu odstrane napadnuti su od strane jedne skupine partizana puščanom vatrom. Gubitaka nije bilo.

31. listopada u 0930 sati jedna skupina od 7 oboružanih partizana, izvršila je napad na jedan njemački brzi čamac na Crnoj Rieci (18 km z. od Metkovića) na kome su se nalazila 3 njemačka vojnika. Čamac je potopljen. 1 njemački vojnik teže ranjen. Njemački vojnici posade Rogotin otvorili su vatru na partizane, koji su umakli u brda.

2. studenog od 1430—1715 sati naše snage koje su se nalazile na crti Oluja—Opeke—Ošljak (7 1/2, 9 i 10 km s. i. od

^{8, 11} Odnosi se na dijelove Desete NOU brigade. Vidi dok. br. 15.
" Vidi dok. br. 22.

Posušja) vodile su borbu sa jednom skupinom od oko 1.000 oboružanih partizana,¹ koji su kretali prema planini Svinjača. Uslika nadmoćnosti neprijatelja, naše su se snage povukle na crtu: Katin Greb—M. Oluja—Mratnjača (7 1/2, 7 i 8 km s. i. od Posušja), a partizani su zauzeli selo Vrpolje. Gubitaka ni na jednoj strani nije bilo. Partizani pljačkaju imovinu pučanstva.

3. studenog u 2315 sati jedna grupa od oko 1.000 oboružanih partizana izvršila je napad na mjesto Konjic.¹³ Borba je trajala do 4. studenog u 0045 sati. Naši gubitci: 1 domobran poginuo. Neprijateljski nepoznati. Napadači su prekinuli električnu razsvjetu.

3. studenog u 0645 sati partizani su u svom nadiranju zauzeli selo Podklečane i zaseok Dupovce (12 i 10 km s. i. od Posušja). Naše zrakoplovstvo tuklo je partizanske postave. Posljedak nepoznat. Razviđanjem na 3. studenog utvrđeno je, da se u selu Gor. Konjsko (14 km s. i. od Posušja) nalazi jedna skupina od 100 oboružanih partizana. Pučanstvo iz Rakitna izbjeglo na Rosne Poljane (17 km s. i. od Posušja).

3—4. studenog naše zrakoplovstvo bombardiralo je Svi-Jijaču i Mučinovac (15—16 km s. i. od Posušja), gdje su se nalazile partizanske skupine. 3 građanske osobe ranjene. Pučanstvo izbjeglo u predjel Rosne Poljane (17 km s. i. od Posušja). Za gubitke kod partizana nema podataka.

4. studenog u 2400 sata partizanske skupine nepoznate jačine izvršile su napad na naše postave na brdu Radovan i kod sela Trebistovo (2 i 6 km s. i. od Posušja). Posljedak nepoznat.

4. studenog u 0200 sata jedna grupa od oko 150 oboružanih partizana, izvršila je napad na našu domobranksu posadu u selu Proložac (5 km s. z. od Imotskog). Borba je trajala do 0400 sata. Kod naše momčadi gubitaka nije bilo. Neprijateljski gubitci nepoznati.

6. studenog u 1730 sati partizani skupine Biokovo palili su kriesove po brdima Radović—Matokit (2 km j. z. i 4 km z. od Vrgorca), a zatim su sa brda Radović otvorili vatru iz strojnica, a iz sela Kotezi i Kokorići (2 km z. i 3 km j. z. od Vrgorca) tukli su bacačima na mjesto Vrgorac. Naša posada odgovorila je vatrom iz topova i bacača, te su prestali sa pucanjem. Gubitaka nije bilo.

6. studenog u 0100 sat jedna grupa od 50 oboružanih partizana, izvršila je napad na jedan odjel naših domobrana na osiguranju mosta u selu Proložac (5 km j. z. od Imotskog).

¹² Odnosi se na Treću brigadu Devete dalmatinske NOU divizije. "Vidi tom V, knj. 22, dok. br. 134.

» Vjerovatno se odnosi na Ramski NOP odred, jer je on najčešće djelovao na željezničkoj pruzi Sarajevo — Mostar. Vidi dok. br. 106.

Borba je trajala do 0020 sata. Gubitaka kod naše momčadi nije bilo. Gubitci neprijatelja nepoznati.

5. studenog u 1600 sati, partizani iz sela Kokorići (4 km j. z. od Vrgorca) tukli su bacačkom vatrom mjesto Vrgorac izbacivši 9 granata, koje su padale u samo mjesto. Naša posada odgovorila je topovskom vatrom i partizani su ušutkani. Ranjen je 1 domobran, 1 granata pala je u neposrednu blizinu oružničke vojarne. Žrtava nije bilo. Prozori na vojarni oštećeni — stakla polupana.

6. studenog u 2130 sati jedna skupina nepoznate jačine obožanih partizana pod vodstvom Dušana Brstine, izvršila je napad na četnike u selu Biograd, zaselak Kuline, kota 904 (8 1/2 km j. i. od Nevesinja). Borbe su vođene do 7. studenog u 1100 sati, kada su pristigla njemačka borna kola iz Nevesinja i partizane potisnuli u smjeru sela Grabovice i Zovi Dola¹⁴ (12 km j. i. od Nevesinja). 1 četnik poginuo, 3 ranjena. Gubitci partizana nepoznati.

8. studenog partizanske snage¹⁵ nepoznate jačine izvršile su napad na četničke postave kod Kifinog Sela i Plužina (7—11 km s. i. od Nevesinja), te oko 1600 sati tog dana zauzele ova sela. Četnici se povukli u smjeru Nevesinja. 4 četnika ubijena, a 5 ranjenih. Gubitci partizana nepoznati.

U selima: Džinova Mahala—Donji Drežanj—Grabovica—Žalom (11—13 km j. i. i 14 km i. od Nevesinja), nalaze se n m je skupine partizana, koje održavaju vezu s partizanima u oblasti Gackog.

9. studenog oko 0800 sati njemačka preselica od 6—8 samovoza sa 16 vojnika i 1 oružnikom postaje Blagaj na cesti Mostar—Nevesinje u selu Bišina (18 km j. i. od Mostara), naišla je na pregrađenu i razrovanu cestu. Istodobno je uslijedio napad pobunjenika.¹⁶ Njemački vojnici prihvatili borbu, okrenuli samovoze i povratili se u Mostar. Podrobniji podatci nedostaju. Cestni i brzoglasni promet sa Nevesinjom u prekidu.

6) O prilikama prehrane i prometu:

Usljed nezapamćene skupoće, stanje prehrane sasma je slabo. Kod seljaka, koji su ostali na svojim ognjištima, stanje je nešto bolje, dok je po gradovima postalo neizdržljivo. Sa ovim su pogođeni srednji i niži stalež, a državni službenici osobito.

¹⁴ Opširnije o borbama na toj prostoriji vidi dok. br. 33.

¹⁵ Odnosi se na Prvu grupu Desete hercegovačke NOU brigade. Vidi dok. reg. br. 33/2, k. 1147—II u arhivi Vojnog istoriskog instituta.
¹⁶ Odnosi se na Drugu grupu Desete hercegovačke NOU brigade. Vidi dok. br. 60.

Beriva su skromna i sa njima, kupujući namirnice putem šverca, ne može se prebroditi ni 10 dana u mjesecu, dok kod prehranbenih odbora odnosno u njihovim skladištima nema dovoljnih pričuva namirnica pa je pučanstvo prinuđeno obskrbljivati se putem šverca. Izdavanje domobranskog obroka oružnicima, stanje se je donekle poboljšalo, dok je kod oženjenih oružnika, a osobito kod onih sa brojnom obitelji, stanje dosta slabo, budući da se iz domobranskih skladišta ne dobivaju određene i dovoljne količine namirnica za članove obitelji.

Željeznički promet na potezu Bradina—Dubrovnik za sada je uredan, jer nije bilo težih oštećenja pruge, a manja brzo se popravljaju.

Brodski promet sasma je u zastoju, nešto zbog pomanjkanja brodovlja, nešto zbog neprekidnog napadaja pobunjenika. U posljednje doba i neprijateljski zrakoplovi ometaju promet morem. U minulih 15 dana nije bilo veze Metković—Split.

Cestni promet djelomično se odvija, dok je na većini područja ugrožen.

7) O odnosima vojske — oružništva sa ustaškim organizacijama i sa građanskim vlastima:

Dobri su, u znaku uzajamne suradnje i podpomaganja. Nije dolazilo do nesuglasica i razilaženja.

8) O odnosima sa savezničkim vojskama, čiji se dijelovi nalaze na našem području:

Sa savezničkom njemačkom vojskom, općenito su dobri.

13. listopada njemački vojnici posade Čapljina, vršeći premetačinu domova u selu Višići, kotar Čapljina, oduzimali su oružje, odoru i lovačko oružje. Osobe, koje su posjedovale lovačko oružje i ako su imale uredne isprave naših vlasti, uhićene su i odpremljene za Mostar.

22. listopada uhićena je po njemačkim vojnicima Rosa Mijanović, trgovac iz Stoca na tužbu četnika da održava veze sa partizanima.

24. listopada njemačke oružane snage izvodeći podhvat u oblasti Stona, uništile su selo Kobaš (5 1/2 km j. i. od Stona), koje leži na istočnom rtu poluotoka Pelješca (34 km s. z. od Dubrovnika). Tom prigodom zapaljeno je 7 domova koji su izgorili do temelja sa svim namještajem i životnim namirnicama. U jednom od zapaljenih domova vojnici su zatvorili 6 osoba, koje su skupa sa domom izgorile. 2 osobe strijeljane su kod svojih domova. Uzrok nepoznat. Njemački zapovjednik koji upravlja podhvatima izjavio je, da je u tom selu pronađeno nešto od strijeljiva. Nastradale obitelji sada su se smjestile sve u jednu staru zgradu, koja je ostala nezapaljena.

Ostale su neobskrbljene 34 osobe. Ukupna šteta cieni se na 12,000.000 kuna.

28. listopada njemačke vojne vlasti u Konjicu uhitile su i odpremle za Sarajevo kao taoce: Aliju i Junuza Pirkića, Muhameda Džumhura, Mustafu Lugića, Muliju i Hamida Hrnjicu, te Nezira Grcića, svi iz Konjica. Uzrok uhićenju nepoznat.

28. listopada u selu Potoci, kotar Mostar, uhićen je i nepoznato kuda odveden ratar Pero Aćimović iz tog sela.

28. listopada u selu Klepci, kotar Čapljina, strijeljan je po njemačkim vlastima jedan njihov vojnik, navodno zbog toga, što je pronevjerio 15.000 kuna. Na mjestu strijeljanja i pokopan je.

29. listopada jedan odjel njemačkih vojnika sa dva častnika, te nekoliko naših seljana iz sela Višići, preobučenih u njemačke odore, obkolili su selo Pribilovce, kotar Čapljina i tom su prigodom uhitili 13 četnika bez borbe. Među ovima prepoznat je Lazar Brstina iz sela Glušci, kotar Metković i Vlado Bulat iz Pribilovaca, kotar Čapljina.

31. listopada vojnici njemačke posade Čapljina, obkolili su selo Pribilovce, kotar Čapljina, koje se selo nalazi u dominaciji četnika. Tu ih je dočekalo 60 osoba sa psovkom, ali bez borbe. Častnici, koji su predvodili vojnike, sastali su se sa četnicima, održavali kratak govor, a zatim selo napustili. Četnici su ostali kod svojih domova.

1. studenog u mjestu Čapljini, momčad njemačke poljske žandarmerije su vršili premetačine domova, bez prisutnosti naših oružnika. Uzrok premetačine je pronalazak oružja, odore i namirnica talijanskog porijekla.

Talijanski vojnici u koliko su se javili dobrovoljno u njemačku vojsku, sada sa njima surađuju, ali ne samostalno. Jedino se nalazi jedna bojna fašista na osiguranju pruge Hum—Trebinje, ali su i ovi pod nadzorom Niemaca.

II. STANJE U ORUŽNICTVU:

1) *Raspoloženje, duh i stega kod oružništva:*

Raspoloženje je uvjetovano od dovoljne opskrbe životnim potrebštinama, odorom i oružjem, pa budući da je opskrba nedovoljna, a djelomično i sasvim slaba, to ni raspoloženje nije na zavidnoj visini. Uslijed neraspoloženja, trpi i stega, te su česti slučajevi stegovnih prestupaka, no ipak za sada ne u većem obimu. Stariji oružnici sa veoma malim izuzetkom i povrh ovoga, izvršavaju zakonom dodijeljene dužnosti na zadovoljstvo, dok su pomoćni oružnici i pričuvni domobranci sa veoma malim izuzetkom za vršenje oružničke službe nepodesni.

V. OBCI ZAKLJUČAK:

Prilike javne sigurnosti na području pukovnije nepovoljne su zbog sve jače akcije partizana. Nadati se je, da će partizani i pojačati svoju akciju, te je neophodno potrebno, da se poduzmu opsežnije mjere čišćenja područja na kome se sada partizani nalaze i dominiraju. Dosadanje mjere, koje su poduzimane od strane naših i savezničkih snaga, nisu još dopriniele željenom poboljšanju prilika.

Partizanske bande ugrožavaju cijelu iztočnu Hercegovinu, osobito područja kotareva: Nevesinje, Gacko, Bileća i Trebinje.

Druga skupina partizana ugrožava sjeverozapadni dio područja Hercegovine u oblasti Posušje—Imotski, dok treća skupina uznemirava naše posade u oblasti Ostrožac—Konjic.

Na poluotoku Pelješcu čišćenje nema željene brzine.

Gospodarstvene prilike slabe. Pitanju prehrane pučanstva treba posvetiti osobitu pozornost obzirom na poznate pasivne prilike ovih krajeva, gdje je potrebna dobava životnih namirnica iz plodnijih krajeva naše države.

Izvršajna služba u zastoju, zbog slabih prometnih veza; nu ipak se odvija dobro, osim sa područjem Dalmacije, za koje bi trebalo što žurnije organizirati dovoljan i siguran promet morem.

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

Zapovjednik, pukovnik:
Dragutin Mašek
Mašek

(M.P.)

IZVJEŠTAJ ŽUPSKE REDARSTVENE OBLASTI U SARAJEVU OD 10 NOVEMBRA 1943 GOD. O BORBAMA SA JEDINICAMA NOV NA SEKTORU TRAVNIK, FOJNICA, MOKRO'

ustaška nadzorna služba Zagreb

SLUŽBENA BRZOJAVKA

ZiS
M.P.

Broj riječi	Vrijeme predaje		Primio Br. U. Z.	Naslov: RAVSIGUR—GL. RAVNATELJU ZAGREB
	dan ; sat	čas		

Tekst: iz Sarajeva poslana 10/XI u 08.35,
primljena u 08.35, preuzeta u 09.05.

Partizani iz prostora Travnik i Fojnica povlače se prema jugu.² U borbama juče oko Mokrog³ poginula dva njemačka častnika i tri vojnika a dvadeset ranjeno. Partizana 120 mrtvih koji su pobrojani a oko 350 prema podacima,⁴ te velik broj ranjenih.

Radi lošeg vremena podhvat prekinut. — Odmetnička skupina Muhtije Pandže nalazi se u Bjelemićima kotar Konjic. — Za sudbinu Slavka Stimca ništa se nezna radi povlačenja partizana iz prostora Kreševo — Fojnica.

Taj. broj 8396^43

Upravitelj 2RO
Petković

Ravanateljstvo:

Odsjek B I:

Odsjek B II:

G. Horvat:

¹ Original (depeša), pisana na mašini, latinicom, nalazi se u mikro-teci Vojnog istoriskog instituta pod reg. br. UDB—Zgb 24/207.

² U to vrijeme Prva proleterska divizija vršila je pregrupisanje svojih snaga na pomenutom prostoru. Vidi dok. br. 34.

³ Vidi dok. br. 59 i izvještaj Štaba Sedamnaeste NOU divizije od 10 novembra 1943 god. Dokumentat se nalazi u arhivi Vojnog istoriskog instituta pod reg. br. 7/2, k. 981.

⁴ Podaci o gubicima naših jedinica su netačni i preuveličani. Bliže o tome vidi dok. br. 59.

ZAPOVEDNICTVO
III. ZBORNOG PODRUČJA
OSOBNI ODJEL
u. Osob. broj 1664/tajno
U Sarajevu, dne 15. XI. 1943.

32120-1
105-10

PREMET: Dopust u
ugroženim mjestima.

- 1) Svim podređenim postrojbama.
- 2) Zapovjedništvu I. Zbornog područja radi znanja.
- 3) Zapovjedništvu II. Zbornog područja radi znanja.

Temeljem okružnice proglašene u Vjestniku br. 27/43 str. 590 i zapoviedi Minorsca Csop. br. 18409/tajno od 17. VIII. 1943. stavija se do znanja, da se u slijedeća mjesta na području ovog zapovjedništva ne smiju davati dopusti:

a) Zauzeto od strane partizana: Jajce, D. Vakuf, Bugojno, G. Vakuf, Prozor, Kupres, Glamoč, Livno, Tomislavgrad, Fočnice, Kreševo, Vareš, Olovo, Mađanaj, Vlasenica, Srebrenica, Sokolac, Rogatica, Višegrad, Goražde, Čajnica, Foca, Kladovik. U području navedenih mjesta nalaze se u partizanskim rukama i sva ostala ~~njemačka~~ njemačka mjesta i sela, te svi Dalmatinski otoci.

b) Ugrožena su slijedeća mjesta: Travnik, Vitez, Lašva, Zepče, Zenica, Kakanj, Nevesinje, Čačako, Mileš, Trebinje, Stolac. Okolini glavnih Dalmatinskih gradova, koji su u našim rukama, njemačke i naše snage vode borbu stalno sa partizanima.

Za Poglavnik i za Dom Spretni P. O. Z.
Procelnik pukovnik (Uhrin)

ZAPOVEDNICTVO
III. ZBORNOG PODRUČJA
OSOBNI ODJEL

Po primitku na znanje u

SPISE

GLAVAR STOŽERA

Pješački satnik/Streharsky/

NAREĐENJE ZAPOVJEDNIŠTVA TREĆEG ZBORNOG PODRUČJA OD 15 NOVEMBRA 1943 GOD. O ZABRANI KORIŠĆENJA OTSUSTVA¹

ZAPOVJEDNICTVO
III. ZBORNOG PODRUČJA
OSOBNI ODJEL

K. Osob. broj 1664/tajno
U Sarajevu, dne 15.XI.1943.

Predmet: Dopust u
ugrožene krajeve.

- 1) Svim podređenim postrojbama.
- 2) Zapovjedničtvu I. Zbornog područja radi znanja.
- 3) Zapovjedničtvu II. Zbornog područja radi znanja.

Temeljem okružnice proglašene u Vjestniku br. 27/43 str. 590 i zapoviedi Minorsa Osob. br. 18409/tajno od 17.VIII.1943. stavlja se do znanja, da se u sljedeća mjesta na području ovog zapovjedništva ne smiju davati dopusti:

a) Zauzeto od strane partizana: Jajce, D. Vakuf, Bugojno, G. Vakuf, Prozor, Kupres, Glamoč, Livno, Tomislavgrad,² Fojnica, Kreševo, Vareš, Olovo, Kladanj, Vlasenica, Srebrenica, Sokolac, Rogatica, Višegrad, Goražde, Cajniče, Foča, Kalinovik. U području navedenih mjesta nalaze se u partizanskim rukama i sva ostala manja mjesta i sela, te svi Dalmatinski otoci.

b) Ugrožena su sljedeća mjesta: Travnik, Vitez, Lašva, Zepče, Zenica, Kakanj, Nevesinje, Gacko, Bileća, Trebinje, Stolac.

U okolini glavnih Dalmatinskih gradova, koji su u našim rukama, njemačke i naše snage vode borbe stalno sa partizanima.

Za Poglavnika i za Dom Spretni!

(M.P.) P.O.Z.
Pročelnik pukovnik
(Uhrin)
Uhrin

**DNEVNI IZVJEŠTAJ GLAVNOSTOZERNOG UREDA ORU-
ŽANIH SNAGA NDH OD 16 NOVEMBRA 1943 GOD. O BOR-
BAMA SA JEDINICAMA NOV U BOSNI¹**

DNEVNO IZVJEŠĆE BROJ 320

(po podacima primljenim 16.XI.1943 godine do 9 sati)

B) JUŽNO OD R. SAVE I KUPE:

- Podr. Bos. Krupe:* 13.XI. pred napadajem nadmoćnijih neprijateljskih snaga napušteno je prolazno jedno od naših uporišta jugoistočno od Bos. Krupe.²
- Podr. Prijedora:* 13.XI. sa područja V. Rujišta (14 km j. j. z. od Bos. Novog) jače partizanske snage kretale su se u smjeru Ljubije (8 km j.z. od Prijedora).
- Podr. Teslić — Dobož:* U okolici Teslića zapaža se jače prikupljanje partizana.
10.XI. prigodom partizanskog napada na Jelah (10 km s. izt. od Teslića) (Dnevno izvješće br. 316) koji napad je odbijen, vlastiti gubitci iznose: 2 ranjena, a neprijateljski: 7 mrtvih i 20 ranjenih.³
11.XI. dobro usmjerenom topničkom vatrom raztjerane su jače partizanske snage prikupljene u blizini želj. postaje Rudanka (4 km s. z. od Doboja) i kod s. Johovac (10 km s. s. z. od Doboja).
- Podr. Travnik — Fojnica:* 13.XI. počeo je podhvata protiv partizana na području južno od Travnika: Cete koje iz Fojnice nadiru u sjeverozapadnom smjeru odbacile su neprijatelja, dok pred četama koje iz Viteza (12 km j. izt. od Travnika) nadiru u

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Muzeju narodnog oslobođenja u Zagrebu, a mikrofilm u mikroteci Vojnog istoriskog instituta pod reg. br. 771—772.

² Odnosi se na Čardak. Opširnije o tome vidi dok. br. 79 i 80.

³ Vidi dok. br. 86.

F

jugozapadnom i zapadnom smjeru, neprijatelj pruža jak otpor.⁴ Noću 14/15 odbijeni su slabiji neprijateljski napadaji na Travnik.

Događaji na prugama:

Pruga Sarajevo — Konjic: 14.XI. između želj. postaje Bradina i Brđani partizani su porušili želj. prugu. Kvar je popravljen.

Napadaji na Bradinu i jedan most 3 km s. izt. od Konjica su odbijeni.

Po nalogu Glavara glavnostožernog ureda Pročelnik operativnog odjela

(M.P.) glavnostožerni podpukovnik
(Helbich)
Helbich

BR. 163

NEDELJNI IZVJEŠTAJ VELIKE ZUPE KRBAVA I PSAT OD
19 NOVEMBRA 1943 GOD. O BORBAMA I SITUACIJI NA
PODRUČJU CAZIN — BIHAĆ — BOS. KRUPA¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
VELIKA ZUPA KRBAVA I PSA!

BROJ: TAJ. 1213/43.

Bihać, dne 19. studenog 194H.

Predmet: Tjedno izvješće od 8.XI—14.XI.1943.—

- 1.) MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA
UREDU MINISTRA Zagreb
- 2.) GLAVARU GRAĐANSKE UPRAVE
G. BENAKU Banja Luka
- 3.) SASTAVAK

Za gornje razdoblje podnosim sljedeće izvješće:

I. Raspoloženje naroda:

Ovo raspoloženje obzirom na vanjsku situaciju jest dobro. Ljudi jedino ne mogu razumjeti povlačenje njemačke vojske na Istočnom bojištu. —

Raspoloženje naroda s obzirom na unutarnju situaciju i stanje na području župe jest prilično teško u glavnom usljed izvanjskih faktora — činbenika, koji djeluju na unutrašnje prilike i raspoloženje naroda u župi, a koji su napose sljedeći:

Već početkom prošlog tjedna, oko 7. ov. mj. prodrle su na područje kotara Cazinskog i Krupskog tri partizanske divizije sastavljene od 9 brigada dobro naoružanih ljudi, u ukupnoj jačini oko 9.000 momaka.² Ovi su došli od pravca Like, preko kotara Slunj, te iz Korduna, te su okupirali područja gotovo cijelog kotara Cazinskog, osim mjesta Cazin i nekoliko susjednih sela, te od Krupskog kotara područje občine Bužimske i veći dio občine Otoke, te kod Otoke doprli su sve do Une i željezničke pruge.³ Očito su imali namjeru da zauzmu Cazin i cijelu Krajinu,⁴ te da istu kao bogati žitorodni kraj opljačkaju, što im je prilično i uspjelo, te da prekinu željezničku prugu Bihać — Bos. Novi i eventualno se prebace preko Une u Grmeč. Zauzevši gotovo cijeli Cazinski i dio Krupskog kotara, jedan dio ovih jakih partizanskih odreda napalo je 14.XI. na večer Otoku gdje su međutim bili odbijeni, a drugi dio napao je iste večeri 14.XI. oko 20,30 sati sam Cazin. U Czinu je bila tada vrlo mala domobranska posada, koja se je branila cijelu noć i drugi dan 15.XI. do 11,30 sati, kad je podlegla i partizani su zauzeli Cazin,⁵ gdje se ipak nisu mogli dugo održati, već su usljed protuudarca hrvatske i njemačke vojske, te odreda Huske Miljkovića istog dana oko 16 sati bili izbačeni iz Cazina.

O padu Cazina, te razlozima istog, podnieti će se naslovu posebno izvješće.

Naravski da ovi događaji čine vrlo mučan utisak na pučanstvo cijele župe — pogotovo kad se dobiva dojam, da njemačka vojska iz Bihaća nije poduzela na vrijeme potrebne mjere, kako bi se Cazinskoj posadi pružila pomoć, te da bi se odmetnici čim prije protjerali sa područja kotara Cazin — ovog najbogatijeg kotara u Krajini. —

Osim ovog momentano gorućeg pitanja na području župe, t.j. partizanskog haračenja, imade još drugih činbenika, koji postoje od ranije, a djeluju teško na raspoloženje naroda, koji su već ranije navedeni, a to su ovi:

² Na prostoriji Bos. Krupe u to vrijeme dejstvovala je Četvrta NOU divizija, a na prostoriji Cazina Sedma udarna divizija i Treća brigada Osme divizije. Opširnije o tome vidi dok. br. 80 i tom V, knj. 21, dok. br. 32, 38.

³ Vidi dok. br. 4, 23 i tom V, knj. 21, dok. br. 40.

⁴ Bosanska Krajina

⁵ Cazin su zauzele jedinice Sedme udarne divizije. Opširnije o tome vidi tom V, knj. 21, dok. br. 75, 84, 105.

Narod se pobojava da bi Bihać mogao biti bombardiran od stranih zrakoplova, obzirom da je Bihać vrlo važna točka za njemačku vojsku, pogotovu jer sav promet za Dalmaciju ide sad preko Bihaća, t.j. do Bihaća željeznicom, a dalje cestom auto-kolonom preko Donjeg Lapca, Gračaca i Knina za Dalmaciju. —

Kroz Bihać stalno prolaze razne njemačke vojske, te brojni materijal, a osim toga se gradi i veliko zrakoplovno uzletište. Uobće se po svima tima vojnim pripremama dobiva dojam, da bi i ovi krajevi naskoro mogli postati ratno područje.

Silno mnoštvo vojske u Bihaću i okolici, bilo stalno bilo prolazno, za Dalmaciju, čini da su životne prilike i uslovi za civilno pučanstvo te za redovnu civilnu upravu svakim danom sve teži. Vojska dnevno zauzima sve veći broj privatnih stanova, radionica, trgovina i slično.

K tomu dolaze razna podavanja za vojsku, podvoz, radna snaga i slično. Njemačko zapovjedništvo opetovano traži iselenje izbjeglica iz Bihaća, kao i državnih ureda, koji nisu neophodno potrebni, kako je to ovdašnjim izvješćem broj: taj 1121/43 od 29.X. izvješteno.

Vojska je pokupila i pojela gotovo svu stoku u susjednim selima, jer se usljed otežčanog transporta, čestih prekida pruge — snabdjeva živom stokom samo iz ovih krajeva. Za kratko vrieme pojesti će vojska gotovo svu raspoloživu stoku, ne samo onu za klanje nego i onu koja služi za rasplod, mlieko i kao vozno blago.

Živežne namirnice dnevno silno poskupljuju, napose zadnjih mjesec dana, odkako je pojačan vojni promet auto-transportima cestom od Bihaća preko Donjeg Lapca za Dalmaciju.

Vojni upravljači samovoza i ostali vojnici koji prate transporte, kupuju u Bihaću i okolici živežne namirnice, na koju plaćaju svaku cieniu jer to u Dalmaciji još skuplje prodaju.

Civilne redarstvene vlasti ovo ne mogu spriječiti, jer njena vlast podpuno iščezava pred ovim silnim mnoštvom vojske.

Cieli Bihać i okolica izgleda kao jedan veliki vojnički tabor.

Usprkos ovog velikog broja vojske u Bihaću i u okolici te u mjestima u Unskoj dolini uz željezničku prugu, područje župe na kojem vrši kontrolu naša civilna vlast, svakim danom se suzuje, jer pojedini krajevi dolaze pod vlast partizana. Očito je vidljivo, da njemačka vojska ima interesa samo da čuva prometne veze, t.j. željezničku prugu Bos. Novi — Bihać, te dalje ceste za Dalmaciju. —

U sve druge krajeve koji nisu uz te prometne veze, partizani se prilično slobodno zalijetavaju, ...

K tome još na području župe djeluje već preko dva mjeseca Huška Miljković sa svojom antikomunističkom muslimanskom milicijom.

Hrvatsko domobranstvo istog još uvijek smatra odmetnikom iz 11. pješ. pukovnije, dok Njemci podržavaju s njime stalne veze, pomažu njegov pokret, daju mu oružje, i municiju, te se on bori protiv partizana.

Njegov pokret je uhvatio dubokog korijena među muslimanskim pučanstvom, napose Cazinskog kotara.

Krajnje vrieme bi bilo da naše vrhovne vlasti zauzmu prema Huskinom problemu određeno stanovište i da se Huskina milicija po mogućnosti uključi u naše redovne snage bilo domobranske bilo ustaške.

Sa strane njemačke 373 divizije govori se podpisanom stalno, da oni (Njemci) još uvijek proučavaju i razmatraju problem i odnos prema Huski Miljkoviću, te da nisu zauzeli konačno stanovište, no da im je Huška svakako dobro došao, pošto se bori protiv partizana.

K tomu su na područje župe došli četnici kako je to pod II. a) navedeno.

Usljed izloženih prilika, unutarnja situacija u župi jest prilično teška, te se jedna civilna redovna uprava uz ovakove uslove ne može provoditi.

Radi svih izloženih problema na području župe, kao i ostalih koji se dnevno ovdje pojavljuju napose u vezi s vojskom, neobhodno je potrebno u Bihaću prisustvo opunomoćenika Poglavnikovog kod ovdajšnje 373 divizije državnog viećnika i ustaškog pukovnika g. Juce Rukavine. Isti se uobće ne pojavljuje u Bihaću osim što je bio ovdje koncem rujna nekoliko dana, a bez njega se mnogi važni problemi uobće ne mogu raspravljati ni rješavati. I Zapovjedništvo njemačke divizije već negoduje zbog njegove odsutnosti.

Ponovo se moli naslov, da poradi kako bi gosp. Rukavina *odmah* došao u Bihać. Ako isti ne može doći, to bi valjalo uputiti jednoga drugoga opunomoćenika.

II. Pojedine akcije partizana i četnika. —

A.) ČETNICI:

Kako je već izvješteno, doveli su Njemci jedan odred od oko 150 četnika u selo Golubić (5 km južno od Bihaća) navodno kao predstražu i zaštitnicu protiv napada partizana sa područja kotara Bos. Petrovac. Ovi su četnici iz skupine Mane Rokvića, koji je u Kninu, a pod zapovjedništvom su bivšeg jugoslovenskog potporučnika Todorovića. Kako su četnici iz odreda Mane Rokvića 1941. u ljeto i jesen vršili strašne pokolje hrvatskog

pučanstva u kotaru Bos. Petrovac i Kulen Vakuf — to narod ovdje negoduje zbog dolaska ovih četnika.

B.) PARTIZANI:

1.) 8.XI. kod kote 350 (3. km. s.z. od Bos. Krupe) pronađeno je 30 kg. eksploziva namijenjeno od strane partizana za rušenje željezničke pruge.

2.) 8.XI. kod sela Skokovi (kotar Cazin) 7. km. sj. od Cazina, jedna grupa naoružanih partizana, nepoznate skupine i vodstva, sukobila se je sa odredom Huske Miljkovića. Borba je trajala cio dan.⁶ Kod odreda Huske Miljkovića gubitaka nije bilo. Partizanski gubitci 2 poginula.

3.) 11.XI. oko 12 00 sati oko 20 naoružanih partizana nepoznate skupine i vodstva, sukobili su se sa odjelom oružnika u jačini 32 momka oruž. voda Cazin, kod mjesta Debelo Brdo, kotar Cazin (7 km. z. od Cazina), u kratkom vremenu pristigla je pomoć odreda Huske Miljkovića, te je uspjelo partizane protjerati prema selu Pjanić (9 km. z. od Cazina). —

4.) 13.XI. u 06 30 sati od jake skupine naoružanih partizana nepoznatog vodstva izvršen je napad na[^]hašu ustašku postrojbu u Gudavcu⁷ (6 km od Bos. Krupe juž.). Borba je trajala do 19 00 sati. Partizani su bili naoružani sa puškama, lahkim strojnica, 3 teške strojnice, 3 teška bacača i jednim topom.

5.) 14. studenog 1943 oko 8 sati, naše i njemačke postrojbe preduzele su podhvate od B. Krupe prema selu Gudavcu, kotara B. Krupa. Na putu Bos. Krupa — Gudavac (5 km j. od Krupe) napadnuti su od jačih dobro oboružanih partizanskih skupina; naše postrojbe, podpomognute tenkovima protjerali su napadače do pozadi našeg dosadanjeg našeg uporišta u s. Gudavcu (6 km j. od B. Krupe). Borbe u Gudavcu i okolini su u toku i partizani daju jače otpore.⁸ Naši gubitci 2 domobrana lakše povrijeđena, partizanski gubitci nepoznati.

Stanje j. s. od B. Krupe je ugroženo i ozbiljno, jer je partizanima cilj poništiti promet Bos. Novi — Bihać.⁹

6.) 14.XI. od sela Žirovca, kotar Dvor na Uni, 29. km. s. od Bos. Krupe došlo je u selo Bužim, kotar Bos. Krupa (16 km s. z. od B. Krupe) 2 naoružane partizanske brigade,¹⁰ nepoznatog vodstva.

" Borbu su vodili dijelovi Treće brigade Osme kbrdunaške divizije. Vidi tom V, knj. 21, dok. br. 38.

^{7, 8} Opširnije o tome vidi dok. br. 79.

• Ovu su komunikaciju u to vrijeme vrlo često napadale i prekidale jedinice Četvrte NOU divizije i Četvrtog korpusa NOV Jugoslavije. Vidi tom V, knj. 21, dok. br. 46, 50.

^{9, 11} »», Vjerovatno se odnosi na dijelove Prve udarne brigade Sedme divizije koji su u to vrijeme dejstvovali na ovoj prostoriji.

Istoga dana došlo je u selo Jezerski Grad, kotar Bos. Krupa (11 km s.z. od Bos. Krupe), oko 360 naoružanih partizana,¹¹ nepoznatog vodstva, i u selo Begiče, kotar Cazin (13 km s.z. od Bos. Krupe) oko 300 naoružanih partizana,¹² nepoznatog vodstva.

Sve ove skupine naoružane su s puškama, lahkim i teškim strojnicama, nekoliko bacača mina i svaka skupina po jednim topom.

7.) 14.XI. u 21 20 sati, jedna grupa naoružanih partizana, nepoznate skupine i vodstva napala je na mjesto Otoku,¹³ kotar Bos. Krupa (8 km. s. od Bos. Krupe). Od strane naše posade borba je primljena i nakon pola sata partizani su odbijeni, bez vlastitih gubitaka. Partizanski gubitci su nepoznati.

8.) 14.XI. u 20 30 sati oko 2.000 naoružanih partizana, nepoznatog vodstva, sa svih strana napali su mjesto Cazin¹⁴ u kome se od naših snaga nalazilo svega oko 90 momaka koji su stupili u borbu, i to: posada oružnika, nekoliko domobrana topnika i 30 Njemaca, dok su u samom početku borbe zatečeni od strane partizana i zarobljeni 4 domobranska častnika, 6 dočastnika i 148 domobrana.

U toku noći partizani su prikupili snage od oko 9000 momaka. Borba je trajala do 15.XI. u 11.30 sati, kada se je naša posada morala pod vatrom pred velikom nadmoćnosti neprijatelja povući u pravcu Ostrožca i kod mjesta Macin Dol (5 km j. od Cazina) sastala se sa našom i njemačkom vojskom koja je pošla u pomoć, te se vratili i zajednički brzim i odlučnim naletom udarili na partizane,¹⁵ tako, da su ih već u 15.00 sati izbacili iz Cazina, koji su se razišli po okolnim šumama i šumskim selima.

U ovoj borbi, partizani su upotriebili 1 lahki tenk italijanskog poriekla, lahke i teške strojnice, te bacače i topove.

Naši gubitci 3 domobrana ranjena, 4 oružnika i 14 domobrana zarobljeno.

Domobranstvo: 5 domobrana poginuli, 1 dočastnik i 2 domobrana ranjeni, 4 častnika, 6 dočastnika i 148 domobrana zarobljeno. Izgubljeno 4 topa i veći broj pušaka.

Gubitci partizana: oko 300 mrtvih,¹⁶ broj ranjenih je nepoznat. Jedan Talijan među partizanima i 1 partizan zarobljeni.

15.XI. od 0700 do 0800 sati vođena je borba između partizana i odreda Huske Miljkovića kod Bisovac Kule, kotar Bihać

" U to vrijeme je na lijevoj obali r. Une Četvrta brigada Sedme udarne divizije zatvarala pravac Otoka — Cazin. Vidi tom V, knj. 21, dok. br. 72.

¹⁵ Opširnije o tome vidi tom V, knj. 21, dok. br. 72, 75, 84, 97 i 105.

" Netačno. Vidi tom V, knj. 21, dok. br. 105.

(11 km. s.z. od Bihaća). Gubitci od odreda Huske Miljkovića jedan poginuo i neustanovljen broj ranjenih. Partizanski gubitci nepoznati su.

III. Akcija, rad i kretanje sumnjivih osoba.

Povratnici koji su se tokom ljeta vratili iz šume, većinom žene, djeca i starci, gotovo su svi sumnjivi, te je vjerovatno da se po noći a možda i po danu sastaju sa svojim koji su još u šumi.

To je nemoguće spriječiti kod povratnika u ovim krajevima, selima koji nisu pod našom kontrolom.

IV. Strana promičba ovog tjedna nije primijećena.

V. Prehranbeno stanje: Zadovoljavajuće, no svakim danom živežne namirnice silno poskupljuju napose usljed velikog broja vojske te što vojska koja prolazi za Dalmaciju kupuje namirnice i skupo plaća, te što je veći dio područja pod partizanskom kontrolom.

VI. Odnosi sa našom i savezničkom vojskom su vrlo dobri.

VII. Izbjeglice se ne mogu vratiti za sada niti u jednu općinu ove župe jer se usljed silnog mnoštva vojske moraju iseliti i ove izbjeglice koje se u Bihaću nalaze. Osim toga povećava se broj izbjeglica iz područja župe, te susjednih područja koja su zauzeta i ugrožena od odmetnika.

VIII. Od općinskih poglav. u kotaru Bihać ne rade u svojim sjedištima opć. poglavarstvo Lipa, Ličko Petrovo Selo i Ripač, već iste općine rade u Bihaću, jer im je područje ugroženo od partizana. U kotaru Bos. Krupa ne radi uopće opć. poglavarstvo Velika Rujiška sa sjedištem u Duboviku, i opć. poglav. Grmeč.

Opć. poglavarstvo u Bužimu usljed ugroženosti preselilo je privremeno svoje sjedište u Otoku. U Bos. Petrovcu usljed povlačenja vojske ne radi ni jedna općina. U kotaru Cazin usljed zaposjedanja većeg diela područja od partizana ne rade još uvijek općine Velika Kladuša, Tržac, Pećigrad i Vranograč.

Prema tome na području Zupe sa svojim sjedištima rade sliedeće općine: U Kotaru Bihać i to grad Bihać, Vrsta, Pokoj i Zavalje. U kotaru Cazin općina Cazin, a u kotaru Bos. Krupa opć. B. Krupa i Otoka. —

X. Općenito stanje u Zupi jest prilično teško iz razloga pod I. navedenih.

Napose bi bilo potrebno što prije urediti i razčistiti odnos prema Huski Miljkoviću na području kotara Cazin, te osigurati vojnički taj kotar, koji je najplodniji i najrodniji kotar ove župe, kako bi se spasila hrana i živežne namirnice, koje se tu nalaze.

K tomu bi bilo najpotrebnije, da smjesta dođe u Bihać opunomoćenik Poglavnikov kod ovdašnje 373 divizije gos. Juco Rukavina, ustaški pukovnik i državni viećnik, iz razloga pod točkom I. navedenih, odnosno koji drugi opunomoćenik, ako je gos. Rukavina zapriečen. —

ZA DOM SPREMNI!

**ZA VELIKOG ŽUPANA
PODŽUPAN
Dr. Vedriš
DR. JOSIP VEDRIŠ**

(M.P.)

BR. 164

DNEVNI IZVJEŠTAJ GLAVNOSTOZERNOG UREDA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 21 NOVEMBRA 1943 GOD. O SITUACIJI NA PODRUČJU PRIJEDORA, TRAVNIKA, DERVENTE I TUZLE¹

DNEVNO IZVJEŠĆE BROJ 325

(po podacima primljenim 21. XI. 1943 godine do 9 sati)

B) JUŽNO OD R. SAVE I KUPE:

Podr. Prijedora: 19.XI. prigodom nasilnog razviđanja južno od Prijedora naišlo se u s. Hambarine i Carakovo (oko 5 km j. z. od Prijedora) na jak neprijateljski otpor.² — Neprijatelj je protjeran. Vlastiti gubitci: 1 njemački dočastnik poginuo, 1 zastavnik, 1 dočastnik i 4 legionara ranjeni. Neprijateljski gubitci: 36 mrtvih (brojano).⁸

Podr. Travnika: 18.XI. partizani su ponovno zaposjeli Turbe⁴ (6 km z. s. z. od Travnika).

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Muzeju narodnog oslobođenja u Zagrebu, a mikrofilm u mikroteci Vojnog istoriskog instituta pod reg. br. 3/784—785.

* Opširnije o tome vidi dok. br. 121.

V Preuveličani su. Opširnije o našim i neprijateljskim gubicima vidi primjedbu br. 4.

⁴ Vidi dok. br. 86.

Prigodom posljednjeg podhvata na području oko Travnika, ukupni neprijateljski gubitci iznose: 86 mrtvih, 57 ranjenih, 11 zarobljenih i 1 prebjegao. Plien: 1 protuoklopni top, 1 strojnica, 1 strojopuška, 31 puška i veća količina streljiva.⁵

Podr. Dervente: 17.XI. odbijen je bez vlastitih gubitaka part. prepad na južne obrambene postave kod Dervente.

Podr. Tuzle: 18.XI. očišćeno je s. Zivinice (9 km j. z. od Tuzle). 5 partizana je poginulo, a više ih je ranjeno. — Na području 8 km s. izt. od Tuzle predalo se 10 naoružanih odmetnika.

(M.P.)

Po nalogu
Glavara glavnostožernog ureda
Zastupnik
Pročelnika operativnog odjela
glavnostožerni podpukovnik
(Marković)
Marković

**IZVJEŠTAJ GLAVNOG RAVNATELJSTVA ZA JAVNI RED
I SIGURNOST MINISTARSTVA UNUTRAŠNJIH POSLOVA
NDH OD 25. NOVEMBRA 1943. GOD. O VOJNO-POLITIČKOJ
SITUACIJI NA TERITORIJI ISTOČNE BOSNE¹**

MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA

Glavno ravnateljstvo za javni red i sigurnost
Odsjek B/II.

Broj: V.T. 11198—26—43.

Predmet: Političke i vojničke prilike u
Istočnoj Bosni — grad Tuzla i okolica. —

**ZAPOVJEDNIČTVU POGLAVNIKOVOG TJELESNOG
ZDRUGA**

Sigurnostna služba
na ruke bojnika 6. Kirina

Zagreb

Od našeg pouzdanika u Tuzli primili smo slijedeće izvješće sastavljeno 25. studenog:

Nakon oslobođenja grada Tuzle 10.XI. u 16 sati poslije podne po njemačkim trupama, već se osjeća postepeno smirivanje duhova koji su bili pod strašnim utiskom tridesetdevet dnevne partizanske strahovlade, koja je učinila rapidni i za ovog tko osobno sve ovo nije vidio i doživio — stopostotni politički preokret u našim masama. Samo vrijeme, pametna i trezvena politika naše vlade i svih naših vlasti moći će izgladiti najkatastrofalniji politički udarac našoj državi od početka njenog obstanaka.

Partizansko vodstvo u 39 dana svoje vlasti u Tuzli i njenoj okolici u radiusu 50 i više kilometara uspjelo je takorekuć preko noći zbrisati svaki osjećaj dužnosti i poštovanja prema Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, njenom vodstvu i današnjem poretku od strane svakog po prilici 5 Hrvata. Iz Tuzle, koja broji sa predgrađima i radničkim naseljem Kekom 24.000 stanovnika, otišlo je sa partizanima preko 4.000 građana i radnika. Od ovih 4.000 nalazi se u partizanskim jedinicama, uglavnom u novosnovanoj »Tuzlanskoj muslimanskoj brigadi«, 3.000 partizanskih boraca, najvećim dijelom muslimana. Oko 1.000 žena, dje-

¹ Original, pisan na mašini latinicom, nalazi se u arhivi UDB u Zagrebu, a mikrofilm u mikroteci Vojnog istoriskog nistituta pod reg. br. 19 641—645.

vojaka i djece ispod 10 godina kao i staraca i civila raznih zvanja, napustilo je Tuzlu sa zadnjim partizanskim povlačenjem 9. studenog 1943. u 20 sati u pravcu jugozapada.

Na dan oslobođenja, u momentu upada njemačkih trupa u Tuzlu, dao sam njemačkom generalu tačan pravac i sela u kojima se nalazi ovo pučanstvo. Učinio sam to u namjeri, da se ovo stanovništvo odmah spasi i privede svojim kućama, međutim njemačka vojska još do danas nije ništa poduzela u ovom pravcu, te se ovo pučanstvo postepeno raspršuje i pretrpljuje najmučnija stradanja po šumama u kojima se vodi djelimično oštra gerilska borba između četnika zelenog kadra (Odredi bosanskih gorskih planinaca — kako je službeni naziv tzv. »Zelenog kadra«) i partizana. —

Grad Tuzla je prilično dobro osiguran po jakim njemačkim postrojbama, koja posjeduje tešku artiljeriju i oklopnu motorizaciju. — Među ovom nalazi se u okolini Tuzle nekoliko »Tiger« tenkova i modernih nekoliko »oklopnih kola«. Od hrvatske vojske nalazi se jedna satnija domobrana koja je u pozadini, budući su njemačke vlasti otvoreno izjavile da u hrvatsko domobranstvo nemaju uopće nikakvo povjerenje i da je to vojska, koja službeno izvršuje predaju oružja partizanima. Međutim osniva se domaća ustaška milicija, koju Nijemci naoružavaju i daju istoj najveće povjerenje i značaj. —

Ova ustaška milicija već sudjeluje u borbi sa partizanima neposredno u okolini Tuzle i čuva sa Nijemcima prednje položaje.

U samome gradu osjeća se postepeno smirivanje na kome rade sve hrvatske vlasti, međutim strah od odmazde koga unose među pučanstvo komunisti još uvijek traje. Izgledi su povoljni, da će ova promidžba i namjerno unošena panika među stanovništvo biti uskoro povoljno i pametno likvidirana.

Državni uredi počeli su polako funkcionisati, ali u istima nema dovoljno osoblja, a osim toga uredi su potpuno i temeljno opljačkani.

Bit će potrebna najuža saradnja svih mjerodavnih u Zagrebu da se učini sve u pogledu nabavki potrebnog tehničkog materijala, kako bi se ovaj najvažniji industriski centar Nezavisne Države Hrvatske u najkraćem vremenu osposobio za normalan razvoj i rad.

2. VOJNA SITUACIJA OKO TUZLE.

Dok je grad Tuzla zasada osiguran od partizanskog upada, to najbliža okolica Tuzle izvan radiusa 15 km. a u sjeveroistočnom pravcu u radiusu 10 km. još uvijek trpi od stalne ili parcijalne partizanske okupacije. —

Dne 25. studenog u 23 sata noću, upao je nepotpun I. bataljon II Krajiške brigade u Gornju Tuzlu.² Naša milicija pred nadmoćnijim neprijateljem morala se je povući po nalogu njemačke oružane sile iz Tuzle. Međutim prilikom upada u Gornju Tuzlu (12 km. istočno od Tuzle) otvorena je naglo topovska paljba, te su partizani u neredu i sa gubitcima napustili varošicu. 25. studenog u 5 sati ujutro, napali su partizani Krajiške divizije četničke položaje na koti »Busija — vis«,³ 4 km. sjevero-istočno od sela Požarnice. Naglim posredovanjem njemačkih snaga i motorizacije, partizani su odbijeni. Međutim, prema pouzdanim i provjerenim podacima, partizani kane ozbiljno ugroziti Tuzlu i izvršiti na istu napad. U ovu svrhu skupljaju partizanske snage u južnom i sjevernom djelu okolice grada Tuzla. Prema podacima, koji su točni, dosada su koncentrirane za ovaj partizanski poduhvat 10 tisuća partizana. Ovi imaju odlično naoružanje, te posjeduju automatsko oružje i laku artiljeriju. O ovim koncentracijama obavješteni su Njemci i poduzeti će se protunapadaje na ove skupine u cilju raspršavanja i udaljenja od Tuzle i industriskog bazena.

3. — POLOŽAJI PARTIZANSKIH SKUPINA.

Glavni položaji jakih partizanskih skupina nalaze se na srednjem toku rijeke Spreče sa lijeve strane.

Od obale Spreče u udaljenosti mjestimično 2—3 km. u jugozapadnom pravcu, na sektoru od sela Kovači, Bašigovci, Gornje i Donje Lukavice, Zlo selo, Svo jat, Gračanica, Muslimanski i Pravoslavni Turković nalaze se partizanske skupine. Glavni štab ovih jedinica u Tuzli i okolici nalazi se u selu Gračanici (u kući Muje Mahmutovića). Položaji »Hrvatske brigade« koju vode domobranski častnici iz Tuzle nalaze se oko kote 234 — »Ciljuge« do zaključno pred selom Svo jatom. Ova brigada prema tome vrši nadzor nad industriskom željezničkom prugom iz Zivinice u pravcu Krivaca, u pravcu rijeke Spreče. Jačina Hrvatske brigade⁴ iznosi oko 250 ljudi, dok se broj od nešto preko 400 predao njemačkim vlastima i raspao.⁵ Brigada još ima potpun I bataljon, dok su se II i III uglavnom rasuli. Voćstvo hrvatske brigade ima u rukama poznati komunista iz Tuzle Franjo Krijević,⁶ koji je 1941 otišao u šumu. Politički komesar

* Tada je Treći bataljon Druge vojvodanske NOU brigade vršio izvidanje u Gornjoj Tuzli. Vidi dok. br. 6/1, k. 966, u arhivi Vojnog istorijskog instituta.

⁵ Napad su izvršile Četvrta i Druga vojvodanska brigada Šesnaeste vojvodanske NOU divizije. Vidi primjedbu br. 2.

¹ Osamnaesta hrvatska NOU brigada

⁵ Podatak je netačan.

⁸ Herljević

iste brigade je Mirko Filipović iz Bijeljine, dok načelnik štaba i istodobno vodeća ličnost Hrvatske brigade je Dušan Lazić, Srbijanac. U štabu ove brigade nalaze se i dva hrvatska pukovnika Emanuel Mašek i Arbanas, međutim prema najpotpunijim podacima ovi su kao ostali hrvatski častnici zapravo jedna vrsta taoca, budući sami izvršavaju naloge svojih političkih partizanskih komesara i partizanskog vodstva.

Prema podacima dobijenim danas, svi hrvatski častnici zajedno sa svim pripadnicima »Hrvatske brigade« žele povratiti se u hrvatske jedinice i predati se njemačkim vlastima. Međutim to je nemoguće radi stalne i budne paske od partizanskog vođstva, kome ovo nije u interesu. Jedan naš teklić, koji je uspio doći do pukovnika Mašeka, izvjestio me je večeras, da je pukovnik Mašek plakao kao dijete i da je nesretan sa sudbinom koja ga je tako gorko pogodila.

Ovaj priča, da su tri stražara noćas po nalogu Mašeka pobjegla sa čuvarskih mjesta i da se kriju dok ne dobiju njemačke propusnice za Tuzlu.

Ja sam odmah stupio u kontakt sa njemačkim vojnim zapovjedništvom i obavjestio ga o položaju i željama Hrvatske Brigade. Ovo mi je obećalo napisati na hrvatskom i njemačkom jeziku garantno pismo za one koji se žele vratiti i predati našim vlastima. Nadam se, da ćemo uspjeti pronaći pouzdane ljude za ispunjenje ovog delikatnog i teškog zadatka, koji se mora izvršiti i u momentu, kada partizani ne budu ni slutili za namjere nekoliko stotina Hrvata koji su prisilno pod pritiskom partizanskog duhovnog terora oćerali naš elemenat u šume.

4. — CILJEVI NOVOOSNOVANE MUSLIMANSKE VOJNE ORGANIZACIJE »ODREDI GORSKIH BOSANSKIH PLANINACA« KOJA JE POZNATA POD IMENOM »ZELENI KADAR«.—

»Zeleni Kadar« nije ništa drugo nego nadomjestnik raspoređene »Hadži Efendić-eve legije« za koju sam u mojim izvješćima još pred godinu dana dao proročanstvo, da će se pretopiti u partizanske jedinice. Nažalost, moja zapažanja bila su zaista tačna i mi danas svu tu muslimansku legiju pod vodstvom bivšeg njenog vođe i osnivača pok. Hadžiefendića, raznih Omera Gluhića, Ešefa Prcića, Esada Telalbašića, raznih Zilića i ostalih propalih begova, bežića i degenerirane muslimanske aristokracije vidimo u fesovima sa petokrakom zvijezdom. Istina, spada u drugo pitanje u koje se ovdje neću mješati ako također moram ustvrditi, da je ta ista legija u većini slučajeva pred dvije i po godine na svojim fesovima znala nositi ustaško slovo »U« i bila zaista pravi i energični branioč domova, imanja, časti Hrvatskog Naroda.

Jačina »Zelenog kadra« prema dosada osnovnim formacijama iznosi nešto preko 3.000 ljudi. Sastav ove formacije uglavnom iz redova bivše Hadžiefendićeve legije, koji su pobjegli bilo sa dopusta ili s druge strane i stupili u tu zaista političku problematičnu skupinu.

Bilo bi isuviše tragično, ako bi mi i ovog puta olako shvatili ovo naglo i rapidno organiziranje muslimanskih masa i to u momentu dok se i problem Bosne u očima samih Njemaca nalazi u posebnom svjetlu. Mi moramo zaista biti spremni na sve, što bi se moglo dogoditi u ovom dijelu Hrvatske Države u koliko vlastitom organizacijom i vojskom ne budemo u stanju očuvati istočnu granicu.

Meni osobno je jasno, da su samo najordinarnije izmišljotine i velikosrpska promidžba misli unešene zadnjih dana u našoj masi, da će istočna Bosna biti pripojena Srbiji, tim više moramo predati punu pažnju ovim lažima, i energično ih spriječavati, budući istim nasjedaju i sami predstavnici Njemačke oružane sile, koji se tu i tamo po ovom zanimljivom pitanju otvoreno izražavaju.

Ali, bez obzira na sve ovo, jasno, da ove vijesti utječu strahovito na hrvatske mase, posebno na muslimanske, koje se upravo radi svih ovih pitanja i ubrzano organiziraju i naoružavaju ne htijući i ne želeći, da ih preteknu događaji. Svima nama mora biti jednom za uvijek jasno, da su muslimani počeli vrdati sa linije ispravne državne politike onog prvog časa, kada je Hrvatska Državna vlast sklopila pakt sa četnicima i iste službeno priznala, iako šutke, kao saveznike, te onog momenta kad su muslimanske mase uvidjele da tu rabotu Hrvatskih vojnih naročito Hrvatskih domobranskih vlasti podržava Njemačka oružana sila.

Vrhunac ovoga svega dostigao je najbrži sporazum i suradnja njemačke policije i Gestapo-a sa četnicima. Ovo je bilo otvorena varnica koja je zapalila ogorčene i potištene gomile muslimanskih masa, koje su tražile svoj spas van okvira Hrvatske državne politike, a to riješenje bilo je u prvom zamahu u organiziranju muslimanskih masa u »Hadžiefendićevoj legiji« zvanoj »Dom do« pukovnija, a u drugom zamahu u transformaciji ove legije u partizanske redove koji su nastali u času, kada su muslimani jasno i otvoreno vidjeli da im je izlaz jedino u redovima onih formacija, koje ne pale i ne uništavaju otvoreno njihov živalj i njihovu imovinu, a to su bili upravo partizani. Komunistički prvaci ispravno i na vrijeme su opazili i shvatili problem, koga Hrvatske vlasti nisu bile u stanju i mogućnosti likvidirati. Oni su vidjeli da četnici pale muslimanska sela, da kolju muslimanske žene i djecu, a oni

su također vidjeli krajnju nesposobnost hrvatskih oružanih snaga, koje nisu bile u mogućnosti da zapriječe provalu velikosrpske tiranije. Dovoljna je bila i najmanja komunistička rabota u ovim širokim masama koje su se izgubile u sveobćem metežu i neredu u našim organizacijama da se dođe do cilja.

»**Zeleni kadar**« osnovan je pred 3 mjeseca sa prvom jedinicom od oko 150 ljudi u kotaru Zvornik. Vođa ove prve grupe je osnivač »**Zelenog kadra**« učitelj iz Zvornika **Topčić**. Ovaj je svojevremeno bio vrlo dobar hrvatski nacionalista i ustaša te dužnostnik ustaškog pokreta u Zvorniku. On sam i danas tvrdi da je i danas Hrvat i da mu je samo jedini cilj **uništenje četnika i partizana**. Prema dosadašnjim rezultatima borbe njegovih jedinica mogu se smatrati konzekvntnim njegove izjave, ali ne smijemo staviti van opreza misao, da se iza svega ovoga krije prava zadaća prve organizacije, koja ide isključivo tragovima čisto islamske politike i njenog stvarnog ostvarenja u cilju **Autonomije Bosne i Hercegovine pod Zelenim barjakom**.

5. — SITUACIJA U SEKTORIMA POGRANIČNIM UZDUŽ DRINE I U PRAVCU ZVORNIK—DRINJACA—VLASENICA—SREBRENICA—OLOVO — KLADANJ.

Duž obale Drine nalaze se uglavnom partizanske skupine iz pravaca Bijeljine, Janje te do Zvornika, koji je još ničija zemlja i južno u pravcu Drinjače i Srebrenice. Vlasenica i Srebrenica još su uvijek pod partizanskom vlašću.

Olovo također kao i Kladanj. Ostatak legije pod vodstvom satnika **Avdage Hasića** nalazi se grupa oko 200 legionara u selu Ponjerki na rijeci **Ponjerki**, 3V2 km. sjeveroistočno od **Olova**.

Prema obavještenjima, koja se mogu smatrati tačnim, narod se uzduž granice i Drine drži dobro. Muslimani posjeduju oružje i u koliko bi pristupili u Zeleni kadar, to sami čuvaju svoja sela, u kojima se ne nalaze partizani. Međutim je sigurno u koliko ne dođe do skorog oslobođenja ovih krajeva, da će moral ovog stanovništva popustiti. Potrebno je i važno napomenuti, da ove muslimanske mase, koje se nalaze uz samu granicu još uvijek misle hrvatski i duh koji je stvorio pok. Francetić sa svojom Crnom legijom uvijek postoji kod ovog svijeta. Razumljivo, da kod masa, koje više gravitiraju samoj Tuzli i unutrašnjosti, ovo ne postoji i te mase možemo sa apsolutnom sigurnošću smatrati 90% anacionalima, zato su ove i prihvatile partizansku pušku i ako bi bilo i smiješno smatrati, da su to partizani.

6. — STANOVIŠTE HRVATSKIH VLASTI PREMA DOGAĐAJIMA U TUZLI.

Svi mi stojimo na stanovištu, da je potrebno učiniti sve moguće napore za stišavanje u Tuzli i samoj Istočnoj Bosni. Riješeno je sporazumno sa Velikom županom, ustaškim stožernikom, novim upraviteljem redarstva i upraviteljem B./II. odsjeka da se neće učiniti ni najmanja stvar u pogledu ma čega u vezi javnog reda i sigurnosti bez prethodnog zajedničkog dogovora i sporazuma. Samo na ovaj način doći će se do pravog cilja i rezultata.

Sto se tiče eventualnih represalija sa nemačke strane, posebno sa strane Gestapoa, to će se poduzeti sve da ovaj ne čini ništa što nebi znale Hrvatske vlasti.

Danas prilikom obavijesti Njemačkom zapovjedniku oružanih snaga o situaciji u Istočnoj Bosni, Veliki župan je zamolio pukovnika Schulze-a, da pomogne i sa svoje strane stišati strasti i duhove. Obećao je i rekao, da će poduzeti potrebne korake da Nijemci ne poduzimaju ništa na svoju ruku bez prethodne obavijesti Hrvatskih vlasti.

7. — NAJNOVIJA SITUACIJA OKO TUZLE.

Jutros u četiri sata upala je grupa 200 partizana⁷ u Simin Han, 4 km. od Tuzle na cesti Tuzla — Zvornik. Posredovanjem njemačke or. snage iz Tuzle, partizani su bačeni van i Simin Han su zaposjele njemačke trupe. Ovom prilikom njemačka vojska razoružala naše oružništvo, koje nije izvršilo osiguranje solnih postrojenja, koja su joj bila povjerena.

Jutros su također vođene borbe između četnika i partizana na položajima povrh Požarnice i na položajima »vis Busija«.⁸ Radi premoćnosti partizana, četnici su se povukli u samo mjesto Požarnicu.

Situacija za Tuzlu nije direktno loša, ali koliko se ne očisti žurno najbliža okolica, Tuzla bi mogla biti ugrožena i stvarno ponovno napadnuta. Međutim sa mjerodavnog njemačkog mjesta saznao sam da Njemci imaju nalog držati Tuzlu, te istu braniti. Sa njemačke strane saznaje se, da u cilju partizanskog čišćenja dolazi jedna divizija Kozaka. Ova divizija već je na putu Doboj — Tuzla.⁹

^{7,6} U to vrijeme na prostoriji Simin Han — Požarnica djelovale su jedinice Šesnaeste NOU divizije. Vidi primjedbu br. 2.

⁹ U dnevnom izvještaju (depeši) 69 rez. korpus od 27 novembra 1943 god. stoji: »Stigli su: »U Gračanicu štab 6 koz. konj. puka...« A u izvještaju od 3 decembra 1943 god.: »Jedna baterija 2 koz. konj. brigade i šesta četa 2 bataljona 130 puka (ona iz Broda) premješteni u Tuzlu kao zaštita operativnog štaba »Brauner«. Vidi dok br. 26/20—a, k. 6 i 29/20—a, k. 6 u arhivi Vojnog istoriskog instituta.

Jučer je dovršena željeznička pruga Doboj — Tuzla, te je danas stigao prvi vlak u Tuzlu.

U cilju pravljenja vojnih objekata i podizanja rudne industrije, danas je u Tuzlu dopremljeno 900 talijanskih zarobljenika. Struja će također biti uvedena od nekoliko agregata, koji su sačuvani.

Prema informacijama s njemačke strane industrijski bazen u Kreki, Lukavcu i Tuzli biti će potpuno za nekoliko mjeseci obnovljen. Njemci tvrde, da će postrojenja fabrike u Lukavcu biti dovršena i prenešena iz ostalih evropskih tvornica SOLVAH za 4 mjeseca.

Dostavlja se prednje s molbom na znanje.

ZA DOM SPREMNI!

**NADSTOJNIK B. / II. OTSJEKA:
(B. RUKAVINA)**

BR. 166

**DNEVNI IZVJEŠTAJ GLAVNOSTOZERNOG UREDA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 25 NOVEMBRA 1943 GOD.
O SITUACIJI U BOSNI¹**

DNEVNO IZVJEŠĆE BROJ 329

(po podacima primljenim 25.XI.1943 godine do 9 sati)

B) JUŽNO OD R. SAVE I KUPE:

Podr. Ljubuškog: 22.XI. prigodom čišćenja područja južno od Vrgorca (14 km z. od Ljubuškog) neprijatelj se povukao iz borbe u s. z. smjeru. — Njemačke čete naišle su na napuštena i porušena sela.

Podr. Prijedora: Noću 21/22.XI. i 23/24. između Svođne i Blagaja (11 i 7 km ist. od Bosanskog Novog) prešla je navodno jedna partizan-

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Muzeju narodnog oslobođenja u Zagrebu, a mikrofilm u mikroteci Vojnog istoriskog instituta pod reg. br. 4/2—3.

- Podr. Travnika: ska brigada² r. Sanu i krenula prema Kozari pl.
Prema izvješću 3. zbornog područja, 1. proleterski korpus (navodno oko 12.000 ljudi) na području Bugojna nalazi se u pokretu prema Travniku.³ Prednji diovi dostigli su 23.XI. područje s. Rankovići (6 km j. od Travnika). Prikupljanje neprijatelja vrši se zapadno i sjeverno od Travnika.
- Podr. Kladnja: 23.XI. milicioneri su zauzeli Kladanj, iz koga se je neprijatelj povukao prema Šekovićima (15 km sjev. ist. od Kladnja).
- Podr. Sarajeva: 23.XI. jače partizanske snage zauzele su s. Ilovice i Trnovo⁴ (17 i 22 km juž. od Sarajeva).

Po nalogu
Glavara glavnostožernog ureda
Zast. pročelnika operat. odjela
glavnostož. p.puk. (Marković)
Marković

(NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
OPERATIVNI ODJEL
GLAVNI STOŽER DOMOBRAN-
STVA)

² Odnosi se na Jedanaestu NOU brigadu. Vidi tom IV, knj. 29. operativni izvještaj Četvrte NOU divizije od 5 decembra i petnaestodnevni izvještaj Štaba Kozarskog NOP odreda od 1 decembra 1943 godine. Dokument se nalazi u arhivi Vojnog istoriskog instituta pod reg. br. 8/1—1, k. 1625.

³ Vidi dok. br. 77.

⁴ Tada je na toj prostoriji djelovao Treći bataljon Druge krajiške brigade. Vidi petnaestodnevni izvještaj štaba Druge krajiške brigade od 5 decembra 1943 godine. Original se nalazi u arhivi Vojnog istoriskog instituta pod reg. br. 5/10, k. 986.

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ŠESTE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE O BORBAMA SA JEDINICAMA NOV U HERCEGOVINI I DALMACIJI OD 5 DO 25 NOVEMBRA 1943 GODINE¹

Tajno!

ZAPOVJEDNIČTVO

6. oružničke pukovnije
J. S. Br. 3558/taj

U Mostaru, dne 25 studenog 1943.

Predmet: Doglasno izvješće za II.

polovinu mjeseca studenog

- 1943. godine.

1. — GLAVNOM ZAPOVJEDNIČTVU ORUŽNIČTVA (SIGUR. ODJEL) ZAGREB
2. — PREDSEDNIČTVU VLADE NA RUKE PODPRESJEDNIKA G. DR. DZAFERA KULENOVIĆA ZAGREB
3. — MINISTARSTVU ZA OSLOBODENE KRAJEVE ZAGREB
4. — GLAVNOM RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST ZAGREB
5. — MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA — GLAVNO RAVNATELJSTVO ZA JAVNI RED I SIGURNOST (ODSJEK X.) ZAGREB
6. — GLAVARU GRAĐANSKE UPRAVE BANJA LUKA
7. — DRŽAVNOM VIEČNIKU I OPUNOMOĆENIKU POGlavNIKA ADMIRALU G. ĐURI JAKCINU ČAPLJINA
8. — ZAPOVJEDNIČTVU I. i III. ZBORNOG PODRUČJA (GLST)
9. — ZAPOVJEDNIČTVU 6. PJEŠAČKE DIVIZIJE DUBROVNIK
10. — ZAPOVJEDNIČTVU SREDIŠNJE ORUŽNIČKE ŠKOLE BJELOVAR
11. — ZAPOVJEDNIČTVU 1, 2, 3, 4, 5 i 7 ORUŽNIČKE PUKOVNIJE (J.S.)
12. — ORUŽNIČKOM KRILNOM ZAPOVJEDNIČTVU MOSTAR I DUBROVNIK.

Temeljem odredaba privremenog Naputka za rad i organiziranje izvještajne službe u vojsci i zapoviedi G.Z.O.S. Br. 320/ta od 31 srpnja 1941. dostavljam doglasno izvješće za II polovinu mjeseca studenog 1943. godine u sljedećem:

I. OBICA UNUTARNJA SITUACIJA:

1) *Raspoloženje pučanstva:*

Hrvatski dio pučanstva i povrh svih poteškoća, pod kojima živi na ovom području sa veoma malim izuzetkom dobro je

raspoložen prema državi i njenom Vrhovničtvu. U posljednje doba, od kako su anglo-američki zrakoplovi odpočeli akciju na našem području, osjeća se stanovito neraspoloženje i potištenost i kod ovog diela pučanstva, jer su posljedice njihove akcije veoma teške i gorke. U savezu sa njihovom akcijom i partizanska akcija na zemljištu poprima svakim danom šire razmjere. Pučanstvo je nezaštićeno u većini slučajeva, jer našim snagama do sada nije uspjelo da sa partizanskim bandama konačno obračunaju. Podhvatima, koje naše snage poduzimaju, partizanske bande redovito se samo razprše, a poslije toga ponovno se grupiraju na drugim odsjecima i ponovno vrše napade na živote i imovinu mirnog pučanstva. Savezno sa ovim, osjeća se sve jača želja za samoodbranom, osobito kod muslimanskog pučanstva, smatrajući, da će bar koliko toliko biti zaštićeno. Odpočelo se je na ustrojavanju seoskih samozaštita — milicije, ali se u ovom nailazi na poteškoće zbog nestašice oružja. Da bi se kod pučanstva stvorio dojam u snagu i moć naših državnih vlasti, neodložno je potrebno, da se nađe načina i oružje dodieli tim više, jer ga četnici imaju u izobilju od prije, a sada ih i njemačke vojne vlasti naoružavaju. Ovo neodložno nalažu opći i narodnodržavni probitci.

Anglofilsko ili jugoslovensko raspoloženi mali dio pučanstva nalazi se jedino u primorskim gradovima, javno se ne iztiče, bojeći se zakonskih posljedica ali prati sve događaje i komentira ih u smislu raspoloženja.

Pravoslavci: Većinom — izuzevši onih u partizanskim redovima — pobornici su za obnovu i uspostavu bivše Jugoslavije odnosno Velike Srbije. Kod njih u ovom pogledu se osjeća — osobito u posljednje doba sve življa akcija, koju vješto i na unapried smišljenoj osnovi potajno provode. Akcija anglo-američkih zrakoplova daje im osobitog poleta za ovo, te ima pojedinaca, koji smatraju svoje želje već svršenim činom.

Zidovi: nema ih na području pukovnije.

3) O komunistima:

Djelovanje komunista i nadalje se odrazuje u napadima partizanskih skupina na naseljena mjesta, željezničku prugu i objekte. Akcijom njemačkih snaga, koja je poduzeta na poluotoku Pelješcu, razbijene su partizanske bande i taj je predjel sada očišćen, dok su same bande dielom uništene a dielom su se povukle na susjedne otoke. Njihova življa i uspješnija akcija pak osjeća se sada na predjelima kotara Posušje, Konjic i Nevesinje kao i vjerovatna povezanost sa djelovanjem neprijateljskog zrakoplovstva.

Stanje u iztočnoj Hercegovini padom Kule Fazlagića² pogoršano je, jer su naše snage potisnute i povukle su se u Nevesinje.

Sjeverni dio područja pukovnije u oblasti Bradina—Kojnic ugrožava jedna jača partizanska skupina,³ a osobito je djelatna u rušenju željezničke pruge i u napadanju vlakova.

Sjeverozapadni dio u oblasti Posušje—Imotski ugrožava jedna jača skupina, čija se glavnina nalazi u oblasti Livna a svoje predhodnice bacila je na područje ove oblasti.⁴

U savezu sa akcijom partizana u minulih 15 dana kao važnije ističem sljedeće:

Na području oružničkog krila Mostar:

5. studenog u 0030 sati tri oboružana partizana, bacila su bombu u kuću seljaka Pante Kravića u s. Krivi Do (9 km j. i. od Nevesinja) i od djelovanja bombe ranjeno je 7 osoba iz te kuće.

7. studenog u 1700 sati jedna skupina od 200 oboružanih partizana, napala je četnike u selu Kolečko Gor. (15 km s. i. od Nevesinja), četnike razpršila i zauzela selo.⁵ 1 četnik poginuo, a 2 su ranjena. Partizani su zapalili 5 staja sa sienom. Gubitci partizana nepoznati.

8. studenog u svom nadiranju partizani⁶ su zauzeli sela: Plužine—Krekovi—Kifino Selo (11, 8 i 7 km s. i. od Nevesinja). Četnici davali otpor do 1600 sati tog dana, kada su odstupili u smjeru Nevesinja. 4 četnika poginula, a 5 ranjenih. Gubitci partizana nepoznati.

Istog dana i ista grupa partizana zauzela je i selo Postoljane (8 km s. i. od Nevesinja). U selu su se zadržali do 9. studenog u 1200 sati, kada su odstupili u istom smjeru, otkuda su i došli. ...

9. studenog u 0700 sati upućen je jedan njemački samovoz iz Nevesinja za Mostar sa nepoznatim brojem vojnika, ali su na cesti kod sela Paljev Do (4V2 km z. od Nevesinja) napadnuti od strane partizana. U 1000 sati upućena su iz Nevesinja borna kola sa 50 vojnika u pomoć napadnutim vojnicima, ali su i ovi napadnuti i nakon kraće borbe povukli su se u Nevesinje.⁷ Na mjestu vođene borbe nađeno je 5 njemačkih

¹ Vidi dok. br. 98, 141 i 168.

² Na ovom području u to vrijeme djelovali su Ramski NOP odred i Mostarski bataljon. Vidi dok. br. 103 i 106.

^{3, 8, 18} Odnosi se na dejstva Devete divizije Osmog korpusa NOV Jugoslavije. Vidi tom V, knj. 22, dok. br. 165.

^{5, 6} Odnosi se na Sedmi i Osmi bataljon Prve grupe Desete Hercegovačke NOU brigade. Opširnije o tome vidi dok. br. 33/2, k. 1147—II, u arhivi Vojnog istoriskog instituta.

⁷ Opširnije o tome vidi dok. br. 46.

vojnika mrtvih i do gola svučenih i četnik Dejan Vučković, koji je kao ranjen pošao u Mostar na liječenje. Malo dalje iza mjesta borbe u šumi, nađen je i 1 njemački dočastnik teško ranjen. Predpostavlja se, da je ovaj napad izvršila skupina partizana Dušana Brstine, koji se nalaze u selu Udrežnje—Vilenjak (4 km j. z. od Nevesinja).

9. studenog u 1600 sati na cesti Vranjevići—Nevesinje kod mjesta zv. »Prieki Grm« (10 km j. od Nevesinja), uhićeni su po jednoj grupi od 40 oboružanih partizana seljaci Mešan Đipa iz Nevesinja i Ahmet Caušević iz s. Ulog, kotar Nevesinje. Odvedeni su u partizansko zapovjedništvo u selu Biograd (7 km j. i. od Nevesinja) gdje su ispitivani, a nakon 3 dana budući da su se partizani uvjerali da nisu bili ustaše pušteni na slobodu. Vođa skupine koja ih je uhitila bio je Milutin Brstina, brat vođe partizana Dušana Brstine. Prema izjavi ove dvojice, kod partizana se nalaze još neki seljani iz sela Rabine, kotar Nevesinje, za koje neki partizani govore, da su poubijani.

12. studenog u 0400 sata, naše i njemačke oružane snage posade Imotski, poduzele su podhvat u selu Poljica (8 km j. z. od Imotskog), protiv jedne skupine partizana, koja se je bila utvrdila u tom selu. Borbe su vođene do 1600 sati tog dana, kada su partizani protjerani iz sela povukavši se u smjeru planine Biokovo. Naši gubitci: 2 domobrana i 1 njemački vojnik ranjeni. Zarobljena su 2 partizana, dok se za ostale njihove gubitke nema podataka.

14. studenog u 0600 sati jedna skupina od oko 500 oboružanih partizana,⁸ izvršila je napad na naše i njemačke snage, koje su vršile podhvat u selu Poljica (8 km j. z. od Imotskog). Nakon kraće borbe, partizani su razbijeni i povukli su se u smjeru planine Biokovo, dok su naše snage nastupale i dalje u smjeru sela Zagvozd i Lovreč (14 km j. z. i 19 km s. z. od Imotskog) i u toku tog dana nisu dolazile u sukob sa partizanima. Gubitaka ni na jednoj strani nije bilo.

14. studenog u 0200 sata jedna skupina od oko 150 oboružanih partizana,⁹ izvršila je napad na domobransku stražu od 14 momaka na mostu kod sela Živašnica (3 km s. i. od Konjica). U jednosatnoj borbi straža je razbijena. 1 domobran teže ranjen, a 5 ih je nestalo. Gubitci partizana nepoznati. Partizani su zapalili zgradu, gdje je straža bila smještena, a potom se povukli u smjeru sela Džepi (5 km s. i. od Konjica).

14. studenog u 2240 sati jedna skupina neutvrđene jačine oboružanih partizana izvršila je napad na mjesto Bradina¹⁰ (11

• Odnosi se na Mostarski NOP bataljon. Vidi dok. br. 103.

¹⁵ Akcije izveo Ramski NOP odred. Vidi dok. br. 106.

km s. i. od Konjica). Momčad oružničke postaje i domobranske posade primili borbu i na 15. studenog u 0330 sati partizani su odbijeni i povukli su se u smjeru sela Repovci (4 km s. z. od Bradine), odkuda su i došli. Naši gubitci: 1 domobran mrtav. Ubijena su 2 partizana, a 2 teže ranjena. Kod jednog od ubijenih partizana, nađene su izprave glaseće na Juru Jurića, rodom iz Konjica.

13—14. studenog preko noći, partizanske skupine¹¹ neutvrđene jačine vršile su napad na naše postave na brdu Radovan (2 km s. i. od Posušja). Nakon žestokih borbi napad je odbijen. Gubitaka nije bilo. Neprijateljski nepoznati.

14. studenog u 1500 sati, jedan odjel njemačkih vojnika koji je bio upućen u izviđanje, napadnut je kod sela Kokorići (4 km j. z. od Vrgorca) od jedne skupine neutvrđene jačine oboružanih partizana.¹⁴ Nakon kraće borbe, a uslijed nadmoćnosti partizana, odjel se je povratio u posadu Vrgorac. Gubitci: 1 njemački vojnik ranjen. Gubitci partizana nepoznati.

14. studenog u 1100 sati jedan odjel njemačke vojske i četnika posade Nevesinje, vršeći čišćenje zemljišta u smjeru sela D. Drežanj i Grabovica (12—13 km j. i. od Nevesinja), sukobio se je kod brda zv. »Nekud«¹³ sa jednom grupom neutvrđene jačine oboružanih partizana. Borbe su vođene do 1400 sati tog dana, kada su partizani razbijeni. Gubitci: 2 njemačka vojnika i 2 četnika poginula, a 8 njemačkih vojnika ranjeno. Ubijeno je 9 partizana, koji su ostali na mjestu borbe.

15. studenog u 2030 sati jedna grupa od 30 oboružanih partizana, izvršila je napad na našu posadu Konjic. Napad je uspješno odbijen istog dana u 2300 sata. Gubitaka nije bilo. Gubitci neprijatelja nepoznati. Po neuspjelom napadu partizani su se povukli u smjeru sela Bjela (5 km j. od Konjica).

16. studenog u 0300 sata, jače partizanske snage¹⁴ izvršile su napad na naše postave Ričina i Radovan (2 km s. i s. i. od Posušja). Borbe su vođene do 0600 sati istog dana. Naši gubitci: 2 ustaše teže ranjeni. Neprijateljski gubitci nepoznati. Prema dobivenim podacima, partizani su u ovoj oblasti pojačani, koje su unovačili u oblasti Duvna među tamošnjim pučanstvom.

17. studenog njemačke oružane snage iz Vrgorca u zajednici sa našim snagama, poduzele su podhvat protiv partizanske grupe Biokovo cestom Vrgorac—Kozica—Zagvozd—Se-

¹⁴ Odnosi se na Treću brigadu Devete NOU divizije. Napadi su izvedeni u sklopu planiranog protivofanzivnog dejstva Osmog korpusa. Vidi tom V, knj. 21, dok. br. 21 i knj. 22, dok. br. 134.

¹⁸ Na tom području u to vrijeme bile su jedinice Osmog korpusa NOV Jugoslavije. Vidi tom V, knj. 22, dok. br. 134.

" Nekudina (k. 1107)

stanovac—Zadvarje—Omiš i na 18. studenog uhvatile su vezu sa snagama, koje vrše podhvat iz Splita. U selu Ravča (6 km z. od Vrgorca) uništena je jedna skupina od 40 partizana. Partizani su se povukli u planinu Rilić i Biokovo. Daljnji podhvat u toku. Cesta za Split oslobođena je za prolaz većih vojničkih preselica. Podrobnijih podataka o ovom podhvat u nema.

19. studenog u 0005 sati teretni vlak broj 87 na prugi Konjic—Bradina, naišao je na km 43 (6V2 km s. i. od Konjica) na po partizanima postavljene prepreke minama. Istodobno jedna grupa od oko 60 oboružanih partizana, izvršila je napad na vlak.¹⁵ Vlakoprato osoblje uhitili su. Stroj sa 5 vagona pustili su niz brdo, koji se je kod tunela na km 45 survaio. U jednom od vagona nalazilo se je 25 izbjeglica iz Kotara Nevesinja, koji su putovali za Sarajevo. 16 osoba iz tog vlaka što teže što lakše ranjeno. Prekid prometa trajao je 1 dan. Željezničko osoblje po izvršenom napadu vodili su do planine Jasen, kota 1190 (IV2 km z. od Bradine), skinuli im odore i pustili ih na slobodu. Upućena potjera naše i njemačke vojske za banditima primila borbu sa njima na mjestu zv. »Velika«, kota 1174 (2 km s. z. od Bradine), ali su nakon kraće borbe naše snage povukle se zbog nadmoćnijeg neprijatelja, koji se je utvrdio na ovoj koti.

19. studenog u 1200 sati jedna skupina od oko 100 oboružanih partizana¹⁶ pod vodstvom pravoslavnog svećenika Novaka Mastilovića iz Gackog, prebacila se je na nepoznatom mjestu preko rieke Neretve, napustivši sjeverni dio kotara Nevesinje i otišla za Glavatičevo (20 km j. i. od Konjica). Ovoj skupini pridružili su se i partizani iz oblasti Zupa u nepoznatoj jačini. Prema primljenim podacima, sada se u Glavatičevu grupiraju i namjera im je, da se prebace u Bosnu.

21. studenog u 0300 sata jedna grupa od oko 400 oboružanih partizana¹⁷ pod vodstvom Save Čolovića, izvršila je napad na selo Bratač (9 km i. od Nevesinja). Četnici su vodili borbu do 0700 sati tog dana kada su se prebacili na desnu obalu rieke Zalomske — istočno od Nevesinja. Lieva obala rieke Zalomske ugrožena po partizanima. Njemačko topništvo iz Kifinog Sela tuklo je partizanske postave u selu Bratač i ovi su odstupili u smjeru sela Žalom (13 km j. i. od Nevesinja). Gubitci četnika i partizana nepoznati.

U oblasti Posušje, partizanske postave¹⁸ sada se nalaze na crti: Triskovac — Trebistovo — Oluja — Oštre (6—8 km s. i. i

¹⁸ Vjerovatno Mostarski NOP bataljon. Vidi dok. br. 4010 u arhivi CK SKJ.

¹⁷ Odnosi se na Drugu grupu Desete hercegovačke NOU brigade. Opširnije o tome vidi dok. br. 84.

10 km s. od Posušja). Glavnina se nalazi u Duvnu. Kao glavni od zapovjednika u Duvnu je Senko Loknić.

U oblasti Konjic—Bradina partizanske postave¹⁹ nalaze se na crti: Repovci—Bulatovići—Trešnjevica—Stojkovići—Gobelovina (11 km s. i 10—13 km s. z. od Konjica). Naše snage iz Bradine i njemačke iz Podorašca, pokušale su podhvat protiv ovih skupina, ali su se na kotama 1190 i-1174 (1—2 km z. od Bradine) utvrdili i nije im uspjelo potisnuti ih.

24. studenog u 0030 sati jedna skupina od 30 oboružanih partizana¹⁰ oštetila je na dva mjesta željezničku prugu u blizini sela Lisičići (8 km s. z. od Konjica). Jedan odjel naših domobrana stupio u borbu sa partizanima, a kasnije je stigla u pomoć i njemačka vojska iz Ostrošca i u 0400 sata tog dana partizani su se povukli u smjeru sela Trešnjevica (10V2 km s. z. od Konjica). Vlastitih gubitaka nije bilo. Neprijateljski nepoznati. Pruga je odmah popravljena i promet uzpostavljen.

Na području oružničkog krila Dubrovnik:

10. studenog u 1500 sati u selu Poprati (3 km s. z. od Stoca), ubijen je po pobunjenicima državni šumar Ilija Perić, rodom iz Stoca. Istraga je u toku, jer se sumnja da je djelo četnika, dok se je predstavilo, da je ubijen po partizanima.

11. studenog u 0800 sati oružnička ophodnja postaje Stolac, prateći 11 vojnih neposlušnika za Mostar, napadnuta je kod sela Pješevca (7 km s. z. od Stoca) od jedne grupe neutvrđene jačine pobunjenika. Ophodnja primila borbu, ali su praćeni neposlušnici izkoristili ovu priliku i pobjegli. Gubitaka kod oružnika nije bilo. Izgleda, da su ovaj napad izvršili domaći seljani, kako bi onemogućili odlazak u vojsku svojim susedljanima.

11. studenog u 0100 sat jedna grupa od 15 oboružanih pobunjenika — partizana, razoružala je zapovjednika milicije satnika Matu Vlahovića u selu Crnići (10 km s. z. od Stoca). Odneli su mu 4 talijanske puške i pismohranu. Istraga je u toku.

11. studenog u 1700 sati jedna grupa neutvrđene jačine oboružanih partizana, izvršila je napad na njemačku stražu kod električne centrale u selu Do (5 km i. od Stoca). Nakon kraće borbe, napad je odbijen bez gubitaka. Gubitci napadača nepoznati.

11. studenog u 2300 sata, grupa od oko 20 oboružanih partizana, došla je u selo Crniće (10 km s. z. od Stoca) i kod тамоšnjeg pučanstva vršili su premetačine domova u svrhu pro-

⁵⁰ Tada su na tim prostorijama bili Ramski NOP odred i Mostarski NOP bataljon. Vidi dok. br. 103 i 106.

nalaska oružja. Seljak Martin Stanković uplašen počeo je bježati, pa su odmetnici na njega pripucali i bacili bombu, ali bez učinka. Kod Stankovića su opljačkali nešto od odjeće i hrane. Poduzete su mjere da se ova manja skupina partizana uništi.

12. studenog u 2300 sati 5 oboružanih partizana napali su na kuću pomoćnog oružnika Pere Džakule u selu Pješevac (7 km s. z. od Stoca), Džakula je prihvatio borbu i partizani su odstupili. Sutradan prigodom premetačine zemljišta, nađen je jedan partizan ubijen, pa se pretpostavlja da ga je Džakula ubio.

13. studenog u 0700 sati kod sela Pješevac — kota 312 (8 km s. z. od Stoca), jedna grupa od oko 75 oboružanih partizana obkolila je i pokušala uništiti jednu oružničku ophodnju postaje Stolac. Oružnici su se povukli u smjeru Stoca bez gubitaka. Poduzete su mjere za hvatanje ovih bandita.

19. studenog u 2300 sati jače partizanske skupine¹¹ obkolile su Fazlagića Kulu, Ključ i Stepen (5—8 km j. z. i 10 km j. od Gackog). Borbe su vodene do 21. studenog u 0800 sati, kada je naša domdo bojna sa oružničtvom izvršila povlačenje preko planine Bjelašnica—Sipačno—Grabovica—D. Drežnja i preko mosta na reci Zalomska produžili u smjeru Nevesinja, gdje je do sada stiglo 15 oružnika i nešto milicionera domdo bojne Gacko²². Zapovjednik milicije Krvavac Camil i zapovjednik oružničkog voda Hamdija Hasanović stigli su u Nevesinje. Borbe su u toku kod sela Grabovica—D. Drežanj, jer partizani napadaju naše snage i nedaju im prelaz preko mosta na reci Zalomska. Nešto žena i djece također je izbjeglo u Nevesinje. Za sudbinu ostalog pučanstva i milicionera nezna se. Posredovano je kod njemačkog zapovjedništva u Nevesinju da se uputi pomoć.

4) *O akciji, radu i kretanju sumnjivih osoba, tuđinskih i neprijateljskih agenata, provokatora i protudržavnih elemenata.*

Osim gore iznietog, nije se ništa osobitog doznalo u ovom pogledu.

5) *O stranoj promidžbi među pučanstvom:*

Neprijateljski raspoloženi elementi, potajno šire lažne vesti među pučanstvom, a osobito u posljednje doba, odkako su anglo-američki zrakoplovi odpočeli akciju na našem području. Partizani pak na područjima gdje oni dominiraju, vrše štetnu promidžbu javno i razpačavanjem letaka.

²¹ Odnosi se na Desetu hercegovačku NOU brigadu. Vidi dok. br. 83, 89 i 141.

²¹ Vidi dok. br. 168.

6) *O prilikama prehrane i prometu:*

Na celom području pukovnije prehranbene prilike nisu regulirane i pučanstvo je primorano, da si životne potrebstine nabavlja putem šverca. Cijene na tržištima su horendne i za srednji i niži stalež nesavladljive. U koliko bi se moglo pučanstvu pomoći doturivanjem hrane iz plodnijih krajeva države, ono je skoro nemoguće radi čestog prekinutog a većinom ugroženog prometa željeznicom, suhim i morskim putevima. Ono pak, što se dotura putem šverca, pristupačno je samo bogatom stališu. Ako se prilike u ovom pogledu u doglednom vremenu neće popraviti, nije izključeno gladovanje — barem kod siromašnog stališa a pogotovo kod onog na oslobođenim predjelima. Državni službenici jedva izdržavaju ovo stanje a i to sa samopriegojavanjem i odricanjem, imajući za život baš onoliko, da se jedva preživljuje.

Željeznički promet jako je ugrožen čestim miniranjem i rušenjem pruge od strane odmetnika, suhozemne prometne žile također su nesigurne a promet morem skoro je zamro. U posljednje doba poteškoćama u željezničkom prometu doprinose i neprijateljski zrakoplovi, koji su već i uspjeli u par slučajeva, da zapale željezničke kompozicije.

7) *O odnosima vojske — oružništva sa ustaškim organizacijama i sa građanskim oblastima:*

Dobri su, u znaku uzajamne suradnje i podpomaganja. Većih nesuglasica i razilaženja nije bilo. Manje nesuglasice odstranjuju se odmah na mjestu, u koliko pak negdje iskrсну.

8) *O odnosima sa savezničkom vojskom, čiji se dijelovi nalaze u našoj zemlji.*

Sa savezničkom njemačkom vojskom obćenito su dobri.

Posljednjih dana, a prigodom racije od strane oružništva za vojnim neposlušnicima, došlo je između predstavnika njemačke organizacije Todth i oružničkih ophodnji, te zapovjednika postaja do sukoba i nesuglasica, budući da su oružnici hvatali i radnike, koji su kod njih uposleni, a nisu imali valjanih isprava za oslobođenje od vojne dužnosti. Povodom ovoga, posredovano je kod domobranskog popunidbenog zapovjedništva, da se svim obveznicima koji se nalaze na uposlenju kod organizacije Todth, izdadu izkaznice, ili potvrde od popunidbenog zapovjedništva, kako ne bi došlo do neugodnih posljedica, jer su predstavnici dotične organizacije stali na stanovištu, da se njihovi radnici nesmiju hvatati po našem oružništvu. Protiv pojedinih predstavnika organizacije Todth koji su ometali oružnike u vršenju zakonske službe, poduzete su mjere i izvještena su njihova viša zapovjedništva.

1. studenog uhićen je po njemačkim vojnicima pomoćni oružnik krila Dubrovnik Antun Kesovija sa postaje Gruda, budući da je jednom poznaniku dao pušku, koja je ostala iza talijanskih vojnika. Na posredovanje pušten je na slobodu 10. studenog i predat nama na postupanje. Predložen je za otpust iz oružništva kao nepodesan.

1. studenog njemačke vojne vlasti u Stocu bile su dale odobrenje četnicima, da mogu izdavati propustnice seljacima iz onih krajeva, kojima oni dominiraju. Ovakovo izdavanje propustnica trajalo je sve do 9. studenog 1943.

6. studenog njemačko vojno zapovjedništvo u Stocu naložilo je, da se mjestna služba obavlja u zajednici sa četnicima. Tako je određeno, da se za mjesne ophodnje određuju 2 naša oružnika, 2 četnika i 2 njemačka poljska oružnika.

6. studenog po njemačkim oružnicima u Dubrovniku uhićen je načelnik općine Dubrovnik Dr. Ivo Karlović, budući da je po njemačkim oružnicima pronađena veća količina šećera, koja je bila namijenjena za šverc. Nakon uhićenja predat je našim vlastima i poslije 24 sata pušten je na slobodu.

Manji dijelovi talijanske vojske nalaze se u oblasti Ravno—Trebinje i vrše osiguravanje pruge.

II. STANJE U VOJSCI—ORUŽNICTVU:

1) *Raspoloženje, duh i stega:*

Raspoloženje kod vojske i oružništva u glavnom uslovljeno je od dovoljnog opskrbljivanja životnim potrebštinama, opremom i oružjem. Prehranbene prilike ne odgovaraju stvarnim potrebama i radi toga osjeća se kod momčadi klonulost i nezadovoljstvo. Isto tako se oskudieva u opremi odijelu i obući, što također nepravilno utiče na duh i moral momčadi. Dok je kod savezničke njemačke vojske očigledno, da su ova pitanja točno regulirana, dotle naša momčad — videći razliku između Niemaca i nas — oskudievanje se još više osjeća pa bi bilo žurno potrebno, da se ovo stanje od mjerodavnih ima u vidu. Red i stega održavaju se od strane starješina sa velikim mukama ali se stanje za sada još može smatrati povoljnim.

Stariji oružnici i dočastnici — osobito oženjeni pod teretom brige za izdržavanje obitelji pokazuju stanovitu klonulost u odlučnosti pri izvršavanju dužnosti.

Pomoćni oružnici sa malim izuzetkom skoro ništa ne doprinose poboljšanju službovničkih prilika.

Vojna neposlušnost kod obveznika na području ove pukovnije izrazita je. Pravoslavci — obveznici u četničkim su redovima i uobče se ne odazivaju, a mnogo Hrvata — katolika i muslimana obveznika našlo je zaposlenje u organizaciji Todth, u

boksitnim poduzećima i u njemačkim poduzećima pa na taj način izbjegavaju nastup vojne službe. Od mjerodavnih poduzeto je, da se stanje regulira.

2) *Incidenti, neredi i izgređi većeg značenja:*

Nije ih bilo.

3) *Uticao strane izvještajne službe i neprijateljske pro-midžbe:*

Ništa osobitog nije zapaženo u ovom pogledu.

4) *Bjegunstva iz oružništva:*

10. rujna 1943. prigodom zauzimanja oružničke postaje Janjina po partizanima, pomoćni oružnici Petar Palić i Jakov Čavala ostali su sa partizanima i do danas nisu se prijavili našim vlastima.

10. rujna 1943. prigodom zauzimanja mjesta Janjina po partizanima, domobranski poručnik Muratović, zapovjednik domobranskog voda u tom mjestu, ostao je pod vlašću partizana i do danas se nije javio u svoju jedinicu.

18. studenog 1943. nestali su sa oružničke postaje Bradina, krila Mostar, pomoćni oružnici Camil Faladžić i Osman Mrndžić sa oružjem i opremom, te se sumnja da su se pridružili k pobunjenicima koji se nalaze u blizini Bradine.

5) *Ponašanje dočasnika i momčadi van vojarne:*

Propisno.

III. VANJSKA SITUACIJA:

Nisu prikupljeni nikakovi podatci o stanju preko granice.

IV. AKCIJA ANGLO-AMERICKIH ZRAKOPLOVA:

6. studenog u 1600 sati 9 anglo-američkih zrakoplova le-teći u sasvim niskom lietu, napali su strojnicama njemački transportni vlak kod sela Komin (8V2 km z. od Metkovića). Dje-lovanjem protizrakoplovnih strojnica, oborena su dva zrakoplova. Teže je ranjeno 10 njemačkih vojnika, a ložač toga vlaka poginuo je.

10. studenog u 1300 sati 20 anglo-američkih zrakoplova izvršili su napad na mjesto Ston i okoliš (39 km s. z. od Dubrovnika). Pucali su iz strojnica i bacili su 12 bombi. 7 njemačkih vojnika, 1 pomoćni oružnik i 9 građanskih osoba poginulo je, 3 građanske osobe teže ranjene, 1 njemački samovoz izgorio, a 1 oštećen. Na mnogo seljačkih domova bilo je znatne štete.

12. studenog u 1235 sati jato od 12 anglo-američkih zrakoplova, nadletilo je zračnu luku Jasenica kod Mostara. Doletili su iz smjera iztok, bacili 4 bombe na uzletišta i pucali iz

strojnica. Djelovanjem njemačkih protuzrakoplovnih bitnica odbijeni su i odleteli su u smjeru iztok.

Istog dana u 1530 sati ponovno su iz smjera jugozapad nadletili zračnu luku Jasenica i pucali iz strojnica. Djelovanjem topništva odbijeni su i odleteli su u smjeru sjever. Prigodom napada zapalili su 1 njemački i 1 naš zrakoplov, koji su se nalazili u luci. U selu D. Gnojnica (5 km j. i. od Mostara), ubijeno je 1 diete, a 1 teže ranjeno. Ostale štete ni žrtava nije bilo.

12. studenog u 1415 sati 12 zrakoplova leteći nad selom Gabela (3V2 km s. i. od Metkovića), izvršili su napad na putnički vlak koji se je nalazio u postaji. Od djelovanja zrakoplovnih strojnica poginuo je oružnički vodnik Filip Buzov 7. oružničke pukovnije, oružnički vodnik Petar Križanović postaje Metković i legionar Ante Buntić. Jedna građanska osoba ranjena.

Istog dana u 1435 sati i ista grupa zrakoplova izvršila je napad iz strojnica na željezničku postaju Čapljina, 1 njemački vojnik poginuo, a 1 ranjen. Ranjeno je i 1 6-godišnje diete. Bilo je i stvarne štete na željezničkim napravama. Njemačke protuzrakoplovne strojnice stupile u djelovanje, ali bez učinka.

12. studenog u 1630 sati u selu Gnjilište (5 km j. i. od Čapljine), jedan jednomotorni engleski zrakoplov spustio se je navodno oštećen u borbi. Posada od 1 častnika i 1 vojnika pala u ruke Niemaca.

14. studenog u dva navrata i to u 0745 i 0800 sati 3 zrakoplova iz smjera s. zapad nadletili su Mostar i zračnu luku Jasenica. Djelovanjem protuzrakoplovnih bitnica odbijeni su i nisu izvršili napad.

14. studenog u 0730 sati nepoznat broj anglo-američkih zrakoplova nadletili su iznad Metkovića. Pucali su iz strojnica na njemačka skladišta nafte i vojničke nastanbe. Stete nije bilo.

14. studenog u 0730 sati kod sela Sjekose (9V2 km j. i. od Čapljine), 3 zrakoplova napali su na vlak broj 64 koji je išao iz Čapljine u smjeru Dubrovnika. Bacili su 4 bombe i pucali iz strojnica. Zapaljeno je 13 vagona od kojih su 9 bili natovareni naftom, 2 sa praznim trgovačkim sanducima, a 2 prazna. Ljudskih žrtava ni štete nije bilo. Pruga u dužini od 105 metara oštećena. Popravlak izvršen u toku 2 dana i promet uzpostavljen.

14. studenog u 0800 sati 3 zrakoplova nadletili su selo Buna (11 km j. od Mostara) i tom prigodom izvršili su napad na teretni vlak koji se je nalazio na mjestnoj postaji. Poginuo je Ilija Velagić, odpravnik vlakova i Mujo Rahimić, seljak iz sela

Piesci, kotar Mostar. Teže je ranjen Marko Krtalić, vlakovođa i 2 talijanska vojnika.

14. studenog u 0700 sati 3 zrakoplova nadletili su mjesto Stolac. Napad nije izvršen.

16. studenog u 0700 sati na dosta velikoj visini, zapaženo je 15 anglo-američkih zrakoplova, koji su letili od jugoistoka izpod Dubrovnika u smjeru sjevera. Nad Dubrovnikom se nisu zadržavali, niti je na njih otvarana vatra iz topništva.

19. studenog u 1430 sati 6 anglo-američkih zrakoplova iz smjera jug, nadletili su mjesto Ravno (32 km j. i. od Metkovića) i u sasna niskom lietu izvršili su napad strojnicama na vlak broj 66 i 55 koji su se zatekli na željezničkoj postaji. Od kompozicije vlaka broj 66 izgorilo je 9 vagona natovarenih naftom, a od vlaka broj 35, 8 vagona natovarenih strieljivom i ostalim ratnim tvorivom. Izgorila su još 2 vagona koji su se nalazili u postaji. Stroj vlaka broj 66 oštećen je i onesposobljen za uporabu. Izgorele su 2 stanbene barake, koje pripadaju željezničkoj postaji. Zapaljen je i izgorio 1 teretni talijanski samovoz. 1 talijanski vojnik poginuo, a 6 ranjeno. Poginulo je i 1 diete, a 1 nestalo, te se sumnja da je izgorilo. Teže su ranjeni strojovođa i ložać vlaka broj 66, kao i 4 ustaše.

V. OBCI ZAKLJUČAK:

Obzirom na sve napried iznieto prilike javne sigurnosti na području ove pukovnije smatraju se nepovoljnim zbog ojačane akcije partizana i savezno sa njom djelovanja neprijateljskog zrakoplovstva. Akcije čišćenja na još ugroženim predjelima potrebite su, jer se stanje izuzev Pelješca — nije poboljšalo nego čak i zaoštrilo.

Partizanske bande ugrožavaju celo područje kotara Nevesinje, Gacko, Bileća i Trebinje a djelomično i područje kotara Posušje, Imotski i Konjic, na kojem se posljednjem osjeća sve jača tendenca partizana za onemogućavanje željezničkog prometa.

Gospodarske prilike slabe su, aprovizacija pučanstva u svemu je podbacila, šverc zauzima sve veće mjere.

Promet sa oslobođenim predjelima nemoguć je pa se radi toga izvještajna služba normalno neodvija jedino sa onim predjelima, sa kojima postoji promet, koji je pak s vriemena na vrieme isto tako u prekidanju.

VI. OSTALI VAŽNIJI DOGAĐAJI:

25. listopada u selu Vinjani, kotar Imotski, ubijeni su po nepoznatim počiniteljima Rafo Baketić star 68 godina i Mara Vilenica žena Ivanova iz sela Glavine, kod Imotskog. Ubojica

je bio odjeven u ustašku odoru. Iztragom se nije moglo utvrditi tko je u stvari počinitelj.

30. listopada u selu Grdelji, kotar Konjic, ubijen je pomoćni oružnik postaje Bjelimići Moro Salko, koji je po napadu partizana na Bjelimiće bio pobjegao u ovo selo. Ubojstvo su izvršili seljaci Hamid Mušinović i dr. iz sela Ribara, kotar Konjic. Iztraga je u toku.

3—4. studenog prigodom podhvata našeg zrakoplovstva protiv partizana u oblasti Posušje—Rakitno, ranjene su 2 osobe.

6. studenog prigodom vršenja službe na obali u Gružu, pomoćni oružnik postaje Dubrovnik Vlahošić Miho nagazio je na jednu talijansku ručnu bombu koja je eksplodirala i ovom prigodom zadobio je nekoliko ozlieda po tielu. Opremljen je u bolnicu na liječenje.

9. studenog ratar Ibro Dugalić iz sela Čeljeva, kotar Čapljina, ubijao je bombama ribe u reci Neretvi i tom prigodom jedna od bombi eksplodirala mu je u ruci i razniela sve prste.

12—13. studenog po noći, po redarstvenim izvidnicama u Dubrovniku, uhićeno je 7 muških osoba i stavljeno u pritvor. Uzrok uhićenja nepoznat, niti su poznata imena osoba, jer to izvidnici iz nepoznatih uzroka drže u tajnosti.

14. studenog u 1400 sati iznad mora (12 km i. od Dubrovnika), zapažen je jedan balon nepoznate narodnosti, koji je išao u smjeru Dubrovnika, a kod sela Kupari promienio je smjer lieta, digao se veoma visoko i otišao u smjeru Trebinja.

Istog dana u 0600 sati nad selom Gradnici (13 km j. z. od Mostara), kružio je jedan balon nepoznate pripadnosti — koji je po radnicima organizacije Todth uhvaćen i spušten na zemlju. Balon je promjera 2V2 metra sa dva otvora. Na jednom otvoru nalazi se vrpca dužine 3 metra, na kojoj je privezana jedna plehana kanta sa 6 litara benzina. Balon je zadržan kod zapovjedništva organizacije Todth, koje će ga predati njemačkim vojnim vlastima.

14. studenog po oružnicima postaje Široki Brijeg utvrđeno je u selu Lise, kotar Mostar, da neke osobe boluju od tifusa. Izvještene su mjerodavne oblasti i upućen je liječnik radi pružanja pomoći i poduzimanja mjera za suzbijanje ove bolesti.

16. studenog u Dubrovniku je pregažen samovozom Voje Radivojevića iz Dubrovnika ratar Antun Baldum iz sela Zupe, kotar Dubrovnik, koji je nakon kraćeg vremena umro.

20. studenog u selu Podgradina, kotar Metković, udario je grom u blizini kuće seljaka Ante Matege i tom prigodom zapaljeno mu je 4 kamare siena, koje se je nalazilo u blizini kuće na 100 metara. Pučanstvo je pokušalo požar spriječiti, ali nije uspjelo. Ljudskih žrtava nije bilo, osim što je zadobio opeko-

tine domobran Mataga Nedeljko, koji se je nalazio na dopustu u tom selu.

20—21. studenog po noći, a uslied jake kiše koja pada već nekoliko dana, odronila se je zemlja između željezničkih postaja Jablanica—Rama na mjestu zv. Bukov Pod i na km 432 zasula željezničku prugu. Poduzete su mjere za popravak i promet je uzpostavljen.

21—22. studenog po noći, a uslied jake kiše koja pada nekoliko dana, nadošla je rieka Neretva i odniela drveni most u selu Rama (19 km s. z. od Konjica) i tako je sada promet na dielu ceste Rama — Ostrožac dok se most ne popravi, odnosno novi napravi obustavljen.

VII. POSTAJE KOJE PRIVREMENO NE DJELUJU:

Od posljednjeg izvješća bez promjena.

VIII. ORUŽNIČKE POSTAJE KOJE SU PRESELILE:

Od posljednjeg izvješća bez promjena. Orvod i postaja Gacko i Fazlagića Kule povučeni u Nevesinje.

IX. POSTAJE KOJE SU PONOVRNO UZPOSTAVLJENE:

Krilo Dubrovnik: 4. studenog oružničke postaje Janjina i Neum — Klek, 20. studenog orvod Bileća sa postajom iz Trebinja gdje su bili povučeni povratio se u Bileću.

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

Zamjenik zapovjednika,
podpukovnik:
Geza Mihanović
Mihanović

(M.P.)

IZVJEŠTAJ ZAPOVIJEDNIŠTVA DOMOBRANSKE BOJNE
GACKO OD 25 NOVEMBRA 1943 GOD. O BORBAMA SA
DESETOM HERCEGOVAČKOM BRIGADOM I O PADU
FAZLAGICA KULE¹

Zapovijedništvo Dom-do bojne Gacko
Broj: službeno
U Nevesinju 25/XI.1943.

Zapovijedništvu 6. pješačke divizije

Dubrovnik

Nakon 37 dana opsade i nakon odbijanja mnogobrojnih partizanskih juriša² borbe Kule Fazlagića, uz osjetljive gubitke, povukao sam za Nevesinje. — Kroz 37 dana opsade nijesmo imali niodakle nikakva obavještenja niti smo znali stanje izvan našega područja. Službeni četnici, a kojih u kotaru Gatačkom nema ni 40 lažno su nas izvještavali i namjerno svojim lažnim izjavama nastojali su da demorališu naše borce. Tako su pričali nakon što bi dolazili iz Bileća i Trebinja da se njemačka vojska povlači iz Crne Gore i Hercegovine, da je Dubrovnik, Mostar i Split savršen sa zemljom, a da su se Englezi iskrcali u Baru i Podgorici.

U takvom stanju naši borci vodili su očajne borbe, a 19/XI. t. g. sručilo se more pravoslavaca partizana i četnika* na Kulu Fazlagića. Bilo ih je iz kotara gatačkog, nevesinjskog, bilečkog i Crne Gore. Imali su strojnica preko 50 komada, tromblonskih bombi i 3 bacača. Naša obrana popustila je najprije na Medulići. Tu je vrlo prerano odstupio glasoviti hvalisavac i ustaški logornik Džemil Tanović. Situaciju je popravio satnik 6. satnije Abid Sarić koji je 3 najjača partizanska juriša razbio i nove snage ubacio. Neprijatelj je navaljivao u buljucima i pridolazile su sve nove i nove snage.

Konačno se morao probiti obruč i nastalo je povlačenje. Blizu 40 mrtvih ostalo je Kuljana, a neprijatelj će se sigurno zgražati kad prebroji svoje mrtve i ranjene.

¹ Prepis originala, pisan crnim mastilom, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnog istoriskog instituta pod reg. br. 33/21—2, k. 105.

² Odnosi se na jedinice Desete hercegovačke NOU brigade. Opširnije o tome vidi dok. br. 94 i 141.

³ Podatak o četnicima je netačan i tendenciozan. Četnici su se u to vrijeme, pod komandom Nijemaca i u sadejstvu sa njihovom vojskom, uporno borili protiv NOV u Hercegovini. Vidi dok. br. 159 i 167.

Skupili smo se u planini Bjelašnici i s velikim bolom u duši gledali smo u ravnici kako gore Kuljska sela i plaču naša djeca. Krenuli smo dalje na zapad i u selu Sipačnu dočekale su nas namješćene zasjede. Također u Nekudini, Slatu i Grabovici navaljujući iz zasjede razbojnici su mislili pobiti Kuljske borce. Na svim ovim mjestima razbojnici su svladavani, razgnjeni i uništavani. U Nevesinjskom Polju razbojnici su digli s mosta daske, a s druge strane namjestili zasjedu i otvorili vatru na Kuljane. I ovo je svladano bez gubitaka i prepuzalo se preko visokoga mosta.

U Nevesinju je došlo oko 460 boraca iz Dom-do bojne i milicije i oko 250 djevojaka, staraca i djece.

Ovom prilikom ističem da je borba uzorno i s uspjehom vođena kroz ovo 37 dana opsade, a povlačenje vrlo dobro pripremljeno.

U ovim borbama najbolje mi se je istakao satnik 4. satnije Hamid Fazlagić, zapovjednik 6. satnije Abid Sarić, i zapovjednik III. satnije Adem Krvavac — *Vodnici*: Nuko Bašić, Avdija Custović, Musa Hebib, Musa Bašić, Zajko Abidov Muhović i Nasuf Džeko zadivili su svojim junaštvom i pridonijeli ovoj velikoj borbi koja je 37 dana vođena.

Moji borci došli su u Nevesinje poderani i u velikom broju bosi. Trebalo bi za ove borce 300 pari cipela i 400 kabanica da bi pošli u borbu prema Gacku, a koja će se borba povesti u najskorije vrijeme.

Od njemačke komande molilo se da Dom-do bojna pođe odmah u borbu, ali je naređeno da se borci obuku, obuju i nekoliko dana odmore u Nevesinju i selima oko Nevesinja.

Zapovjednik Dom-do bojne
nadporučnik
Krvavac Čamil

Ovjerava potpis nadporučnika
Krvavca Čamila.

Nevesinje 25/XI 1943.

(M.P.) Načelnik

⁴ Potpis je nečitak.

DNEVNI IZVJEŠTAJ GLAVNOSTOZERNOG UREDA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 27. NOVEMBRA 1943. GOD. O SITUACIJI U BOSNI¹

DNEVNO IZVJEŠĆE BROJ 331

(po podacima primljenim 27.XI.1943. godine do 9 sati)

B) JUŽNO OD R. SAVE I KUPE:

- Podr. Teslića:* 22.XI. četnici, koji su iz zasjede napali skupinu domobrana kod s. Slatina (10 km j. od Teslića) razbijeni su.
- Podr. Brčkog:* 24./25.XI. spriječeno je izvršenje napada partizana na skladište streljiva oklopnog vlaka (Brčkog). Partizani rastjerani.
- Podr. Travnika:* U području Travnika i nadalje zaoštreno stanje. Napad 24.XI. na Travnik odbijen.²
Prilikom borbenog razviđanja u području Travnika neprijatelj je imao 33 mrtva. Plien u tovarnoj stoci.
- Podr. Bihaća:* Podhvat za uništenje pobunjeničkih skladišta oružja i streljiva u predjelu D. Lapac (30 km j. j. i. od Bihaća) uspješno izvršen.
Uništeno je: 3 bunkera sa prehranom, oružjem, streljivom i nastanbama (600 pušaka, 300—400.000 naboja, 20 talij. strojopušaka, više bacača srednje veličine, 1—2 vagona hrane). Usljed slabih puteva i bojnog stanja nije bilo moguće ovo otpremiti.
- Podr. Ljubuški:* Između četnika i komunista vođena je borba u predjelu Gradac (20 km j. z. od Ljubuškog.) Komunisti su imali 11 mrtvih.
- Podr. Tuzle:* Mjestnim prodorom i razviđanjem u području Tuzle neprijatelj je imao 12 mrtvih i mnogo ranjenih. Plien 6 pušaka, streljivo i opreme.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Muzeju narodnon oslobođenja u Zagrebu, a mikrofilm u mikroreci Vojnog istoriskog instituta pod reg. br. 4/8—9.

² Na Travnik je vršen demonstrativan napad. Vidi dok. br. 77.

- Podr. Kakanj:* Područje Kraljeve Sutješke (8 km i. Travnika) zaposjeli četnici.
- Podr. Sarajeva:* Vis 1161 (13 km s. i. od Sarajeva) očistile su njemačke čete od neprijatelja.
- Podr. Derventa:* 26.XI. jak napad na Počivaljku (12 km j. j. i. od Dervente).³ Napad odbijen i neprijatelj progonjen topničkom vatrom. Neprijatelj. gubitci: 5 mrtvih, veći broj ranjenih, 3 zarobljena. Vlastiti gubitci: 2 teško ranjena. Plien: 2 puške.
- 26.XI. izvršen je napad na željez. prugu kod Dažnice⁴ (10 km j. i. od Dervente). Pruga oštećena.
- Podr. Gackog:* Kula Fazlagić (5 km j. j. z. od Gackog) nakon junačke i uporne obrane pala je 19.XI.⁵ Vlastiti gubitci: oko 50 mrtvih i ranjenih i oko 50 nestalih. Podhvat za povraćaj Kule u toku je.

Pročelnik operativnog odjela
glst. p.pukovnik (Helbich)
Helbich

(M.P.)

⁴ Vidi dok. br. 107.

⁵ Vidi dok. br. 90, 141 i 168.

DNEVNI IZVJEŠTAJ GLAVNOSTOZERNOG UREDA ORU-
ŽANIH SNAGA NDII OD 28 NOVEMBRA 1943 GOD.
O SITUACIJI U BOSNI¹

DNEVNO IZVJEŠĆE BROJ 322

(po podacima primljenim 28.XI.1943 godine do 9 sati)

B) JUŽNO OD R. SAVE I KUPE:

Podr. Travnika: U području Travnika i dalje ozbiljno stanje. Neprijatelj dovlači nove snage za napad na Travnik.

Noću 26/27.XI. želj. postaja Vitez (13 km j. izt. od Travnika) porušena i opljačkana.²

Partizani se nalaze u s. Busovači (22 km j. izt. od Travnika).

Podr. Dervente: Iznenadan napad naših snaga na 400 pobunjenika u italijanskim odorama u području Dervente. Zaplijenjeno je nešto automatskog naoružanja. Neprijatelj je pretrpio vjerojatno velike gubitke.

Podr. Sarajeva: Noću 26/27.XI. odbijen napad partizana na vodovodne rezervoare Bisticu (13 km j. izt. od Sarajeva).

Noću 26/27.XI. partizani zauzeli Kijevo⁵ (11 km j. od Sarajeva).

*Dogodaji na prugama:
Pruga Brod — Doboj:*

Noću 26/27.XI. minirana je želj. pruga između Lupljanice i Dražnice. Promet obustavljen.

Noću 26/27.XI. oklopni vlak naišao je na minu kod Rudanke (6 km s. z. od

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Muzeju narodnog oslobođenja u Zagrebu, a mikrofilm u mikroteci Vojnog istoriskog instituta pod reg. br. 4/11—12.

² Vidi dok. br. 143.

⁵ Opširnije o tome vidi dok. br. 112.

Doboja). Posada vlaka stupila u borbu.
Ishod još nepoznat.⁴
Pruga Lašva — Travnik: Između Viteza i Bile od strane partizana porušena pruga.

Po nalogu
Glavara glavnostožernog ureda
(M.P.) Pročelnik cperat. odjela
glavnostožerni podpukovnik
(Helbich)
Helbich

BR. 171

DNEVNI IZVJEŠTAJ GLAVNOSTOŽERNOG UREDA ORU-
ŽANIH SNAGA NDH OD 29 NOVEMBRA 1943 GOD.
O BORBAMA U BOSNI¹

DNEVNO IZVJEŠĆE BROJ 333

(po podatcima primljenim 29.XI.1943 godine do 9 sati)

B) JUŽNO OD R. SAVE I KUPE:

Podr. Prijedora: U predjelu sela Miljakovci (6 km j.j. izt. od Prijedora) naišlo se na jak neprijateljski odpor.² Vlastiti gubitci: 4 ranjena. Neprijateljski: 16 mrtvih.

Podr. Travnika: Noću 27/28.XI. jedna skupina partizana (250) napala je s. Vitez (13 km j. izt. od Travnika), zapalila cestovni most na r. Lašvi, opljačkala želj. postaju, razrušila prugu u dužini 390 metara, uništila skretnice na želj. postaji, kompre-

* Akciju su izvršili dijelovi Jedanaeste divizije. Vidi dok. br. 107 i 117.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Muzeju narodnog oslobođenja u Zagrebu, a mikrofilm u mikroteci Vojnog istoriskog instituta pod reg. br. 4/14—16.

² Borba je vođena sa jedinicama Šeste krajiške NOU brigade. Opširnije o tome vidi dok. reg. br. 23—9, k. 774 u arhivi Vojnog istorijskog instituta.

sor, 2 manja stroja u tvornici impregnacije pragova.³

Podr. Gackog: Po dosada još neprovjerenim viestima naše čete ušle su u Gacko.

Podr. Bihaća: Odbijen napad slabijih neprijateljskih snaga na Kulen Vakuf (32 km j. izt. od Bihaća). Neprijateljski gubitci: 9 mrtvih i 1 zarobljen.

Podr. Tuzla — Doboj — Derventa: 9 km s. izt. od Tuzle četnici u borbi sa jakim partizanskim snagama.⁴

Napad partizana iz sjeveroistočnog smjera na Gornju Tuzlu odbijen. Vlastiti gubitci: 1 mrtav i 1 ranjen. Neprijateljski gubitci nepoznati.

Uzpostavljen je željeznički i b. b. spoj Doboja sa Tuzlom.

Odbijeni napadi partizana (200 — 300) 7 km južno i 12 km j.j. izt. od Dervente.

DOGOĐAJI NA PRUGAMA:

Pruga Sunja — Bos. Novi: Noću 27/28.XI. želj. pruga između želj. postaje Dobrljin i Bos. Novi i kod Svodne prekinuta na više mjesta.

Po nalogu
Glavara glavnostožernog ureda
Pročelnik operativnog odjela
glavnostožerni podpukovnik
(Helbich)
Helbich

(M.P.)

³ Vidi dok. br. 143.

⁴ Odnosi se na Drugu i Četvrtu vojvodansku brigadu, koje su tada vodile borbu sa Njercima i četnicima oko s. Požarnica. Opširnije o tome vidi izvještaj Druge vojvodanske brigade od 30 novembra 1943 god. Dokument se nalazi u arhivi Vojnog istoriskog instituta pod reg. br. 6/1, k. 966.

**DNEVNI IZVJEŠTAJ GLAVNOSTOŽERNOG UREDA ORU-
ŽANIH SNAGA NDH OD 30 NOVEMBRA 1943 GOD.
O BORBAMA SA JEDINICAMA NOV U BOSNI¹**

DNEVNO IZVJEŠĆE BROJ 334

(po podacima primljenim 30.XI.1943 godine do 9 sati)

B) JUŽNO OD R. SAVE I KUPE:

Podr. Prijedora: Sjeverno od Prijedora naišlo se na jak neprijateljski odpor. Neprijatelj odbačen u sjevernom smjeru i ostavio 16 mrtvih na mjestu borbe.

Podr. Bos. Novog: Noću 27/28.XI. na pruži Dobrljin — Bos. Novi napadnuta je naša obhodnja od jače skupine partizana (200). Vlastiti gubitci: 1 vodnik i 8 domobrana zarobljenih.

Podr. Travnika: U području Travnika i dalje ozbiljno stanje.² Poduzetim razviđanjem u sjevernom i južnom smjeru, neprijatelj je imao 17 mrtvih i 6 ranjenih.

Podr. Brčkog: Posada uporišta s. Hrgovi (25 km j.z. od Brčkog) poslije jednosatne borbe sa nadmoćnom part. skupinom probila se u Brčko. Vlastiti gubitci: 2 poginula i 2 nestala.

Prilikom razviđanja u predjelu kod Pukiša (15 km j. od Brčkog) naišlo se na jak odpor partizana u utvrđenim postavima.³

Sukob sa neprijateljem kod Koraja (21 km j. j. izt. od Brčkog). 27 partizana mrtvih (nađeno), a vjerojatno po izjavi

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Muzeju narodnog oslobođenja u Zagrebu, a mikrofilm u mikroteci Vojnog istoriskog instituta pod reg. br. 4/19—21.

² U to vrijeme izvršen je napad na Travnik. Opširnije o tome vidi dok. br. 132 i 138.

³ Na toj prostoriji tada su djelovale jedinice Šesnaeste NOU divizije. Vidi dok. pod reg. br. 6/1, k. 963, u arhivi Vojnog istoriskog instituta.

pučanstva ima još 150 (ocienjeno) mrtvih. Plien: 2 puške i 1 lovačka puška. Vlastiti gubitci 1 mrtav i 4 ranjena. 28.XI. naišlo se na jak neprijateljski otpor kod s. Celića i Babetinog Brda (17 km j. izt. od Brčkog).

Podr. Sarajeva:

Slabiji neprijatelj odbačen je od Han Jezera i visa 1414 (10 km s. izt. od Sarajeva).

Podr. Tuzle:

28.XI. nasilnim razviđanjem u smjeru s. Zivinice (9 km j. j. z. od Tuzle) neprijatelj je imao 8 mrtvih, mnogo ranjenih i 4 prebjegla.

28.XI. upali su partizani u Simin Han (5 km izt. od Tuzle), koji je istog dana povraćen od naših.

U toku borbi kod Čitluka (13 km izt. od Tuzle) neprijatelj je imao 18 mrtvih, a mnoge mrtve i ranjene odvuкао je sobom.

Događaji na prugama:

Pruga Derventa — Doboj: Na više mjesta porušena.

Pruga Bos. Novi — Bihać: 30.XI. želj. pruga Bos. Novi — Bihać u prekidu.

(M.P.) Po nalogu
Glavara glavnostožernog ureda
Pročelnik operativnog odjela
Glavnostožerni podpukovnik
(Helbich)
Helbich

OPŠTA BOJNA RELACIJA ZAPOVJEDNIŠTVA DRUGOG
ZBORNOG PODRUČJA ZA MJESEC NOVEMBAR 1943
GODINE¹

I. DIO

I. OPERACIJE

A. — KOD X. LOVAČKOG ZDRUGA

1) 4. *Lovačka pukovnija:*

Stožer pukovnije, stožerna i dočastnička naučna sat u Doboju. II. bojna kao pričuva zdruga u Usori. I. bojna na preoružanju u Brodu. III. bojna, sat lakih pješačkih topova i protuoklopna sat u Tesliću.

Noću 31.X./1.XI. jača skupina komunista napala je uporište Domdo bojne Debelo Brdo.² Nakon dva sata ogorčene borbe uporište je palo. Jedan dio posade uporišta u jačini 20 domobrana zarobljen je po komunistima, dok je ostatak posade izbjegao zarobljavanju i prijavio se zapovjedništvu Domdo bojne u Tesliću.

- 1.—5.11. Bez važnih događaja. Razviđanja u okolini Teslića bez dodira sa komunistima.
- 5.11. Poduzet podhvat pravcem Teslić — Jelah, radi protjerivanja četnika, koji su ugrožavali željeznički i cestovni promet. Do jačeg sukoba nije došlo, već su se četnici povukli poslije slabijeg puškaranja.
- 6.11. Razviđanja sa jačim snagama u pravcu Krtovića u svrhu protjerivanja četnika. Osim slabijeg puškaranja, do jačeg sukoba nije došlo.
- 10.11. Noću 9/10.11. komunistička skupina jačine oko 200 ljudi napala je posadu u Jelahu. Napad je odbijen bez gubitaka.
- 12.11. II. bojna vrši razviđanje na pravcu: Usora — Jelah, bez dodira sa komunistima.
- 15—19.11. II. bojna vrši razviđanje u svrhu osiguranja željezničkog prometa na području: Rudanka — Johovac — Počivaljka. Osim slabijeg noćnog puškaranja sa komunističkim obhodnjama do jačeg sukoba nije došlo.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnog istoriskog instituta pod reg. br. 13/1—3, k. 55.

² Tu akciju je izvršio Tešanjско-teslički NOP odred. Vidi dok. br. 17.

- 21.11. Stožer pukovnije, stožerna i ciočastnička naučna sat premjestili se iz Doboja u Teslić.
- 22.11. 5. sat II bojne upućena u Tuzlu za posadnu službu. II. bojna preuzela postave za osiguranje Doboja od I. bojne 6.1.p.
- 26.11. II. bojna, bez 5. sati, ponovno je povraćena u pričuvu zdruga u Usoru.
- 30.11. Noću prije svanuća prekinut je brzoglasni spoj između Teslića i Jelaha, porušena je željeznička pruga i napadnuta je posada u Jelahu, napad je odbijen bez gubitaka. 7. sat II. bojne upućena je iz Usore u Jelah kao pojačanje tamošnjoj posadi. Nakon kraćeg puškaranja sa komunističkim obhodnjama komunisti su se povukli u pravcu juga, a sat se vratila u Jelah, gdje je zaposjela određene joj postave za osiguranje samog mjesta.

2) 6. *Lovačka pukovnja:*

Stožer pukovnije i dočastnička naučna sat nalaze se u Derventi. Pored toga nalazi se u Derventi II. jurišna bojna i XVI. topnički sklop.

III. bojna bez 9. sati nalazi se na postavu Kalenderovci. 9. sat nalazi se u Derventi radi vršenja izobrazbe. 7. i 8. sat II. bojne nalaze se na postavu Brđani — Vrhovi — Kamen ojačani sa 60 ljudi iz II. jurbo.³ 5. sat II. bojne nalazi se na postavu Ukovje (toč. 194), a 6. sat nalazi se u Derventi radi izobrazbe. 13 sat na postavima Kalenderovci 14. sat sa 2 protuoklopna topa u sastavu III. bojne u Kalenderovcima, a ostatak u Derventi. 15. sat sa jednim vodom na postavu Agići, a ostatak u Derventi. Laki povoz nalazi se u Derventi, te daje stražu u mjestu. I. bojna nalazi se u Doboju.

- 4.11. Noću 4/5.11. napadnut je vod 15. sati, koji se je nalazio na postavu u Agićima, te je tom prilikom zarobljeno 1 vodnik i 6 domobrana, koji su naknadno vraćeni iz zarobljeništva. Prilikom napada nestalo je i upropašteno sljedeće oružje i tvorivo: 12 kom. šatorskih listova, 13 gunjeva, 7 pušaka sa priborom, 9 kabanica, 7 garnitura odiela, 1 brzoglas, 6 torbica, 9 čuturica, 12 sjekira, 8 trnokopa, 8 lopata, 6 telećaka, 7 kaciga, 4 komada sekcija Derventa, Brod, Prnjavor.

³ jurišne bojne

- 5.11. Prilikom podhvata dočastničke naučne sati protiv komunista koji su se prebacili sa lijeve obale r. Save na desnu kod Bos. Dubočca naišla je dočastnička naučna sat na jak otpor komunista pred samim Dubočcem.⁴ Tom prilikom poginuo je jedan domobran, a zarobljen jedan desetnik i jedan vodnik, koji su se nakon dva dana iz zarobljeništva vratili. Tom prilikom nestala je sljedeća oprema i oružje: 3 garniture odjeće i obuće i 3 puške sa priborom.
- 6.11. Noću 5/6.11. napale su jače komunističke snage na postav III. bojne u Kalenderovcima.⁵ Napad je odbijen bez gubitaka.
- 7—19.11. Bez naročitih događaja. Razviđanja u okolini Dervente bez dodira sa komunistima.
- 20.11. Komunisti izvršili napad na dijelove II. bojne kod t. 239 (Vrhovi). Napad je odbijen bez gubitaka.
- 25.11. Oko 7 sati napadnuta je 6. sat na Počivaljki od, jačih snaga komunista. Napad je odbijen uz pripomoć Kozaka, koji su naknadno pristigli.⁶ Zatim je izvršen protunapad i pristupilo se gonjenju komunista. Gubitaka u ljudstvu i tvorivu nije bilo. Komunisti su imali 2 mrtva, dok je prema izkazima mještana bilo više mrtvih komunista.

B. — KOD 3. LOVAČKOG ZDRUGA:

- 2.11. Izvršena su razviđanja ojačanim satima iz Brčkog prema s. Gorice (7 SZ Brčko), s. Brka (9 JZ Brčko), s. Omerbegovača (4 J Brčko). Na svim smjerovima sati su sačekane od komunističkih obhodnji, sa kojima su vođene borbe, te su komunisti potisnuti. Vlastiti gubici: 3 domobrana ranjena. Protivnički gubici nepoznati.
- 3.11. Izvidnice ratne mornarice »Petričica« i »Ustaša« iz Županje plovile su za Brčko. »Ustaša« je teglio deregliju sa hranom za 3. lovački zdrug. Oko 1500 sati u visini s. Gorice (SZ 7 Brčko) komunisti su sa desne obale Save otvorili vatru na iste. »Petričica« je pogodena sa više metaka od protuoklopne puške.

⁴ U to vrijeme iz Slavonije se prebacila u Bosnu Dvanaesta slavonska NOU brigada. Vid dok. br. 107, primjedbu br. 6.

⁵ Na toj prostoriji tada je uspješno vodila borbe Jedanaesta NOU divizija. Vidi dok. br. 87.

⁶ Vjerovatno se odnosi na dijelove Trećeg kozačkog puka koji su bili u Kotorskom. Vidi dok. br. 26/20-a, k. 6 u arhivi Vojnog istoriskog instituta.

Ranjeni su jedan domobranski satnik, dvie mornaričke i jedna građanska osoba. Pogotkom protuoklopne puške zapaljena je izvidnica »Ustaša«, koja je uspjela još uvijek sa deregljom da stigne na lievu obalu Save. Sva posada je spašena. »Ustaša« poduno izgorio, a dereglju komunisti prevukli na desnu obalu Save, tvorivo odnieli, a dereglju zapalili.⁷

Iz Brčkog su upućeni odmah u pomoć 3 njemačka pancera i jedna sat, koji su dielom potisnuli napadače, a potom se radi noći i premoćnih snaga vratili u Brčko.

Vlastiti gubitci: 1 častnik (određen za zapovjednika 11/8.1-p.) ranjen, a kasnije umro 6.11. u bolnici u Zagrebu. Od ljudstva van zdruga ranjene 2 mornaričke osobe.

Gubitci u tvorivu: Izvidnica »Ustaša« i dereglja sa hranom zapaljeni i izgorili, a izvidnica »Petrinčica« oštećena.

Protivnički gubitci nepoznati.

- 4.11. Radi uništenja komunista kod s. Gorice (7 SZ Brčko), upućena je 4.11. u zoru jedna sat 8.1.p. i 5 njemačkih pancera iz Brčkog za Goricu.

Zbog jakog odpora komunista jačine 800 do 1.000 ljudi, vrlo dobro naoružanih, bojna skupina je stigla samo do Prnjatovičev st. (4 SZ Brčko), kada se je zbog jakog pritiska morala vratiti natrag.⁸ Osmotrena je dereglja koja je jučer bila opljačkana od komunista i zapaljena, kako još uvijek gori, no do iste se nije moglo probiti.

Vlastiti gubitci: 1 domobran ranjen.

Protivnički gubitci: oko 20 mrtvih (većinom od pancera).

- 5.11. Vršena su razvidanja ojačanim satima ka Goricama (7 SZ Brčko), Omerbegovači i Gredicama. Sati su na svim pravcima dočekane od premoćnih neprijateljskih snaga, te su se morale pod borbom vratiti u Brčko.⁹

Vlastiti gubitci: 1 domobran ranjen (nesretnim slučajem).

- 7.11. Odpočeo je podhvat za odterećenje Brčkog i protjerivanje komunista iz bliže okolice Brčkog.

⁷ U Posavini su tada djelovale jedinice Šesnaeste NOU divizije. Vidi dok. br. 28 i 99.

⁸ Vidi dok. br. 99 i tom IV, knj. 20, izvještaj Šesnaeste NOIF divizije od 1 decembra 1943 godine.

Obći pravac nadiranja bio je Brčko — Celić (17 J Brčko). Ovim smerom nadirale su I. bojna 8.1.p., dvie njemačke bojne, dva voda njemačkih bojnih kola, jedna bitnica VII. topničkog sklopa, jedna njemačka 15 cm bitnica, te pola bitnice njemačkog 96. topničkog sklopa. Ova grupa dostigla je svoj dnevni cilj Vranovača (123) uz gorčene borbe sa jakim skupinama korhunista.¹⁰

Desna zaprečna skupina izbila je bez borbe na crtu Gluhakovac na Savi.

Lieva zaprečna skupina izbila je uz slabi odpor na crtu r. Sava — Marici (5 JI Brčko) — Kojići (5 JI Brčko).

Vlastiti gubitci: 2 domobrana poginula, 1 častnik 8.1.p. ranjen, 1 dočastnik i 13 domobrana 8.1.p. ranjeni.

Protivnički gubitci nepoznati, no po pričanju mještana veliki.

Plien: 1 puška i 40 naboja.

8.11. Produžen je podhvat Brčko — Celić.

Zaprečne grupe ostale su na svojim postavima i vršile utvrđivanje istih bez uznemiravanja od strane neprijatelja.

Grupa za nadiranje zauzela je poslije topničke pripreme s. G. Boderište (JZ 9 Brčko) i Ravan (8 J Brčko), koji su bili utvrđeni i ogorčeno branjeni od komunista.

Vlastitih gubitaka nije bilo.

Protivnički gubitci nepoznati. (Po pričanju mještana oko 150 mrtvih).

9.11. Produžen je podhvat pod rukovodstvom 187. njemačke divizije smjerom Brčko — Celić. Zaprečne grupe ostale su na dosadanjim postavima ne uznemirivane od strane komunista.

Grupa za nadiranje zauzela je ovog dana s. Kat. Dubravice (11 J Brčko).

Vlastiti gubitci: 2 domobrana ranjena.

Protivnički gubitci nepoznati.

10.11. Podhvat Brčko — Celić pod rukovodstvom njemačke 187. divizije, produžen je. Zaprečne grupe ostale su na svojim postavima. Na grupu Voska komunisti su noću 10/11. izvršili manji prepad koji je odbijen.

Grupa za nadiranje zauzela je ovog dana s. Pukiš (13 J Brčko) i Prav. Dubravice (12 J Brčko). Komu-

ništi su pružili jak otpor upotrebivši i protuoklopne topove. Dva njemačka pancera dobili su pogodke od protuoklopnog topa.

U toku noći komunisti su vršili jake napade na G. Boderište i Prav. Dubravnice. Svi napadi su odbijeni.

Vlastiti gubitci: jedan domobran poginuo, 2 domobrana ranjena. Od njemačkih jedinica 5 njemačkih častnika ranjeno, 2 njemačka vojnika poginula i 20 njemačkih vojnika ranjeno.

Protivnički gubitci: izbrojano 100 mrtvih, a stvarni gubitci su mnogo veći.

- 11.11. Produžen je podhvat Brčko — Celić pod rukovodstvom njemačke 137. divizije.

Zaprečne grupe ostale su na svojim postavima bez uznemiravanja od strane neprijatelja.

Grupa za nadiranje zauzela je s. Satorovići (12 JZ Brčko) i Samarić (13 J Brčko).

Vlastiti gubitci: 1 dočastnik S.l.p. i 4 domobrana 8.1.p. ranjeno, 1 domobran 8.1.p. poginuo.

- 12.11. Produžen podhvat pod rukovodstvom njemačke 187. divizije smjerom Brčko — Celić.

Zaprečne grupe ostale su na svojim postavima neuznemirivane od neprijatelja.

Grupa za nadiranje zauzela je s. Ratkovići (15 J Brčko) uz vrlo jak otpor komunista.

Vlastiti gubitci: 1 njemački vojnik ranjen.

- 13.11. Podhvat Brčko — Celić produžava se.

Zaprečne grupe ostale su na svojim mjestima neuznemirivane od neprijatelja.

Grupa za nadiranje zauzela je uz slabi otpor komunista Celić.

Vlastiti gubitci: 1 domobran ranjen.

- 14.11. Produžen je podhvat Brčko — Celić.

Sve grupe vršile su samo manja čišćenja na zauzetom području.

Vlastiti gubitci: 1 domobran poginuo.

- 15.11. Završen je podhvat Brčko — Celić, pod rukovodstvom njemačke 187. divizije, te su se jedinice povukle na prošireni mostobran s. Brod — G. Boderište

— Han Trešnjica — s. Brezik — r. Sava.

Gubitaka nije bilo.

- 16.11. Vršena su manja razviđanja sa proširenog mostobrana Brčkog u svim smjerovima. Naišlo se na slabije komunističke grupice koje su protjerane.

- Vlastiti gubitci: 1 domobran poginuo, 2 domobrana ranjena. Protivnički gubitci nepoznati.
- 21.11. Vršena su razviđanja ojačanim satima sa proširenog mostobrana. Naišlo se je na slabije neprijateljske dielove, koji su protjerani.
- Vlastiti gubitci: 2 domobrana poginula.
- 22.11. Vršena su manja razviđanja izpred postava proširenog mostobrana. Naišlo se je na slabije neprijateljske dielove, koji su protjerani.
- Vlastiti gubitci: 1 domobran poginuo i 1 domobran ranjen.
- Protivnički gubitci nepoznati.
- 23.11. Vršena su manja razviđanja izpred postava proširenog mostobrana. Naišlo se je na slabije neprijateljske delove, koji su protjerani.
- Vlastiti gubitci: 1 domobran ranjen.
- 24.11. Vršena su manja razviđanja izpred postava proširenog mostobrana. Naišlo se je na slabije neprijateljske dielove, koji su protjerani.
- Vlastiti gubitci: 1 domobran ranjen.
- Protivnički gubitci nepoznati.
- 26.11. Odpočeo je podhvat za odterećenje Tuzle. Podhvat je vršen obćim smjerom Brčko — Čelić. Zaprečna grupa Torlić ostala je na dosadanjim postavima: Gluhakovac na Savi — s. Brod (4 SZ, 4 JZ Brčko).
- Zaprečna grupa Voska ostala je također na dosadanjim postavima Marici — Kojići (5 JI Brčko).
- Grupa za nadiranje dostigla je ovog dana crtu s. Satorovići — Prav. Dubravice — s. Pukiš (12 JJZ Brčko, 12 J Brčko, 13 J Brčko). U grupi su učestvovala 2 bojne 8.l.p. i jedna njemačka bojna, njemački panceri i topništvo.
- Jedna slaba komunistička grupa dala je slabi odpor vatrom kod Pukiša, a potom se povukla prema jugu.
- Vlastiti gubitci: 1 domobran poginuo, 2 domobrana ranjena.
- Protivnički gubitci: 27 poginulih (brojano).
- 27.11. Produžen je podhvat za odterećenje Tuzle. Zaprečne skupine ostale su na svojim postavima. Grupa za nadiranje vršila je sa dostignutih postava nasilna razviđanja prema Čeliću (17 J Brčko), Koraju (5 I Čelić), Zoviku (14 JZ Brčko) i Vražićima (JJZ Brčko).

- Naišlo se je na slabiji odpor pojedinih komunističkih grupa, koje su potisnute.
Jedan njemački pancir naišao je na minu i onesposobljen (odvučen u Brčko).
Vlastiti gubitci: 2 domobrana ranjena.
28. i 29.11.   Produžen podhvat za odterećenje Tuzle.
Sa dostignute crte vršena su razviđanja ojačanim satima u svim pravcima. Nailazilo se je samo na slabije neprijateljske grupice, jer se je neprijatelj povukao ka jugu i držao visove južno od Čelića.
Vlastiti gubitci: 4 domobrana ranjena.
Vlastiti gubitci u tvorivu: krugovalna postaja 1/8.l.p. onesposobljena.
Po završenom podhvatu za odterećenje Tuzle, jedinice su se vratile na postave proširenog mostobrana: r. Sava — s. Brod — G. Boderište — s. Potočari — r. Sava.
- 30.11.   Vršena su razviđanja ojačanim satima sa proširenog mostobrana u Brčkom. Naišlo se je na slabiji odpor pojedinih komunističkih grupa, koje su protjerane.
Vlastiti gubitci: 2 domobrana poginula, 1 domobran ranjen.
Protivnički gubitci nepoznati.

Zapovjednik
general Čanić
Čanić